

Rimska 8
SI - 1000 Ljubljana
Slovenija
Tel.: + 386 1 2 000 250
Fax: + 386 1 2 000 260

Raziskava o vplivih veljavnih ukrepov družinske politike na odločanje za otroke

Končno poročilo

Tatjana Rakar, Nada Stropnik, Ružica Boškić, Polona Dremelj, Mateja Nagode,
Nadja Kovač

Ljubljana, september 2010

Naročnik: **MDDSZ, Direktorat za družino**
Slovenska 54
1000 Ljubljana

Skrbnica naloge pri naročniku: mag. Lea Javornik-Novak

Št. pogodbe: 4103-205/2009

Izvajalec: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo
Otroška opazovalnica
Rimska 8
1000 Ljubljana

Skrbnica naloge pri izvajalcu: Dr. Tatjana Rakar

Naslov poročila: **Raziskava o vplivih veljavnih ukrepov družinske politike na odločanje za otroke**

Avtorji poročila (po abecednem vrstnem redu): Ružica Boškić, IRSSV
Dr. Polona Dremelj, IRSSV
Nadja Kovač, IRSSV
Mateja Nagode, IRSSV
Dr. Tatjana Rakar, IRSSV
Dr. Nada Stropnik, IER

Št. delovnega poročila: IRSSV 17/2010
Datum izdaje poročila: 20.9.2010
Izdaja: 01
Kopije: Skrbnica naloge na MDDSZ (1x tiskana verzija, 1 x CD)
Skrbnica pogodbe na MDDSZ (1x tiskana verzija)
Arhiv IRSSV (1x)
Prosti izvodi z dovoljenjem naročnika.

Odgovorna oseba: Mag. Barbara Kobal Tomc, direktorica IRSSV

KAZALO

1 UVOD.....	8
2 RAZISKOVALNI OKVIR IN METODE.....	11
2.1 REPREZENTATIVNOST VZORCA.....	13
2.2 OPIS VPRAŠALNIKA.....	15
2.3 METODE ZA ANALIZO PODATKOV.....	15
3 TEORETSKA IN KONCEPTUALNA IZHODIŠČA.....	17
3.1 DEMOGRAFSKE SPREMEMBE V DRUŽINI.....	17
3.2 DEJAVNIKI VPLIVA NA RODNOST.....	27
3.3 POSLEDICE NIZKE RODNOSTI.....	32
4 DRUŽINSKA POLITIKA.....	34
4.1 DRUŽINSKA POLITIKA V SLOVENIJI.....	35
4.1.1 Zakonske podlage družinske politike.....	36
4.1.2 Ukrepi družinske politike.....	39
4.1.2.1 Pravice iz naslova zavarovanja za starševsko varstvo.....	40
4.1.2.2 Pravice do družinskih prejemkov.....	50
4.1.2.3 Urejenost otroškega varstva.....	61
4.1.2.4 Usklajevanje delovnega in družinskega življenja.....	63
4.1.2.5 Davčne olajšave.....	66
4.1.2.6 Stanovanjska politika.....	67
5 OSNOVNE UGOTOVITVE SPLETNE ANKETE.....	70
6 ANALIZA IN INTERPRETACIJA: RAZISKAVA O VPLIVIH VELJAVNIH UKREPOV DRUŽINSKE POLITIKE NA ODLOČANJE ZA OTROKE.....	73
6.1 ŠTEVILO OTROK.....	73
6.2 DEJAVNIKI, KI SO VPLIVALI NA ODLOČANJE ZA OTROKA.....	74
6.2.1 Psiho-socialni dejavniki, stanovanjski pogoji in situacija v službi.....	76
6.2.2 Ukrepi družinske politike.....	80
6.2.3 Drugi dejavniki.....	87
6.3 RAZLOGI, ZAKAJ LJUDJE NE NAMERAVAJO IMETI (ŠE ENEGA) OTROKA.....	88
6.4 OTROŠKI DODATKI: PERCEPCIJA IN PREFERENCE.....	92
6.4.1 Percepcija.....	92
6.4.2 Preference.....	94
6.5 STARŠEVSKI DOPUST.....	96
6.5.1 Dopust za nego in varstvo otroka.....	96
<i>Seznanjenost s pravico.....</i>	96
<i>Izraba dopusta.....</i>	96
6.5.2 Skupno trajanje porodniškega dopusta in dopusta za nego in varstvo otroka.....	99
6.5.3 Predlogi anketirancev za spremembo ureditve dopusta za nego in varstvo otroka in možne posledice.....	100
<i>Predlogi za spremembo ureditve dopusta za nego in varstvo otroka.....</i>	100

<i>Ocena posledic vpeljave predlaganih sprememb za rodnost.....</i>	101
<i>Ocena posledic vpeljave predlaganih sprememb za očetovo odločitev glede izrabe dopusta za nego in varstvo otroka in posledično za rodnost.....</i>	102
6.6 OČETOVSKI DOPUST	104
6.6.1 Seznanjenost s pravico	104
6.6.2 Izraba očetovskega dopusta	105
6.6.3 Razlogi, zakaj očetje niso izrabili (več) očetovskega dopusta	109
6.6.4 Sprejemljivost daljšega očetovskega dopusta	111
<i>Izraba morebitnega daljšega očetovskega dopusta ob polnem nadomestilu plače.....</i>	112
<i>Izraba morebitnega daljšega očetovskega dopusta, če bi polno nadomestilo plače pripadalo le za 15 dni.....</i>	121
6.6.5 Ocena posledic za rodnost.....	123
6.7 DELO ZA DELOVNI ČAS, KI JE KRAJŠI OD POLNEGA.....	127
6.8 DELITEV DELA MED PARTNERJEMA: VPETOST MOŠKIH	128
6.8.1 Skrb za otroka	131
6.8.2 Gospodinjska opravila	135
7 POVZETEK GLAVNIH UGOTOVITEV	137
8 PREDLOGI IN PRIPOROČILA.....	141
LITERATURA.....	144
PRILOGA	150
PRILOGA A: VPRAŠALNIK ZA SPLETNO ANKETO.....	150
PRILOGA B: VPRAŠALNIK ZA TELEFONSKO ANKETO.....	153

Kazalo preglednic

Preglednica 2.1: Opis vzorca.....	14
Preglednica 3.1: Dejavniki, ki vplivajo na rodnost.....	31
Preglednica 6.1: Struktura anketirancev glede na število otrok, ki jih imajo in nameravajo imeti (%)	73
Preglednica 6.2: Dejavniki, ki so vplivali na odločanje za otroka; po vrstnem redu rojstva; % anketirancev	75
Preglednica 6.2a: Ukrepi družinske politike, ki so vplivali na odločanje za otroka, a niso veljali ob rojstvu vseh otrok anketirancev; po vrstnem redu rojstva; % anketirancev z najmlajšim ali edinim otrokom, rojenim v času veljave teh ukrepov	82
Preglednica 6.3: Razlogi, zakaj ne želijo imeti (še enega) otroka; % anketirancev, starih 20-49 let, ki so izjavili, da ne nameravajo imeti (še enega) otroka.....	89
Preglednica 6.4: Preferirane oblike otroškega dodatka; % anketirancev, starih 20-49 let	94
Preglednica 6.5: Razlogi, zakaj očetje niso izrabili (več) očetovskega dopusta (odgovori oseb, starih 20-49 let, ki so imele otroka po letu 2002 (N=211).....	110
Preglednica 6.6: Izraba očetovskega dopusta, če bi trajal do 9 mesecev ob polnem nadomestilu plače (% moških, starih 20-49 let)	113
Preglednica 6.7: Izraba očetovskega dopusta, če bi trajal do 9 mesecev, polno nadomestilo plače pa bi bilo le za 15 dni (% moških, starih 20-49 let)	122
Preglednica 6.8: Posledice za rodnost, če bi vpeljali polno nadomestilo plače v času trimesečnega očetovskega dopusta; strinjanje s trditvami (N=1.013); % anketirancev	125
Preglednica 6.9: Aktivnost moških pri skrbi za otroke in gospodinjskih opravilih (odgovori na vprašanje, kdo v največji meri opravlja navedene aktivnosti)	130
Preglednica 6.10: Aktivnost moških pri skrbi za otroke in gospodinjskih opravilih (povzetek preglednice 6.9); odgovori oseb, starih 20-49 let, z otroki; % primerov, ko moški v glavnem opravlja posamezno aktivnost.....	132
Preglednica 6.11: Aktivnost moških pri skrbi za otroke, stare 0-10 let (odgovori na vprašanje, kdo v največji meri opravlja navedene aktivnosti)	134
Preglednica 6.12: Aktivnost moških pri skrbi za otroke, stare 0-10 let (povzetek preglednice 6.11); odgovori oseb, starih 20-49 let, z otroki; % primerov, ko moški v glavnem opravlja posamezno aktivnost.....	135

Kazalo slik

Slika 3.1: Družine po številu otrok, Slovenija, popis prebivalstva 1991 in 2002 ...	20
Slika 3.2: Stopnja rodnosti.....	21
Slika 3.3: Živorojeni zunaj zakonske zveze (%).....	22
Slika 3.4: Sklenitve in razveze zakonskih zvez na 1000 prebivalcev.....	23
Slika 3.5: Razveze na 1000 sklenjenih zakonskih zvez.....	24
Slika 3.6: Povprečna starost ženina/neveste ob sklenitvi prve zakonske zveze...	25
Slika 3.7: Povprečna starost matere ob otrokovem rojstvu - prvo rojstvo in povprečje vseh	26
Slika 3.8: Delež mladih in starih v Sloveniji	33
Slika 4.1: Število očetov, ki koristijo očetovski dopust	42
Slika 4.2: Dopust za nego in varstvo otroka, ki ga koristijo očetje	44
Slika 4.3: Starševska nadomestila, povprečno mesečno število upravičencev	47
Slika 4.4: Očetovsko nadomestilo, število upravičencev	48
Slika 4.5: Pravice iz naslova krajšega delovnega časa, povprečno mesečno število upravičencev	50
Slika 4.6: Starševski dodatek, povprečno mesečno število upravičencev	53
Slika 4.7: Pomoč ob rojstvu otroka, število upravičencev	54
Slika 4.8: Otroški dodatek, povprečno mesečno število upravičencev in povprečno mesečno število otrok.....	57
Slika 4.9: Dodatek za veliko družino, število upravičencev	58
Slika 4.10: Dodatek za nego otroka, povprečno mesečno število otrok	59
Slika 4.11: Delno plačilo za izgubljeni dohodek, povprečno mesečno število upravičencev	61
Slika 6.1: Anketiranci, ki imajo ali pričakujejo otroka in na katerih odločanje za 1. - 4. otroka so v veliki meri vplivali navedeni dejavniki (%)	77
Slika 6.2: Anketiranci, ki imajo ali pričakujejo otroka in na katerih odločanje za 1. - 4. otroka so v srednji ali veliki meri vplivali navedeni dejavniki (%)	78
Slika 6.3: Anketiranci, ki imajo ali pričakujejo otroka in na katerih odločanje za 1.- 4. otroka so v veliki meri vplivali navedeni ukrepi družinske politike (%)	83
Slika 6.4: Anketiranci, ki imajo ali pričakujejo otroka in na katerih odločanje za 1. - 4. otroka so v srednji ali veliki meri vplivali navedeni ukrepi družinske politike (%)	84
Slika 6.5: Anketiranci, ki imajo otroke ali pričakujejo otroka in na katerih odločanje za 1. - 4. otroka navedeni ukrepi družinske politike niso imeli nikakršnega vpliva (%).....	85
Slika 6.6: Dopust za varstvo in nego otroka, ki so ga izrabili moški (N=34).....	98
Slika 6.7: Izraba očetovskega dopusta; glede na število dni (% očetov); N=170	107
Slika 6.8: Moški, stari 20-49 let, ki so izrabili očetovski dopust; glede na trajanje dopusta (kumulativni odstotek); N=170	108

Slika 6.9: Meseci izrabe morebitnega daljšega očetovskega dopusta ob polnem nadomestilu plače (% moških, starih 20-49 let)	114
Slika 6.10: Meseci izrabe morebitnega daljšega očetovskega dopusta ob polnem nadomestilu plače (kumulativni % moških, starih 20-49 let)	115
Slika 6.11: Ocena izrabe morebitnega daljšega očetovskega dopusta ob polnem nadomestilu plače; po starostnih skupinah moških (%).....	117
Slika 6.12: Ocena izrabe morebitnega daljšega očetovskega dopusta ob polnem nadomestilu plače; po zakonskem stanu moških (%).....	119

1 UVOD

Pereč demografski položaj, zaznamovan z zniževanjem oziroma z nizkimi stopnjami rodnosti in staranjem prebivalstva, s katerim se sooča večina evropskih držav, je izziv tako za nacionalne javne politike kot za skupne politike Evropske unije. Na porast stopenj rodnosti, ki bi olajšale vzdrževanje medgeneracijske solidarnosti, skušajo zato države vplivati z aktivno družinsko politiko v najširšem smislu. V ta namen smo po naročilu Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ) v Otroški opazovalnici na Inštitutu RS za socialno varstvo (IRSSV) v sodelovanju z Inštitutom za ekonomska raziskovanja (IER), izvedli »Raziskavo o vplivih veljavnih ukrepov družinske politike na odločanje za otroke«, ki naj bi bila v pomoč pri pripravi sprememb obstoječe družinske politike v okviru predvidene nove Resolucije o temeljih oblikovanja družinske politike.

Cilj in namen naloge je, poleg splošnega pregleda in analize veljavnih ukrepov družinske politike, s pomočjo raziskave na reprezentativnem vzorcu populacije v rodnem obdobju ugotoviti, kaj si starši želijo oziroma kateri ukrepi družinske politike (bodočim) staršem olajšajo odločanje za otroke (za prvega, drugega, tretjega in nadaljnje otroke). Na podlagi temeljnih ugotovitev smo pripravili predloge in priporočila državi in lokalnim skupnostim za izboljšanje obstoječe družinske politike, ki bi staršem olajšala (zgodnejše) odločanje za otroke.

V skladu z opredelitvijo, zapisano v Resoluciji o temeljih oblikovanja družinske politike (1993), »s pojmom družinska politika označujemo celoto socialnih, ekonomskih, pravnih, pedagoških, zdravstvenih, fiskalnih in drugih ukrepov, ki jih določen politično-administrativni sistem izvaja, da bi posredno ali neposredno vplival na življenjske pogoje družin oziroma njihovih članov, njihov nastanek in razvoj«.

Izhajajoč iz načel in ciljev družinske politike se ukrepi družinske politike oblikujejo in uresničujejo na različnih področjih: na ekonomsko-fiskalnem področju, na področju družbenih služb in drugih dejavnosti, na področju politike zaposlovanja ter na področju stanovanjske politike. Vsako izmed navedenih področij zahteva

posebno obravnavo, zaradi preobsežnosti in kompleksnosti obravnavane tematike pa raziskava ne more zaobjeti vseh področij. Zato smo se v raziskavi osredotočili na ožji segment ukrepov družinske politike, ki izhajajo iz naslova starševskega varstva in družinskih prejemkov, kot so porodniški dopust, očetovski dopust, dopust za nego in varstvo otroka (pri čemer smo poseben poudarek namenili izrabi le-tega s strani očetov), pravice iz naslova krajšega delovnega časa in otroški dodatek. Širše pa smo v raziskavi zajeli tudi motive za odločanje za otroke, pri čemer smo poleg subjektivnih dejavnikov zajeli tudi širši sklop ukrepov družinske politike, kot so otroško varstvo, davčne olajšave, stanovanjski in zaposlitveni pogoji ipd. Ukrepov družinske politike v širšem smislu smo se podrobneje dotaknili tudi v uvodni spletni anketi v okviru odprtih vprašanj, kar nam je bilo v pomoč pri oblikovanju možnih odgovorov v anketnem vprašalniku za telefonsko anketo. Na kratko smo se dotaknili tudi delitve vlog med spoloma, in sicer na podlagi vprašanj, o opravljanju aktivnosti v zvezi s skrbjo za otroke in gospodinjskih opravil.

Raziskovalno poročilo poleg uvoda in zaključka obsega tri temeljne dele. V prvem delu raziskovalnega poročila je predstavljen raziskovalni okvir in metodologija raziskave (poglavje 2) ter osnovna teoretska in konceptualna izhodišča (poglavje 3), ki vključujejo opis demografskih sprememb v družini in dejavnikov vpliva na rodnost ter kratko predstavitev problema nizke rodnosti in njenih posledic. Drugi del raziskovalnega poročila obsega pregled in analizo veljavnih ukrepov družinske politike v Sloveniji (poglavje 4). V tretjem temeljnem delu so predstavljeni rezultati empiričnega dela raziskave, najprej osnovne ugotovitve spletne ankete (poglavje 5), ki nam je služila kot podlaga za oblikovanje vprašalnika za potrebe obsežnejše raziskave o vplivu veljavnih ukrepov družinske politike na odločanje za otroke. Podatke za slednjo smo pridobili s telefonsko anketo na reprezentativnem vzorcu populacije v rodnem obdobju. V uvodnem delu so podana osnovna metodološka pojasnila k raziskavi, kot so opis vzorca in vprašalnika ter metode analize podatkov, v 6. poglavju pa analiza podatkov in interpretacija. Poročilo zaključuje povzetek glavnih ugotovitev ter predlogi in priporočila za izboljšanje obstoječe

družinske politike, s ciljem olajšanja (zgodnejšega) odločanja za otroke (poglavje 7 in 8).

2 RAZISKOVALNI OKVIR IN METODE

Ugotavljanje vpliva družinske politike na rodnostno ravnanje je zelo zahtevno in kompleksno. Rezultati raziskav o vplivu družinske politike na odločanje za otroke se precej razlikujejo in raziskave ponujajo različne odgovore (Neyer 2006; Rajgelj 2008; Hoem 2008; Frejka in dr. 2008). Primerjalnih mednarodnih raziskav na tem področju je malo in v splošnem sledijo dvema smerema: prva obravnava vpliv družinske politike na odločitev za rojstvo otroka, druga pa vpliv politik na vračanje žensk na trg dela po rojstvu otroka. Učinki družinske politike na rodnostno obnašanje, ki jih navajajo raziskovalci, so najpogosteje šibki, nejasni in kontradiktorni (glej Neyer 2003; Neyer in Andersson 2008). Po drugi strani pa nekateri raziskovalci v poglobljenih raziskavah na mikro ravni ugotavljajo, da ukrepi družinske politike lahko prispevajo k večjemu številu rojstev (glej Neyer in Andersson 2008; Rajgelj 2008). Pri iskanju povezav med družinskimi politikami in rodnostjo gre najpogosteje za težave metodološke narave. Švab in Žakelj (2008) navajata dejstvo, da na samo rodnostno vedenje vplivajo številni medsebojno povezani dejavniki, ki jih je težko identificirati in potrditi povezavo med njimi, poleg tega se tudi časovno spreminjajo in je nemogoče osamiti en dejavnik in proučevati njegov vpliv na rodnost. Podobno Stropnik in Šircelj (2008) menita, da je v primeru aktivne družinske politike v Sloveniji nemogoče ugotoviti, ali imajo njeni ukrepi dejanske dolgoročne učinke na stopnjo rodnosti v Sloveniji, pri tem pa hkrati poudarjata, da bi ob odsotnosti aktivne družinske politike najbrž prišlo do še večjega upadanja rodnosti, predvsem pa do slabšega materialnega položaja družin z otroki po rojstvu otrok(a).

Družinska politika naj bi torej nevtralizirala ali vsaj ublažila negativni vpliv psiholoških, socialnih in ekonomskih ovir za ustvarjanje družin in rojevanje (želenega) večjega števila otrok. Ekonomske ovire je relativno lahko odpraviti, če je v neki družbi dovolj volje in sredstev. Veliko težje je vplivati na psihološke in socialne ovire. Vpliva ukrepov družinske politike tako ni mogoče natančno kvantificirati, kljub temu pa naj bi ti ukrepi imeli nek posreden vpliv tudi na demografska dogajanja (Stropnik 1997, Stropnik in Šircelj 2008; Rajgelj 2008).

Zato v naši raziskavi ne gre toliko za ugotavljanje vpliva družinske politike na rodnostno vedenje v Sloveniji, kakor za ugotavljanje na reprezentativnem vzorcu populacije v rodnem obdobju, kaj si starši želijo oziroma kateri ukrepi družinske politike (bodočim) staršem olajšajo odločanje za otroke (za prvega, drugega, tretjega in nadaljnje otroke).

Uvodni konceptualni in teoretski del obsega pregled in analizo stanja na področju demografske problematike ter pregled različnih dejavnikov vpliva na rodnost (ki izhajajo iz različnih teoretskih pristopov) na podlagi komparativne analize tujih in domačih virov in literature. Sledi pregled in analiza veljavnih ukrepov družinske politike v Sloveniji, podprt z osnovnimi statističnimi podatki o koriščenju le-teh.

Empirični del raziskave temelji na kvantitativnih metodah raziskovanja in je bil izveden v dveh delih.

V prvem (uvodnem) delu smo izvedli spletno anketo, ki smo jo objavili na spletni strani IRSSV, v kateri smo z vprašanji odprtega tipa starše zaprosili, da navedejo, kateri ukrepi države so jih spodbudili (ali bi jih spodbudili) pri odločitvi za otroka in še posebej pri odločitvi za več otrok (vprašalnik je v prilogi A). Pridobljeni podatki spletne ankete niso reprezentativni in so nam služili le za oblikovanje vprašanj in možnih odgovorov pri vprašanjih zaprtega tipa v vprašalniku za telefonsko anketo.

V drugem delu raziskave smo izvedli telefonsko anketo o vplivu veljavnih ukrepov družinske politike na odločanje za otroke (vprašalnik je v prilogi B). Anketo so izvedli v podjetju Valicon d.o.o. v juniju 2010. Podatki so bili zbrani s pomočjo CATI metode (računalniško podprto telefonsko anketiranje) na reprezentativnem vzorcu oseb ($n=1013$), starih 20 do 49 let. Stopnja odgovorov je bila 15 %.

2. 1 REPREZENTATIVNOST VZORCA

Reprezentativnost anketiranega vzorca ni odvisna le od izbire vzorca, ampak je rezultat celotnega načrta raziskave. Reprezentativnost podatkov pomeni z drugimi besedami, da je rezultate mogoče posploševati na celotno ciljno populacijo, med katero se raziskava izvaja. Trije ključni elementi, ki vplivajo na reprezentativnost vzorca, so:

- Vzorčenje

Za izdelavo dobrega vzorca je bistven izbor dobrega vzorčnega okvira, na podlagi katerega se izbere vzorec. V našem primeru ciljno populacijo predstavljajo osebe v starosti med 20 in 49 let. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije je bilo na dan 01.01.2010 v Sloveniji 899.312 oseb, starih od 20 do 49 let, kar predstavlja 44% celotne slovenske populacije na ta dan¹. Vzorčenje za potrebe telefonskega anketiranja se vrši na podlagi seznama vseh fiksnih telefonskih števil iz telefonskega imenika. Vzorčni okvir je strukturiran glede na regionalno sestavo po dvanajstih statističnih regijah.

- Anketiranje – izbor ciljne osebe

Druga raven, na kateri skrbimo za kvaliteto vzorca, je v samem izboru ciljne osebe v gospodinjstvu. Ciljno osebo v gospodinjstvu se izbira po principu zadnjega rojstnega dneva. Na ta način se anketira približno polovico moških in polovico žensk, kar je skladno s populacijsko spolno strukturo.

- Uteževanje – poststratifikacija

Realiziran vzorec v raziskavah, še posebno takrat, ko se ne uporabljajo kvotni vzorci, ne odraža populacijske strukture. Zato so bili za potrebe raziskave podatki uteženi glede na naslednje spremenljivke - margine (vir populacijskih podatkov: Statistični Urad Republike Slovenije): kombinacija spol-starost, stopnja izobrazbe

¹ Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Ministrstvo za notranje zadeve - Centralni register prebivalstva, Ministrstvo za notranje zadeve - Direktorat za upravne notranje zadeve.

in statistična regija. Uteženi vzorec se tako v izbranih kontrolnih spremenljivkah ujema s populacijo v starosti 20-49 let v Sloveniji (Valicon 2010).

Preglednica 2.1: Opis vzorca

Variabla	Kategorije	% v populaciji	% v uteženem vzorcu
Statistična regija	Pomurska	5.7	6.5
	Podravska	15.8	15.5
	Koroška	3.5	4.0
	Savinjska	12.8	12.2
	Zasavska	2.1	2.3
	Spodnjeposavska	3.4	3.4
	Jugovzhodna Slovenija	7.0	6.9
	Osrednjeslovenska	26.5	25.7
	Gorenjska	9.8	9.9
	Notranjsko-kraška	2.5	2.3
	Goriška	5.5	5.7
	Obalno-kraška	5.4	5.6
Izobrazba	OŠ ali manj	18.0	10.3
	poklicna	31.0	27.1
	srednja	35.2	41.7
	višja ali visoka	15.8	20.9
Spol-starost	Moški 20-24 let	7.7	7.3
	Moški 25-29 let	8.8	7.4
	Moški 30-34 let	9.3	6.8
	Moški 35-39 let	8.6	7.7
	Moški 40-44 let	8.8	7.9
	Moški 45-49 let	8.9	9.0
	Ženske 20-24 let	7.0	7.4
	Ženske 25-29 let	7.9	8.6
	Ženske 30-34 let	8.3	8.7
	Ženske 35-39 let	7.9	8.8
	Ženske 40-44 let	8.4	10.5
	Ženske 45-49 let	8.5	10.0

Vir: Valicon, 2010.

2.2 OPIS VPRAŠALNIKA

Za potrebe telefonskega anketiranja smo oblikovali anketni vprašalnik (glej prilogo B). Nekaj vprašanj smo povzeli iz slovenske raziskave "Prebivalstvo, družina in blaginja: stališča do politike in ukrepov"² iz leta 2000 (Stropnik in Černič Istenič 2001), ki je bila del mednarodnega raziskovalnega projekta DIALOG (Černič Istenič 2001; Stropnik 2001a, 2001b, 2005, 2007; Stropnik in Sambt 2007; Stropnik, Sambt in Kocourková 2006, 2008). Na podlagi anket, izvedenih v 14 državah, je bila izdelana skupna mednarodna datoteka (datoteka IPPAS³). Del pridobljenih podatkov je tako možno primerjati v časovni perspektivi s podatki iz leta 2000. Vprašalniku smo dodali še nova in posodobljena vprašanja, ki smo jih sestavili na osnovi odgovorov iz kratke spletne ankete in dolgoletnih izkušenj pri raziskovanju družinske politike in rodnosti. Večina vprašanj je zaprtega tipa. Povprečna dolžina vprašalnika je bila 15 minut, saj daljši vprašalniki za telefonsko anketiranje niso primerni.

Vprašanja pokrivajo več vsebinskih sklopov: motive za rojstvo otrok(a), otroške dodatke, porodniški dopust, očetovski dopust, delitev dela v družini in sociodemografske podatke.

2.3 METODE ZA ANALIZO PODATKOV

Podatke smo analizirali s pomočjo deskriptivne statistične metode, za to pa smo uporabili program SPSS. Za analizo podatkov po posameznih vsebinskih sklopih smo uporabili univariatne in bivariatne statistične metode⁴. Posebej smo bili pozorni na razlike glede na različne sociodemografske spremenljivke: spol, zakonski stan, število otrok, starost anketiranca, partnerja in otrok, izobrazba

² Izvedla sta ga Inštitut za ekonomska raziskovanja in Znanstvenoraziskovalni center SAZU, sredstva pa sta zagotovila Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve in Ministrstvo za znanost in tehnologijo s pogodbo št. 3411-99-25 0656.

³ International Population Policy Acceptance Study.

⁴ Multivariantne statistične metode bomo uporabili pri pripravi referatov in znanstvenih člankov, ki bodo rezultat te raziskave.

anketiranca in partnerja, zaposlitveni status anketiranca in partnerja, velikost kraja bivanja ipd.

Podatke, zbrane s pomočjo anketiranja, smo analizirali s pomočjo opisnih statistik. Uporabili smo predvsem frekvenčne porazdelitve in križanja.

V predstavitvi rezultatov termin "anketiranec" največkrat uporabljamo za oba spola, ker bi vsakokratna uporaba obeh spolnih oblik obremenjevala besedilo in ga naredila težje berljivega. V primerih, ko je to potrebno, poudarjamo, da je anketiranec moškega spola ali pa uporabljamo termin "anketiranka".

3 TEORETSKA IN KONCEPTUALNA IZHODIŠČA

3.1 DEMOGRAFSKE SPREMEMBE V DRUŽINI

V zadnjih nekaj desetletjih opažamo pomembne spremembe v družinskem življenju, ki jasno kažejo na to, da se družine odmikajo od modernega modela nuklearne družine kot neolokalne skupnosti, sestavljene iz heteroseksualnih poročenih parov z otroki. Trendi spreminjanja v Sloveniji so po ugotovitvah v vseh segmentih enaki ali podobni tistim v zahodnih družbah (Švab 2006).

Spreminjanje družinskega življenja je začela prva zaznavati demografska statistika. Največ podatkov zbere uradna statistika, ki pa je pri tem selektivna in pomanjkljiva. Selektivna v smislu, da zbira le določene vrste podatkov (največkrat demografske), ki so v državnem interesu (namenjeni predvsem oblikovanju družinske in socialne politike), pomanjkljiva pa zato, ker je način zbiranja podatkov usmerjen v model nuklearne družine, pogosto le v zbiranje podatkov po gospodinjstvih. Statistični parametri, po katerih se zaznavajo družinske spremembe, so spremembe oblik in kompozicije družine, maritalne spremembe, rodnostne spremembe ter širše societalne in demografske spremembe.

Pluralizacija družinskih oblik zajema več vzporednih pojavov: zmanjševanje števila nuklearnih družin, naraščanje števila reorganiziranih družin in enostarševskih družin, pojav t. i. parastarševanja, naraščanje števila istospolnih družin in enočlanskih gospodinjstev. Hkrati se odvija tudi proces zmanjševanja števila družinskih članov, ki je po vsej verjetnosti povezan tudi s trendom upadanja stopnje rodnosti. Spremembe, povezane z zakonsko zvezo, so vidne v upadanju števila porok, naraščanju števila kohabitacij, zviševanju starosti ob prvi poroki, naraščanju števila neporočenih, naraščanju števila razvez zakonskih zvez in fenomenu ponovnega poročanja (Švab 2001: 57–86).

V sodobnem svetu je rodnost najpomembnejši element spreminjanja števila prebivalstva. Raven rodnosti se v zahodnem svetu znižuje. V Evropi je že tako

nizka, da ni več zagotovljeno obnavljanje generacij. V Sloveniji se rodnost znižuje že dobrih sto let. To zniževanje je pritegnilo pozornost politike in širše javnosti šele, ko so se letni kazalniki spustili pod raven, ki zagotavlja obnavljanje prebivalstva (Šircelj 2006: 15).

Ti trendi pomembno vplivajo na velikost družin (upadanje stopenj rodnosti), na konstituiranje družine prokreacije (zviševanje starosti matere ob rojstvu prvega otroka) in na deformalizacijo družin (naraščanje števila otrok, rojenih zunaj zakonske zveze). Spremembe, ki neposredno določajo družinsko življenje, niso zgolj rezultat notranjih družinskih sprememb, ampak so povezane s širšimi družbenimi spremembami. Spremembe rodnosti oziroma upadanje stopenj rodnosti lahko razumemo kot odraz preišljene odločitve za otroka, da bi mu tako lahko zagotovili najboljše možnosti za razvoj. Stopnje rodnosti upadajo, a po drugi strani je odločitev za otroka ena najpomembnejših odločitev v življenjskem poteku, otroci so v primerjavi s prejšnjimi generacijami danes deležni izjemne pozornosti, kar je razvidno v fenomenu otrokocentričnosti (glej Kovač 2009), pa tudi v povečanem zanimanju za reproduktivne tehnologije, ki se naglo razvijajo in postavljajo reprodukcijo v povsem nove pomenske okvire (Švab 2001: 57–86).

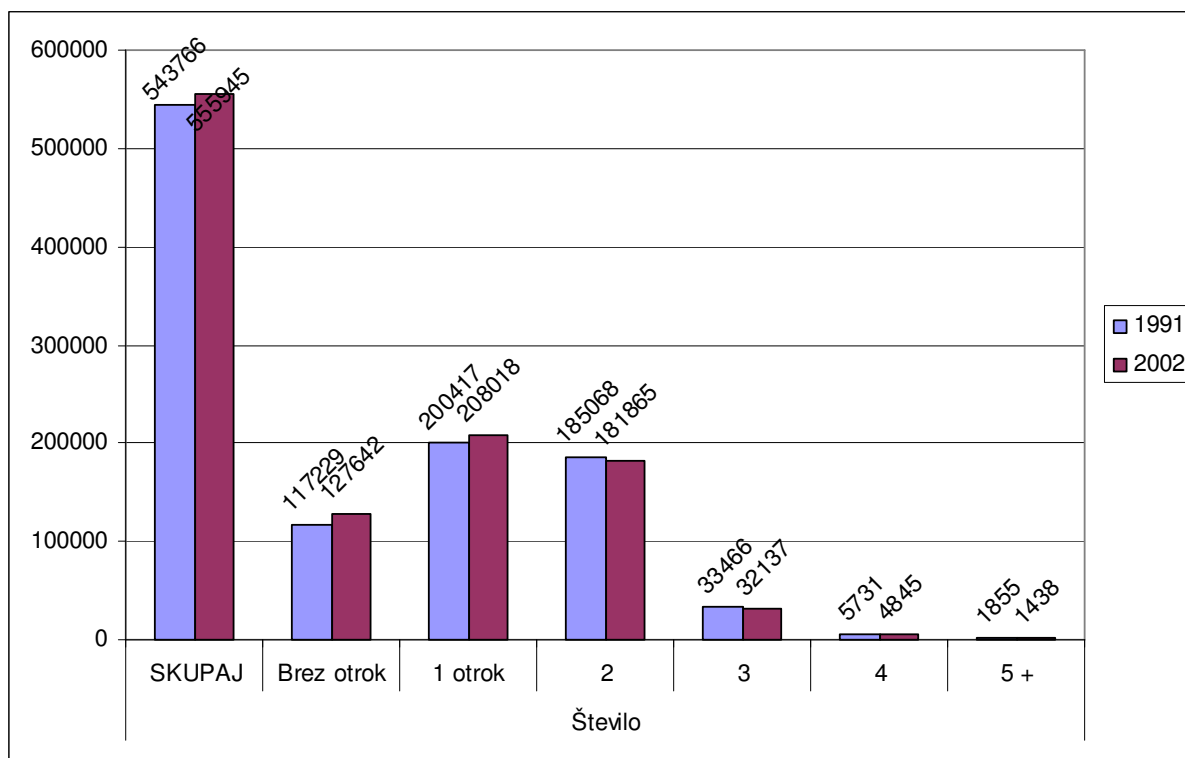
V Sloveniji se celotna stopnja rodnosti po dvajsetih letih zniževanja v zadnjih letih ustalila in se nato v prihodnjih letih nekoliko povečala. Nadaljevanje zviševanja ne pomeni, da se bo bistveno zvišalo število rojstev. Kazalniki rodnosti namreč izražajo različna razmerja med številom rojstev in številom žensk v rodni dobi, slednje pa se je že pričelo zmanjševati, saj v rodno dobo vstopajo generacije, rojene po letu 1980. Od tega leta se je številčnost generacij zmanjševala dvajset let.

Trend zniževanja rodnosti je značilnost vseh evropskih držav. Države se med seboj razlikujejo le po hitrosti tega zniževanja. To morda pomeni, da ukrepi socialne ali demografske politike lahko vplivajo na raven rodnosti, na osnovno tendenco razvoja, ki vodi k zniževanju, pa ne. Razlog je verjetno v globalizirajočem se tržnem gospodarstvu. Družba, ki temelji na novem tržnem

gospodarstvu, se ni zmožna obnavljati (McDonald v Šircelj 2006: 264), saj tržnega gospodarstva obnavljanje prebivalstva ne zanima, ker so njegove skrbi kratkoročne. Obnavljanje prebivalstva pa je dolgoročna investicija, saj pomeni roditi, vzrediti in vzgojiti nove generacije. Zato ni nujno, da morebitni izredno pozitivni gospodarski rezultati, znatno znižanje brezposelnosti in dvig realnih dohodkov samodejno sprožijo zviševanje rodnosti. To seveda ne pomeni, da se rodnost ne bo nikoli več povečala. Ko bo pričelo primanjkovati delovne sile in bo starostna struktura postala nevzdržna, bodo otroci ponovno postali naše bogastvo. Do takrat pa je še daleč. Zato so sedanje želje po ponovnem doseganju tiste ravni rodnosti, ki bi zagotovila obnavljanje generacij, nerealne (Šircelj 2006: 264).

V Sloveniji je ob zadnjem popisu prebivalstva (leta 2002) živel 555.945 družin. V primerjavi s popisom iz leta 1991 se število družin povečuje, število družinskih članov pa znižuje. V obdobju med popisoma se je povečevalo število družin z enim otrokom. Hkrati se veča tudi število družin brez otrok, kamor pa se uvrščajo tudi družine v obdobju t. i. praznega gnezda – obdobja, ko otroci že odrastejo in se odselijo od doma. Število družin z dvema ali več otroki pa se je zmanjšalo (slika 3.1).

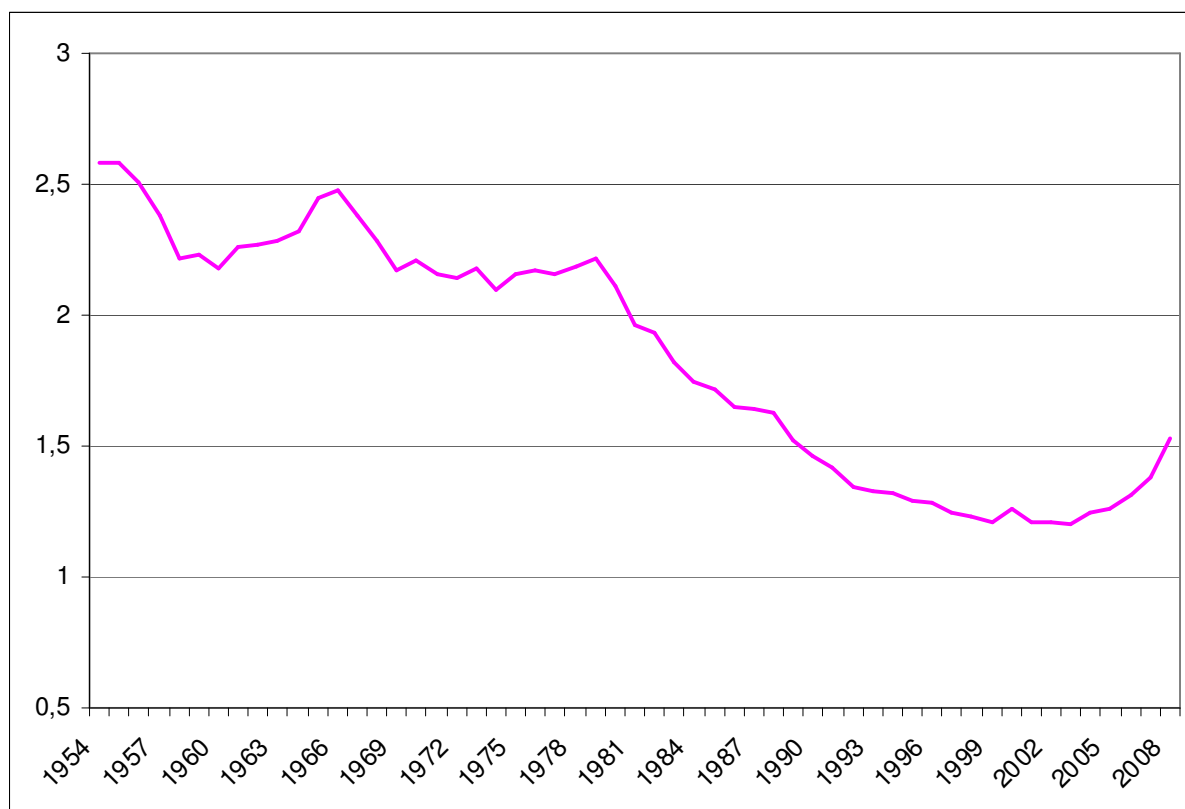
Slika 3.1: Družine po številu otrok, Slovenija, popis prebivalstva 1991 in 2002

Vir: SURS, SI-STAT podatkovni portal, 2010.

Kot zaznava statistika tudi v Sloveniji, se mladi odločajo za otroke vedno kasneje, pred tem pa lahko več let živijo (poročeni ali neporočeni) skupaj s partnerjem. Poleg prelaganja odločitev za poroko tako upada tudi rodnost (slika 3.2). Rodnost upada že od prve polovice sedemdesetih let. Celotna rodnost se je po nekajletni stagnaciji (1999 – 2003) nekoliko povečala in je v letu 2005 znašala 1,26 otroka na žensko; to je še vedno za več kot polovico manj kot leta 1955, ko je znašala 2,6. Celotna rodnost je v Sloveniji v primerjavi z drugimi državami EU med najnižjimi (Eurostat 2010).

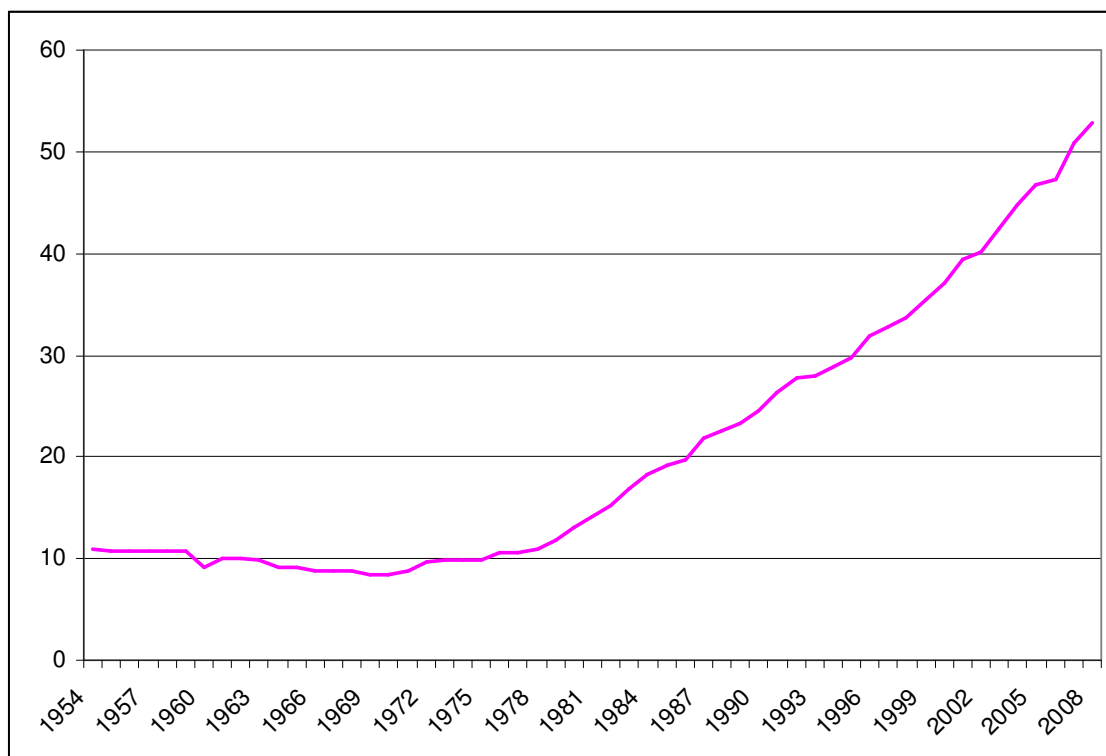
Slika 3.2: Stopnja rodnosti

Vir: SURS, Statistični letopis 2009.

V zadnjih nekaj desetletjih je v Sloveniji prevladujoča družinska organizacija zakonski par z otroki, vendar njihov delež upada. Obenem narašča število neporočenih parov z otroki – t. i. kohabitacija, ki že dolgo ni več le oblika 'predporočnega' sobivanja dveh partnerjev, ampak se pogosto nadaljuje tudi po rojstvu otrok in postaja legitimna družinska organizacija. Močno namreč narašča število otrok, rojenih zunaj zakonske zveze (slika 3.3). V šestdesetih in zgodnjih sedemdesetih letih se delež otrok, rojenih zunaj zakonske zveze, ni bistveno spreminjal. Iz podatkov lahko sklepamo, da je bila, podobno kot v zahodnih državah, tudi v Sloveniji v šestdesetih letih prisotna ideologija nuklearne družine, ki je favorizirala poroko kot pogoj družinskega življenja. Svoj pomen je začela izgubljati v sedemdesetih, še posebej pa v osemdesetih letih (Javornik in drugi 2006).

Slika 3.3: Živorojeni zunaj zakonske zveze (%)

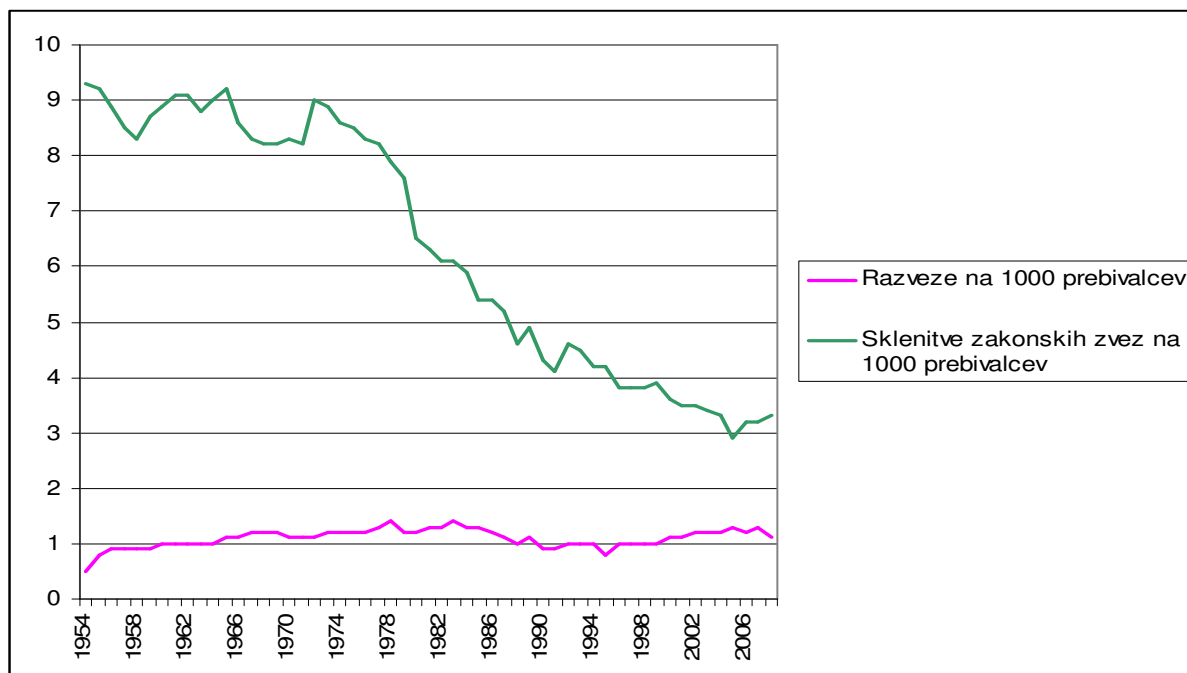
Vir: SURS, SI-STAT podatkovni portal, 2010.

Od sredine sedemdesetih let se zmanjšuje število porok (slika 3.4). Poroka nekako izgublja svoj družbeni pomen, čeprav se povečuje število ponovnih porok. Med evropskimi državami ima Slovenija najnižjo stopnjo poročnosti (število porok na 1000 prebivalcev). Zniževanje celotne prve poročnosti je posledica manjše pogostosti sklepanja prvih zakonskih zvez in zviševanja povprečne starosti ob sklenitvi prve zakonske zveze. Število sklenjenih zakonskih zvez se je od sredine petdesetih let prejšnjega stoletja pa do leta 2004 znižalo za skoraj dve tretjini.

Hkrati z upadanjem poročnosti pa narašča razveznost (slika 3.4). V prvi polovici devetdesetih let je sicer opaziti manjši upad pogostosti razvez, kar bi morda lahko pojasnili s širšimi societalnimi oziroma tranzicijskimi spremembami v družbi, ki so prinesle večjo negotovost, brezposelnost in večjo izpostavljenost revščini. Vendar pa dolgoročni trend še vedno kaže na zviševanje pogostosti razvez. Če o pogostnosti razvez sodimo po številu razvez na 1000 prebivalcev, v Sloveniji v zadnjih petdesetih letih ni bilo bistvenih sprememb, če pa sodimo po kazalniku, ki

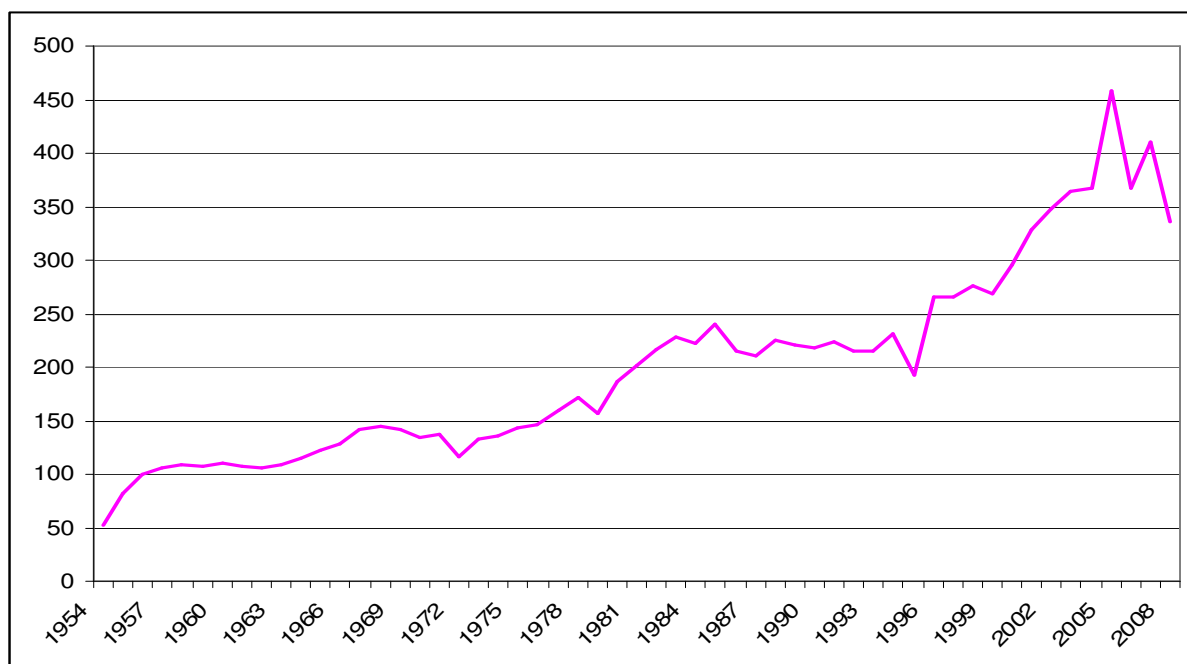
upošteva spreminjajoče se število porok (razveze na 1000 sklenjenih zakonskih zvez) (slika 3.5), se izkaže, da pogostost razvez od srede devetdesetih let skokovito narašča. Kljub naraščanju je tudi razveznost v Sloveniji še vedno med najnižjimi v državah Evropske unije (Eurostat 2010).

Slika 3.4: Sklenitve in razveze zakonskih zvez na 1000 prebivalcev

Vir: SURS, SI-STAT podatkovni portal, 2010.

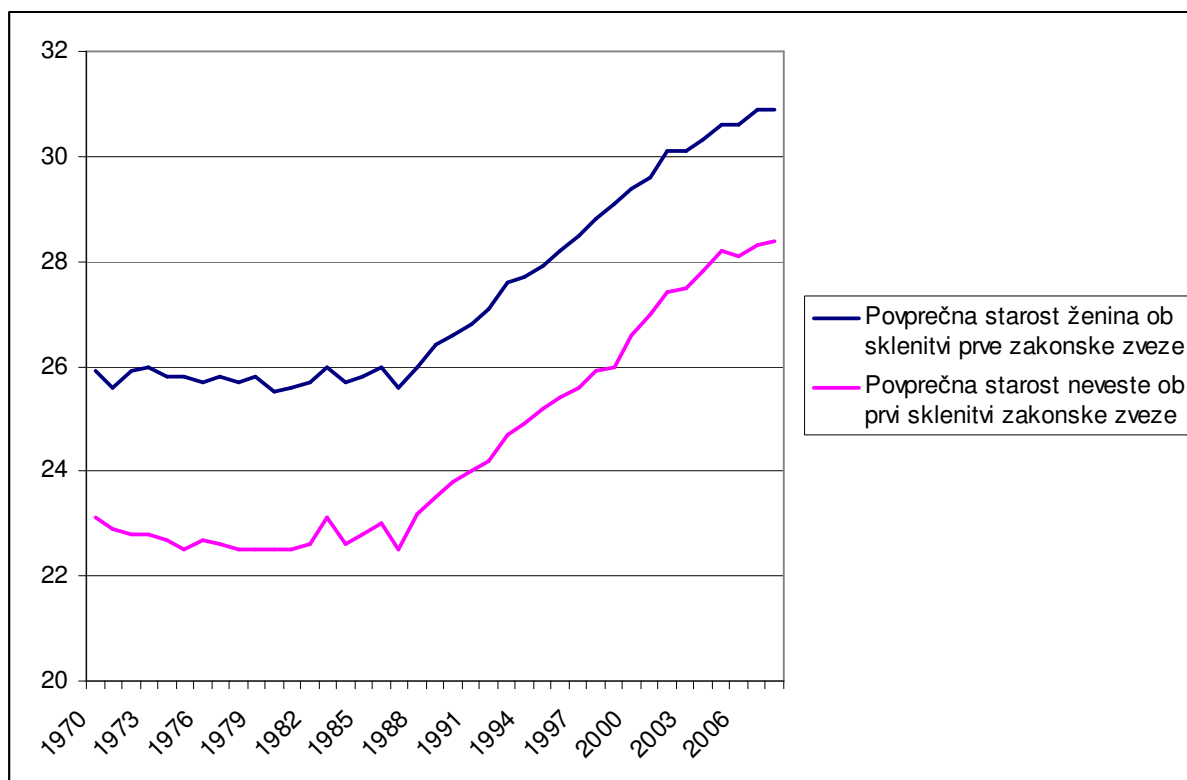
Slika 3.5: Razveze na 1000 sklenjenih zakonskih zvez

Vir: SURS, SI-STAT podatkovni portal, 2010.

Zvišala se je tudi povprečna starost ženina in neveste ob poroki (slika 3.6); ta se povečuje še danes. Starost ženina in neveste ob prvi poroki je v slabih štiridesetih letih narasla za približno pet let. Razloge za to lahko iščemo v spremembah življenjskih potekov.

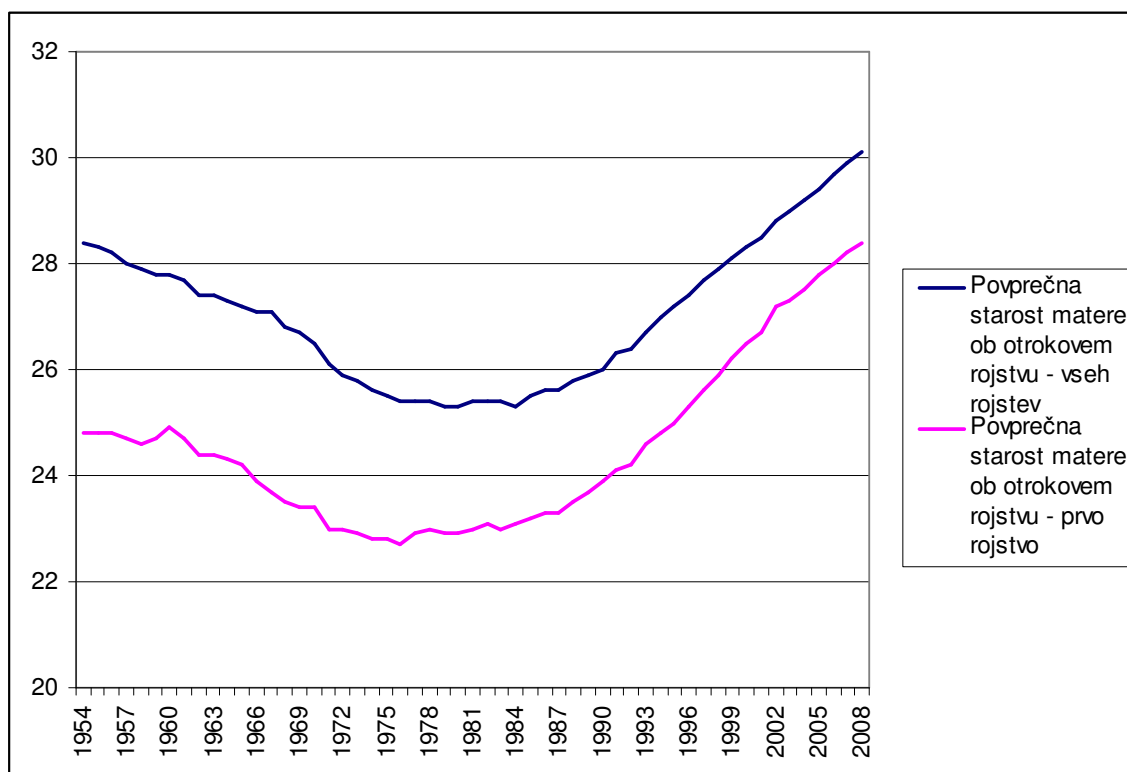
Slika 3.6: Povprečna starost ženina/neveste ob sklenitvi prve zakonske zveze

Vir: SURS, SI-STAT podatkovni portal, 2010.

Z višanjem starosti ob prvi poroki se posledično viša tudi starost matere ob rojstvu prvega otroka. Povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka (slika 3.7) narašča od sredine osemdesetih let dalje. Od prve polovice devetdesetih let se je povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka zvišala kar za tri leta, a ostaja nekoliko nižja od evropskega povprečja (Eurostat 2010).

Slika 3.7: Povprečna starost matere ob otrokovem rojstvu - prvo rojstvo in povprečje vseh

Vir: SURS, Statistični letopis 2009.

3.2 DEJAVNIKI VPLIVA NA RODNOST

Rodnost je družbeno oblikovan proces, nanj vplivajo tako biološki kot tudi družbeni dejavniki. V družboslovju obstaja več razlag in teorij upadanja rodnosti, saj je spremembe želelo opredeliti že mnogo znanstvenikov. Najstarejša in najbolj znana je klasična teorija demografskega prehoda⁵, ki je nastala na podlagi izkušenj evropskih držav, njeni začetki pa segajo v prvo polovico 20. stoletja (Šircelj 2006: 30). Teorija demografskega prehoda je ponudila splošen in univerzalen zgodovinski model, po katerem je upadanje rodnosti neposredno povezano z napredkom oziroma z modelom 'zahodnega' družbenoekonomskega razvoja in politične liberalizacije. Glavne determinante demografskega prehoda so bile urbanizacija, industrializacija, naraščajoče stopnje preživetja, izobraževanje in politično udejstvovanje (Notestein v Rajgelj 2008: 28–35). Kasneje po uveljavitvi teorije demografskega prehoda so nastajale kritike in poskusi dopolnjevanja le-te, kar je pripeljalo do nastanka nekaterih samostojnih teorij, vendar nobena na uspe v celoti razložiti demografskega prehoda (Šircelj 2006: 30–35).

Rodnost nekateri avtorji obravnavajo tudi z ekonomskega vidika, saj menijo, da je rodnostno vedenje tako kot drugi ekonomski dogodki rezultat interakcije med ponudbo in povpraševanjem (Eurofund 2004: 2–3). Ekonomske teorije nizke rodnosti temeljijo na domnevi, da posamezniki svoje rodnostne odločitve izoblikujejo na podlagi težnje po 'maksimizaciji koristnosti' glede na denarne omejitve.

Nizko rodnost nekatere teorije pojasnjujejo tudi s preusmeritvijo ekonomskih pretokov med starši in otroki. Po Caldwellu (v Cukut 2006) je pretakanje blaginje (kamor spada tako izmenjava denarja kot tudi izmenjava nematerialnih sredstev) v tradicionalnih družbah potekalo od mlajših k starejšim generacijam, v modernih družbah pa naj bi spremembe v emocionalni in ekonomski strukturi družine povzročile temeljne spremembe rodnostnega vedenja, saj naj bi v teh družbah pretakanje blaginje potekalo v obratni smeri kot prej, torej od staršev k otrokom.

⁵ Avtorji teorije klasičnega demografskega prehoda so Notestein 1945, Landry 1909, 1934, 1945, Thompson 1929, in Davis 1945.

Poleg teh obstajajo tudi alternativne teorije, ki poskušajo dopolniti prevladujoče teorije demografskih prehodov. Izmed avtorjev alternativnih teorij McDonald pojasnjuje nizko rodnost v modernih družbah z naslednjimi štirimi teorijami (*povzeto po McDonald v Šircelj 2006: 271*):

- *Teorija racionalne izbire* predpostavlja, da ljudje pred odločitvijo za otroka skrbno pretehtajo koristi in stroške. Koristi so psihološke narave in se lahko od osebe do osebe zelo razlikujejo. Stroške je mogoče, razen psiholoških, izraziti v denarju. Če ekonomski stroški otrok naraščajo, je lahko individualni psihološki prag prekoračen in par se ne odloči za otroka. Psihološke koristi otroka se z vrstnim redom otroka zelo verjetno manjšajo: največje so pri prvem otroku. Poleg tega se zmanjšujejo še s starostjo matere.
- *Teorija izogibanja tveganju* izhaja iz ideje, da so stroški in koristi prihodnji stroški in koristi, zato jih ni mogoče natančno določiti. Zato je odločitev za otroka, ki pomeni spremembo v življenju, odvisna od tega, kako ljudje vidijo svojo prihodnost.
- *Teorija vrednot pozne modernosti* se nanaša na to, da je razvoj družbenih in demografskih vedenj povezan s povečevanjem vrednot osebnega uspeha, z zadovoljevanjem osebnih aspiracij, liberalizmom in z osvoboditvijo od tradicionalnih superstruktur, posebno vere. Te vrednote so povezane s povečano razveznostjo, z življenjem v zunajzakonskih skupnostih in zunajzakonskimi rojstvi.
- *Teorija enakopravnosti spolov* razlikuje med dvema sestavinama enakopravnosti: enakopravnost v družini in enakopravnost zunaj družine. Po McDonaldu se rodnost z visoke ravni zniža na zmerno, ko se poveča enakopravnost spolov v družini. To se zgodi takrat, ko ženske dobijo možnost nadzorovanja rodnosti. Rodnost se zniža na zmerno raven, kar omogoči hitro naraščanje enakopravnosti spolov zunaj družine, v družbi. Kombinacija velike enakopravnosti med spoloma v družbi in manjše enakopravnosti med spoloma v družini vpliva na nadaljnje zniževanje rodnosti.

Upadanja rodnosti ni mogoče pojasniti z univerzalno teorijo, saj gre za splet nešteti dejavnikov, ki se med seboj prepletajo. Poleg tega je dejavnikov rodnosti veliko, njihov vpliv pa se spreminja, spremembe večinoma potekajo počasi, skladno z gospodarskim in socialnim razvojem družbe. Na raven rodnosti tako vplivajo neposredni kot tudi posredni dejavniki (Davis in Blake 1956 v Šircelj 2006: 36).

Neposredni dejavniki ne delujejo izolirano, temveč povezano, prav tako so kombinacije teh dejavnikov v različnih obdobjih in družbah različne. Neposredni dejavniki torej so:

- dejavniki, ki vplivajo na spolne odnose,
- dejavniki, ki vplivajo na zanositev,
- dejavniki, ki vplivajo na nosečnost in porod (Davis in Blake 1956 v Šircelj 2006: 36).

Posrednih dejavnikov rodnosti je veliko, zato jih najpogosteje razvrstimo v skupine:

- Biološki dejavniki – poznavanje bioloških dejavnikov rodnosti je predpogoj za pravilno vrednotenje nebioloških dejavnikov, vendar pa je biološke dejavnike težko natančno opredeliti in meriti. Biološki dejavniki so tesno povezani z družbenimi, njihov vpliv je v modernih družbah večji kot vpliv bioloških, zato se raziskovalci osredotočajo na preučevanje razmerja med ravno rodnosti in družbenimi dejavniki. V moderni dobi je neposredno vplivanje na biološke osnove rodnosti (kontracepcija) povzročilo, da so le-te ostale skrite in da je raven rodnosti odvisna predvsem od nebioloških dejavnikov. Med najpomembnejše biološke dejavnike sodijo trajanje plodnega obdobja, starost, število porodov, dojenje, načrtno omejevanje števila rojstev, itd.
- Ekonomski dejavniki – ti so bili sprva obravnavani skupaj s socialnimi dejavniki. Z naraščanjem življenjske ravni, povečanjem stroškov za vzgojo otrok, spreminjanjem vloge družine, urbanizacijo in industrializacijo pa je pomembnost ekonomskih dejavnikov naraščala in zato so jih nekateri avtorji začeli obravnavati ločeno od ostalih socialnih dejavnikov rodnosti. Nastale so teorije, ki aplicirajo tradicionalno ekonomsko teorijo na področje obnavljanja

prebivalstva in opredelitev rodnosti. Zagovorniki teh teorij so prepričani, da so cene, dohodki, oblikovanje človeškega kapitala otrok in vrsta drugih ekonomskih kategorij pomembni dejavniki rodnosti.

- Socialni dejavniki – v demografski literaturi so najpogosteje obravnavani dejavniki rodnosti, saj je njihovo empirično preučevanje lažje kot za večino drugih dejavnikov, poleg tega pa naj bi prav ti dejavniki največ prispevali k zniževanju rodnosti med demografskim prehodom. Večina teh dejavnikov je namreč skozi demografski prehod izgubila svoj pomen. Med dejavniki, ki so največ prispevali k pogojem za nizko rodnost, sta najpomembnejša industrializacija in modernizacija ter posledično urbanizacija, na katero se vežejo naslednji pomembni dejavniki rodnosti: socialno-poklicni položaj posameznika, zaposlenost staršev – posebno žensk in izobrazba žensk. Vzroki za različne ravni rodnosti naj bi bile različne družbene norme, vrednote in cilji glede števila otrok v družini. Skozi demografski prehod naj bi se izgubile tradicionalne norme in vrednote o veliki družini, prav tako se zdi, da vzporedno s procesom slabljenja tradicionalnih družbenih norm poteka nasproten proces, ki povzroča, da v razvitih družbah posamezniki in družine vse bolj ravnaajo pod vplivom socialnih norm in vrednot družbe, v kateri živijo. Preko teh naj bi na rodnost vplivali socialno-ekonomski položaj, socialna mobilnost, izobrazba, religioznost, etnična pripadnost, kulturne značilnosti in dohodek, kraj bivanja, zaposlitev žensk izven doma, ki naj bi neposredno vplivali na raven rodnosti.
- Kulturni dejavniki – različne opredelitve in uporaba izraza kultura v družboslovju povzročajo težavo pri opredelitvi kulturnih dejavnikov rodnosti. Med kulturne dejavnike uvrščamo versko pripadnost, etnično pripadnost, moralne norme, javno mnenje in družbene norme. Kulturne norme in vrednote, povezane z rodnostjo, se sčasoma spreminjajo, najverjetneje pod vplivom socialno-ekonomskih in političnih okoliščin. Ker pa te okoliščine ne vplivajo neposredno na odločitve o številu otrok, bi morale raziskave o povezanosti med rodnostjo in kulturnimi dejavniki vsebovati dognanja o samem oblikovanju in spreminjanju norm, vrednot in stališč.
- Psihološki dejavniki – ti dejavniki vse bolj pridobivajo na pomenu, kljub temu pa je njihov vpliv težko meriti in definirati, ker so zelo kompleksni, poleg tega se

močno prepletajo z delovanjem drugih dejavnikov. Delujejo na treh ravneh: na osebni, na ravni odnosov v majhnih skupinah in na socialno-psihološki ravni. Zaradi različne povezanosti teh ravni se želje po otroku razlikujejo med posamezniki. Ljudje danes raje investirajo v ekonomsko varnost, kot pa sprejmejo tveganja, ki spremljajo rojstvo otroka, zato je odločitev za otroka odvisna od tega, kako partnerja vidita svojo prihodnost. Posameznik zmanjša ta tveganja preprosto tako, da omeji število otrok. Glede na raziskave se zdi, da so psihološki dejavniki najbolj odvisni od socialno-ekonomskega položaja družine, verske pripadnosti in stalnosti zaposlitve (Šircelj 2006: 36 - 46).

Dejavnike, ki vplivajo na rodnost, lahko nadalje razdelimo na strukturne in subjektivne. Stropnik in Šircelj (2008, 1034) izpostavljata nekatere od pomembnejših dejavnikov, ki vplivajo na rodnost (preglednica 3.1):

Preglednica 3.1: Dejavniki, ki vplivajo na rodnost

Strukturni dejavniki	položaj žensk na trgu delovne sile
	brezposelnost
	povečane aspiracije žensk po izobrazbenih dosežkih
	odselitev iz stanovanja (gospodinjstva) staršev
Subjektivni dejavniki	predstave o potrebnih predpogojih za odločitev za otroka
	religioznost
	spolna delitev vlog

Strukturni pogoji vplivajo na odločitev mladih za otroka skozi procese podaljševanja šolanja in spremembe na trgu delovne sile, ki mladim – bodočim staršem ne omogočajo zagotavljanja dovolj visokih stopenj materialne in socialne varnosti, ter povzročajo povečano tveganje revščine ob izselitvi v lastno stanovanje. Subjektivni dejavniki, ki so pogojeni z dojemanjem strukturnih dejavnikov, vključujejo predstave mladih o potrebnih predpogojih, ki morajo biti izpolnjeni za odločitev za otroka, kot so npr. potreba po navzočnosti stalnega in

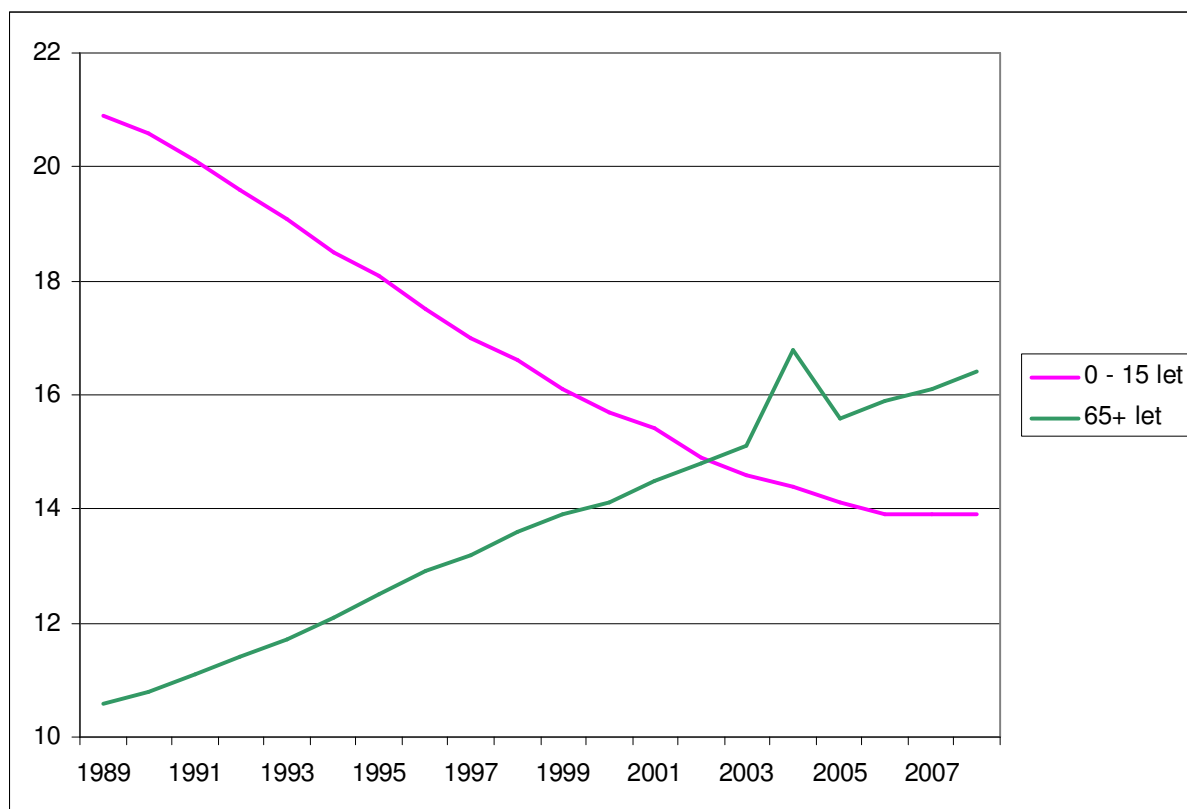
primerne partnerja, ki bo delil starševske obveznosti, predstave o potrebi po stalni zaposlitvi in rešenem stanovanjskem vprašanju.

Mladi si namreč želijo ustvariti družino veliko prej, kot si jo dejansko ustvarijo. Že ob pogledu na strukturne dejavnike je opaziti, da ti ne omogočajo hitre in polne osamosvojitve mladih kot tudi ne premika k bolj pozitivnim subjektivnim percepcijam o izpolnitvi pogojev za odločitev za otroka. Danes se od staršev zahteva, naj prevzamejo odgovornost, da svojim otrokom zagotovijo kar najboljše pogoje za življenje. Omogočanje takšnih pogojev in pričakovanj pa je oteženo zaradi slabših razmer na trgu delovne sile in posledično težje dostopnosti do stanovanjske in dohodkovne varnosti. Zaradi vpliva teh dejavnikov je odločitev za otroka tvegana (Boljka 2009).

3.3 POSLEDICE NIZKE RODNOSTI

Najpomembnejši dejavniki staranja evropskega prebivalstva so nizke stopnje rodnosti, podaljševanje življenjske dobe prebivalstva in baby-boom generacija, ki se približuje upokojitveni starosti (Eurostat Yearbook 2005). Po projekcijah Eurostata naj bi se v prihodnosti močno povečal delež starostnikov, delež mladih pa naj bi konstantno upadal. Od leta 1989 je začel delež mladih (0 – 15 let) strmo upadati, delež starostnikov (65+ let) pa naraščati (slika 3.8). Vse do leta 2002 je bil delež mladih večji v primerjavi z deležem starih, nato pa se je zgodil preobrat. Delež mladih še naprej upada, delež starejših pa narašča, tako da je od leta 2002 naprej delež starejših večji od deleža mlajših, razlika med deležema se veča.

Slika 3.8: Delež mladih in starih v Sloveniji

Vir: SURS, SI-STAT podatkovni portal, 2010.

Za prihodnost to pomeni zmanjšanje obsega delovne sile oziroma aktivnega prebivalstva in s tem zmanjšanja prispevkov v državno blagajno, kar vpliva na sistem blaginje, predvsem na sistem socialne varnosti, pokojninski in zdravstveni sistem. Demografske spremembe in spremembe v sferi družine in gospodinjstev tako poleg ostalih med seboj tesno povezanih dejavnikov, ki se nanašajo predvsem na strukturne spremembe v ekonomski sferi (tj. deindustrializacija, tehnološke revolucije), procese globalizacije, sodijo med najpomembnejše izzive oziroma vzroke za krizo države blaginje (Kopač in Rakar 2010). Vse to predstavlja pomemben izziv za reformo blaginjskih sistemov in znotraj teh družinske politike.

4 DRUŽINSKA POLITIKA

Glede na opredelitve družine in odnosa države do nje lahko opredelimo družinsko politiko kot »zbir pravnih norm, dejavnosti in ukrepov države, ki želi na ta način ustvariti ustrezne razmere za družinsko življenje. To so razmere, ki mladim parom omogočajo, da si ustvarijo družino in lahko ustrezno delujejo ter izpolnjujejo svoje pomembne družinske in družbene vloge« (Boh 1993: 221).

Namen družinske politike je izboljšati kvaliteto življenja družin. Od tipa države blaginje oziroma širše sistema blaginje⁶ v državi pa so odvisni prerazdelitveni ukrepi ekonomske, družinske in socialne politike kot tudi to ali bodo prevladovali univerzalni ali selektivni ukrepi. Glede na prevladujoče ukrepe lahko države uvrstimo v različne modele družinske politike. Tako kot pri ostalih klasifikacijah gre tudi v tem primeru za idealno tipske opredelitve in države imajo lahko značilnosti več modelov hkrati. Gauthierjeva (v Kaufmann in dr. 2002: 335-336) je na podlagi višine finančnih transferjev družinam in pomoči zaposlenim materam države razdelila v štiri modele družinske politike:

- »pro-družinski/pro-natalistični« model, v katerem so države, ki namenjajo visoke finančne transferje družinam in imajo zelo dobro razvit sistem otroškega varstva (Francija);
- »pro-družinski/neintervencionistični« model, v katerem je družinsko življenje zasebna zadeva in zato družinam namenjajo malo finančnih transferjev in imajo slabo razvit sistem otroškega varstva (Velika Britanija);
- »pro-egalitaren« model, v katerem je poudarek na enakosti med spoloma, kvaliteti izobraževanja otrok z dobro razvito infrastrukturo na zelo visoki ravni (Švedska);

⁶ Gre za širši koncept od koncepta tipov/režimov države blaginje (Esping-Andersen 1990). Sfera države predstavlja zgolj del sistema blaginje, katerega sestavni del sta še sfera trga in sfera civilne družbe in skupnosti. V okviru sistema blaginje je sfera države operacionalizirana z javnimi neprofitnimi organizacijami kot producentkami dobrin in storitev, z obveznimi in nacionalnimi sistemi socialnih zavarovanj in s shemami socialnih pomoči. Sfera trga se nanaša na zasebne profitne organizacije kot producentke kolektivnih dobrin in storitev in zasebne zavarovalne sheme. Sfero civilne družbe sestavljajo zasebne neprofitne organizacije ali pri nas bolj uveljavljen termin nevladne organizacije, sfero skupnosti pa neformalna socialna omrežja (predvsem družina in sorodstvo), v okviru katerih poteka skrb za socialno varnost in blaginjo njihovih članov (Kolarič in dr. 2002: 55).

- »pro-tradicionalen model«, v katerem je poudarek na tradicionalnem družinskem življenju, kjer je ženska doma in skrbi za družino, sistem otroškega varstva pa je zelo slabo razvit. Samo za tradicionalne oblike družine država namenja visoke finančne transferje (Nemčija⁷).

Države se tako glede na ukrepe družinske politike oziroma širše državno skrb in vmeševanje v družinske zadeve med seboj močno razlikujejo, kar je pogojeno s tipom sistema blaginje, ki se je v posameznih državah vzpostavil skozi zgodovinski razvoj.

4.1 DRUŽINSKA POLITIKA V SLOVENIJI

V Sloveniji je v okviru vladnih dokumentov družinska politika razumljena kot celota socialnih, ekonomskih, pravnih, pedagoških, zdravstvenih in drugih ukrepov, ki jih država izvaja za večjo kakovost življenja družin in posameznih družinskih članov.

Slovenija ima glede na obstoječe ukrepe razmeroma dobro razvito družinsko politiko, ki omogoča usklajevanje družinskega in delovnega življenja, enakost priložnosti med spoloma in horizontalno redistribucijo dohodka v korist posameznikom z otroki z ukrepi, kot so otroški dodatek, davčne olajšave zaradi otrok, porodniški in starševski dopust, denarna pomoč ob rojstvu otroka, starševski dodatek, dodatek za veliko družino, pravica staršev do skrajšanega delovnega časa in dostopnost do javnih programov za varstvo otrok. Kljub takšni politiki pa se v Sloveniji še vedno srečujemo z eno najnižjih stopenj rodnosti v Evropi, se pravi imamo »radodarno družinsko politiko brez zaznanega vpliva na rodnost«, pri tem pa ne smemo spregledati druge neznanke - kakšna bi bila stopnja rodnosti brez takšne politike (Stropnik in Šircelj 2008).

⁷ Pri tem velja omeniti, da so bile v zadnjih letih v Nemčiji sprejete številne spremembe družinske politike, ki se tako odmika od »pro-tradicionalnega modela« (glej Moss 2009: 189-190).

4.1.1 Zakonske podlage družinske politike

Zakonodajni temelj družinske politike v Sloveniji je *Ustava Republike Slovenije*⁸, v kateri je zapisano, da država varuje družino, materinstvo, očetovstvo, otroke in mladino ter ustvarja za to varstvo potrebne razmere (53. člen), poleg tega pa državljanom zagotavlja svobodno odločanje o rojstvih otrok (55. člen).

Vodenje družinske politike je v Sloveniji zastavljeno resorsko, pri čemer *Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji*⁹ (1993) kot pomemben plansko-strateški dokument določa smeri razvoja posameznih delov družinske politike, kateri pa so v pristojnosti različnih ministrstev.

Prvotni namen resolucije je izboljšati socialno-ekonomski položaj družin z otroki in s tem omogočiti rojstvo zaželenega števila otrok. Poudarek je na horizontalni enakosti, to je čim večji enakosti družin s podobnim lastnim dohodkom, a različnimi potrebami zaradi različnega števila vzdrževanih otrok (Stropnik 2004: 2).

V resoluciji je družinska politika opredeljena kot celota socialnih, ekonomskih, pravnih, pedagoških, zdravstvenih, fiskalnih in drugih ukrepov, ki jih določen politično-administrativni sistem izvaja, da bi posredno ali neposredno vplival na življenjske pogoje družin oziroma njenih članov, njihov nastanek in razvoj.

V širšem smislu pa pomeni družinska politika vključitev družinske dimenzije tudi v socialno, kulturno, ekonomsko, urbanistično, ekološko in druge politike, pri katerih je družina posredni subjekt posameznih ukrepov. V okviru družinske politike je treba te ukrepe spremljati, preučevati ter do določene mere tudi koordinirati.

V resoluciji je določeno, da družinska politika v Republiki Sloveniji temelji na naslednjih načelih:

– na vključevanju celotne populacije oziroma na usmerjenosti k vsem družinam,

⁸ Ustava Republike Slovenije, Ur.l. RS, št. 33/1991-I, spremembe: 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 69/2004, 69/2004, 68/2006.

⁹ Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v RS, Ur. l. RS, št. 40/93.

- na upoštevanju pluralnosti družinskih oblik in različnih potreb, ki iz tega izhajajo,
- na spoštovanju avtonomnosti družine in individualnosti njenih posameznih članov,
- na zaščiti otrokovih pravic v družini in družbi ter dajanju prednostnega mesta kakovosti življenja otroka,
- na promoviranju enakih možnosti obeh spolov,
- na vzpostavljanju raznovrstnih oblik storitev in na omogočanju, da družine izbirajo med različnimi možnostmi,
- na delnem prispevku družbe k stroškom za vzdrževanje otrok,
- na dodatnem varstvu družin v specifičnih situacijah in stanjih,
- na celostnem, integralnem pristopu.

Temeljni cilj družinske politike v Republiki Sloveniji je zato ustvarjanje pogojev za izboljšanje kakovosti življenja vseh družin in za enake možnosti osebnega razvoja vseh članov družine.

Izhajajoč iz načel in ciljev družinske politike Republika Slovenija pristopa k sprejetju in izpeljavi celovitih ukrepov družinske politike. V resoluciji so le-ti določeni na naslednjih področjih:

- na ekonomsko-fiskalnem področju z neposrednimi dajatvami družinam, ki dopolnjujejo ali nadomeščajo njihove dohodke, s prerazdelitvijo dohodka v korist družin v okviru davčne politike ter posebno kreditno politiko. V to področje spadajo otroški dodatki, posebne pomoči za invalidne otroke, dodatek za varstvo in vzgojo otrok za otroke do tretjega leta starosti (ki niso vključeni v dnevno varstvo), pomoč za opremo novorojenca, starševski dodatek, davčne olajšave za vzdrževanega družinskega člana, znižanje tarifnih stopenj in oprostitve plačevanja prometnega davka.
- na področju družbenih služb in drugih dejavnosti, ki se delijo na splošne (izobraževanje, zdravstveno varstvo) in personalne (posvetovalnice, pomoč ostarelim, pomoč prizadetim) ter s svojimi storitvami podpirajo funkcioniranje družine ali delno prevzemajo njene posamezne funkcije. Med splošne storitve spadajo vrtci in druge predšolske dejavnosti, šole in zdravstveno varstvo, med

posebne storitve pa servisi za pomoč družini na domu, servisi za informiranje in svetovanje staršem, partnerjem, zakoncem in otrokom, zavodi ter druge oblike varstva in vzgoje otrok s posebnimi potrebami.

– na področju zaposlovanja z ustvarjanjem pogojev za usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti obeh staršev ter z drugimi ugodnostmi, povezanimi s trgom delovne sile. Sem spadajo ukrepi, ki se vežejo na porodniški dopust in dopust za nego in varstvo otroka ter nadomestilo dohodka v času tega dopusta ter ukrepe v zvezi s pravico do krajšega delovnega časa za starše z majhnimi otroki.

– na področju stanovanjskega gospodarstva s specifičnimi programi stanovanjske preskrbe in z drugimi oblikami pomoči družinam. Med te država uvršča posojila z ugodnimi pogoji, sklad za gradnjo neprofitnih stanovanj ali financiranje njihove gradnje, subvencioniranje najemnin socialno ogroženim družinam, zagotavljanje primernih stanovanjskih standardov za družine ter preverjanje ustreznosti višine najemnin.

Poleg resolucije družinsko politiko določata tudi dva zakona, to sta *Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih*¹⁰, ki ureja zavarovanje za starševsko varstvo, družinske prejemke, pogoje in postopek za uveljavljanje posameznih pravic ter drugo in *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih*¹¹, ki ureja zakonsko zvezo, razmerja med starši in otroki in med drugimi sorodniki, posvojitve, rejništvo ter varstvo mladoletnih otrok in drugih oseb, ki niso sposobne same skrbeti zase, za svoje pravice in koristi.

Leta 2006 je MDDSZ predlagalo *Strategijo za dvig rodnosti*, katere temeljna vodila so bila življenje, družina in otroci, glavni cilj pa ustavitev negativnega trenda rodnosti v Sloveniji, a je bila le-ta zaradi negativnih javnih odzivov in kritik kmalu

¹⁰ Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP), Ur.l. RS, št. 97/2001, spremembe: 76/2003, 110/2003-UPB1, 56/2005, 111/2005, 21/2006, 47/2006, 110/2006-UPB2, 114/2006-ZUTPG, 122/2007, 10/2008.

¹¹ Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR), Ur.l. SRS, št. 15/1976, spremembe: 30/1986-ZNP (20/1988 popr.), 1/1989, 14/1989, 13/1994-ZN, 82/1994-ZN-B, 29/1995-ZPDF, 26/1999-ZPP, 60/1999, 70/2000-ZZNPOB, 64/2001, 110/2002-ZIRD, 42/2003, 16/2004, 69/2004-UPB1, 101/2007, 122/2007.

umaknjena iz javne razprave¹². Najstrožji očitok je bil predlog plačljivega splava, poleg tega je bilo očitno, da predlog strategije nima podpore v javnosti.

Trenutno je v drugi obravnavi nov Družinski zakonik¹³ (DZ), ki naj bi celovito uredil celotno družinsko pravo in v interesu koristi otroka okrepil vpliv države na odnose znotraj družine. Razlog za sprejem družinskega zakonika je prilagoditev zakonodaje razvoju družbenih odnosov, različnim oblikam družinskih skupnosti oziroma širše družbeni realnosti. Ta bo osnovni zakon na tem področju in bo tako nadomestil obstoječi ZZZDR.

Posamezni ukrepi družinske politike so zapisani tudi v drugih zakonih, predvsem s področja vzgoje in izobraževanja, davčne politike, socialnega varstva, delovnega in stanovanjskega področja (npr. *Zakon o delovnih razmerjih*¹⁴, *Zakon o socialnem varstvu*¹⁵, *Zakon o dohodnini*¹⁶).

4.1.2 Ukrepi družinske politike

V nadaljevanju podajamo podroben opis veljavnih ukrepov družinske politike.

Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih ureja zavarovanje za starševsko varstvo in pravice, ki iz tega izhajajo, in družinske prejemke. V Sloveniji imajo pravico do starševskega dopusta starši in druge osebe, če so zavarovanci po tem zakonu in plačujejo prispevke za starševsko varstvo. Zakon ureja

¹² Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/o176489> (12. 3. 2010).

¹³ Dostopno prek: www.mddsz.gov.si/fileadmin/.../DZak_kratek_povzetek.doc (15. 2. 2010). Družinski zakonik je v drugi obravnavi od 3. 3. 2010 dalje (<http://www.dz-rs.si>).

¹⁴ Zakon o delovnih razmerjih (ZDR), Ur.l. RS, št. 42/2002, spremembe: 79/2006-ZZZPB-F, 46/2007, Up-249/06-22, 103/2007, 45/2008-ZArbit, 83/2009.

¹⁵ Zakon o socialnem varstvu (ZSV), Ur.l. RS, št. 54/1992 (56/1992 popr.), spremembe: 42/1994, 1/1999-ZNIDC, 41/1999, 60/1999, 36/2000-ZPDZC, 54/2000-ZUOPP, 26/2001, 110/2002-ZIRD, 2/2004 (7/2004 popr.), 36/2004-UPB1, 21/2006, 105/2006, 114/2006-ZUTPG, 3/2007-UPB2 (23/2007 popr., 41/2007 popr.), 122/2007. Ta zakon bosta nadomestila dva druga zakona: Zakon o varstvenih prejemkih in Zakon o socialno varstveni dejavnosti. Prvi je bil že sprejet (julij 2010) in bo začel veljati 1. 6. 2011 (Ur.l. RS, št. 61/2010).

¹⁶ Zakon o dohodnini (ZDoh-1), Ur.l. RS, št. 54/2004 (56/2004 popr., 62/2004 popr., 63/2004 popr.), spremembe: 80/2004, 139/2004, 17/2005-UPB1, 53/2005, 70/2005-UPB2, 115/2005, 21/2006-UPB3, 43/2006, 47/2006, 59/2006-UPB4, 69/2006, 117/2006-ZDoh-2, 33/2007, 45/2007.

zavarovanje za starševsko varstvo in pravice, ki iz tega izhajajo ter družinske prejemke. Glede na dva različna sklopa pravic je zakon razdeljen na dva dela:

- a. pravice iz naslova zavarovanja za starševsko varstvo,
- b. pravice do družinskih prejemkov (za to vrsto prejemkov zavarovanje ni potrebno, ker so univerzalni).

Opisu neposrednih ukrepov družinske politike, ki izhajajo iz navedenega zakona, sledijo še drugi ukrepi družinske politike na različnih področjih (kot so otroško varstvo, usklajevanje delovnega in družinskega življenja, davčna in stanovanjska politika), ki se neposredno ali posredno dotikajo družinskega življenja in lahko vplivajo na odločanje za otroka(e).

4.1.2.1 Pravice iz naslova zavarovanja za starševsko varstvo

Pod pravice iz naslova zavarovanja za starševsko varstvo spadajo:

1. Starševski dopust, ki se deli na:

- **porodniški dopust** - namenjen je pripravi na porod, negi in varstvu otroka takoj po porodu ter zaščiti materinega zdravja ob rojstvu otroka in po njem. Pravico do porodniškega dopusta ima mati otroka, pod določenimi pogoji pa tudi oče otroka ali druga oseba ali eden od starih staršev otroka.

Porodniški dopust traja 105 dni in se ga mora izrabiti v strnjenem nizu v obliki polne odsotnosti iz dela. Mati mora nastopiti porodniški dopust 28 dni pred predvidenim datumom poroda, ki ga določi ginekolog. Če mati ne nastopi porodniškega dopusta 28 dni pred predvidenim datumom poroda, neizrabljenega dela ne more izrabiti po otrokovem rojstvu, razen če je porod nastopil pred predvidenim datumom. Če mati na dan poroda še ni nastopila porodniškega dopusta, ga nastopi z dnem rojstva otroka. Oče ali druga oseba lahko uveljavlja pravico do porodniškega dopusta, če mati otroka umre, zapusti otroka ali če je po mnenju pristojnega zdravnika trajno oziroma začasno nesposobna za delo. Če je mati mlajša od 18 let in ima status vajenke, učenke,

dijakinje oziroma študentke lahko z njenim soglasjem uveljavlja pravico do porodniškega dopusta oče otroka ali eden od starih staršev, v obsegu 77 dni.

Oče ali druga oseba ali eden od starih staršev otroka ima pravico do porodniškega dopusta v trajanju 77 dni od rojstva otroka (105 dni zmanjšanih za najmanj 28 dni, ki jih mora mati izkoristiti pred porodom). Dopust se skrajša še za toliko dni, kolikor je otrok star, ko oče ali druga oseba ali eden od starih staršev otroka nastopi porodniški dopust. Porodniški dopust se izrabi v strnjenem nizu v obliki polne odsotnosti z dela.

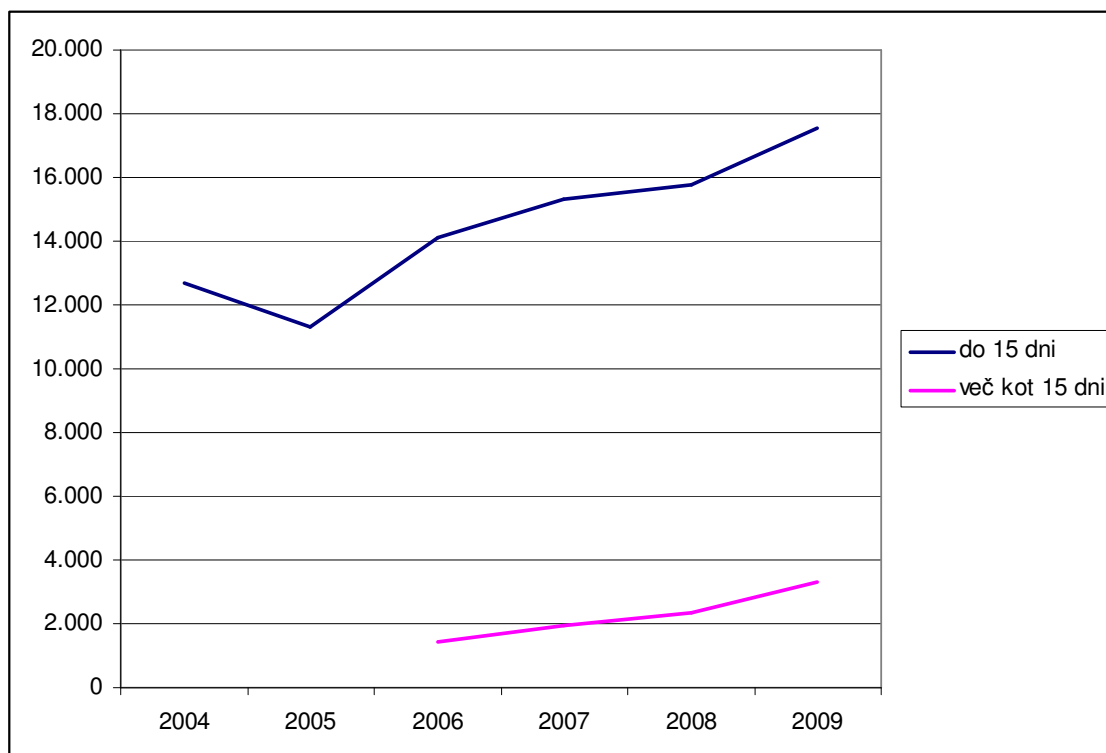
- **očetovski dopust** – namenjen je očetom, da bi že v najnežnejši dobi otroka skupaj z mamo sodeloval pri negi in varstvu otroka. Oče ima pravico do očetovskega dopusta v trajanju 90 koledarskih dni (ne glede na to, koliko otrok se rodi hkrati), pri čemer mora prvih 15 dni dopusta koristiti do dopolnjenega šestega meseca otrokove starosti (sicer ta del očetovskega dopusta zapade), drugih 75 dni pa lahko izrabi najdlje do tretjega leta starosti otroka. Pravico do očetovskega dopusta ima oče otroka in je neprenosljiva.

V primerih, ko oče namesto matere koristi porodniški dopust, mu pravica do očetovskega dopusta ne pripada. Pravica do očetovskega dopusta je začela veljati postopno, in sicer od 1. 1. 2003 - 15 dni, od 1. 1. 2004 - 45 dni in od 1. 1. 2005 - 90 dni. Za 15 dni očetovskega dopusta, ki jih oče izrabi do dopolnjenega šestega meseca otrokove starosti, mu država zagotavlja očetovsko nadomestilo, za druge dni očetovskega dopusta, ki jih lahko izrabi do tretjega leta starosti otroka, pa mu država zagotavlja plačilo prispevkov za socialno varnost od minimalne plače. Očetovski dopust lahko oče koristi v obliki polne odsotnosti z dela, v strnjenem nizu (brez prekinitev) ali po dnevih. Kadar oče izrabi očetovski dopust po dnevih, se trajanje pravice določi v delovnih dnevih tako, da se upošteva 70 % pripadajočih koledarskih dni očetovskega dopusta (15 koledarskih dni je enako 11 delovnih dni, 90 koledarskih dni je enako 63 delovnih dni).

Od leta 2004 do 2009 se je število očetov, ki se odločijo, da bodo koristili očetovski dopust, povečalo (glej sliko 4.1). Največ očetov se odloči koristiti dopust do 15 dni,

veliko manj pa za tistega, ki traja več kot 15 dni. Razlog je najverjetneje v tem, da je dopust do 15 dni v celoti plačan (100 % nadomestilo plače), za dopust nad 15 dni pa se financira le plačilo prispevkov za socialno varnost od minimalne plače. Kljub temu se tudi število očetov, ki koristijo ta dopust, povečuje.

Slika 4.1: Število očetov, ki koristijo očetovski dopust

Vir: MDDSZ, spletno mesto, Statistika, 2010.

- **dopust za nego in varstvo otroka** – namenjen je nadaljnji negi in varstvu otroka in ga upravičenci nastopijo neposredno po poteku porodniškega dopusta. Pravico ima eden od staršev otroka; oba starša, pod določenimi pogoji pa tudi druga oseba oziroma eden od starih staršev otroka. Dopust za nego in varstvo otroka traja praviloma 260 dni. Dopust se lahko podaljša v primerih, če mati rodi dvojčke - podaljša se za 90 dni; če rodi več hkrati živorojenih otrok - za vsakega nadaljnjega otroka se podaljša za 90 dni; če rodi nedonošenčka - podaljša se za toliko dni, kot je bila nosečnost krajša od 260 dni; če rodi otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo - se dopust

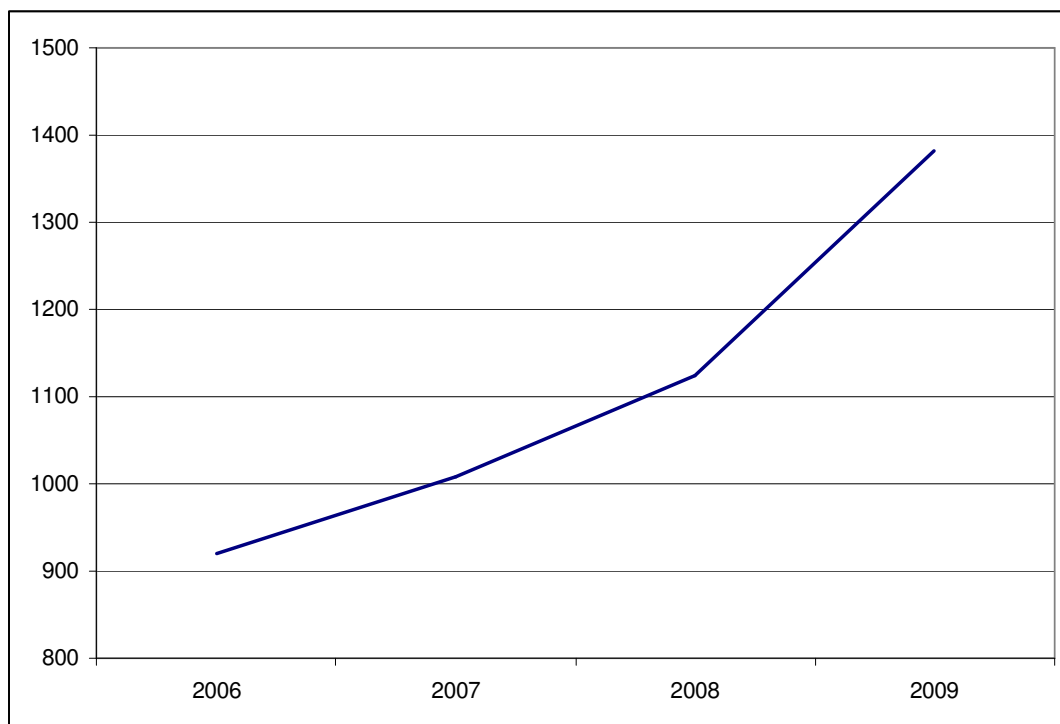
podaljša za dodatnih 90 dni (na podlagi mnenja pristojne zdravniške komisije); ta pravica se lahko uveljavlja do otrokovih 18 mesecev starosti; če starša doma že varujeta najmanj dva otroka v starosti do osmih let - se podaljša za 30 dni, za tri otroke za 60 dni ter za štiri ali več otrok za 90 dni. Zgoraj našteje pravice se seštevajo.

Del dopusta za nego in varstvo otroka (največ 75 dni) lahko starša tudi preneseta in izrabita do osmega leta starosti otroka. Dopust za nego in varstvo otroka lahko starša koristita v strnjenem nizu, v obliki polne ali delne odsotnosti z dela. Pravico do dopusta za nego in varstvo otroka lahko koristi eden od staršev otroka, lahko pa za istega otroka tudi oba starša, če o tem skleneta pisni dogovor, v katerem natančno določita obdobje in način izrabe dopusta. Dopust za nego in varstvo otroka lahko koristita oba starša v obliki polne odsotnosti z dela tako, da dopust za nego in varstvo otroka koristita izmenično, in sicer del dopusta za nego in varstvo otroka koristi mati, preostanek pa oče ali obratno. Dopust za nego in varstvo otroka lahko koristita oba starša v obliki delne odsotnosti z dela tako, da dopust za nego in varstvo otroka koristita hkrati in v dogovoru z delodajalcem. To pomeni, da mati in oče hkrati delata polovični delovni čas (na primer vsak po štiri ure na dan ali 20 ur tedensko). Kadar starša izrabita preneseni dopust po dnevih, se trajanje pravice določi v delovnih dnevih tako, da se upošteva 70 % pripadajočih koledarskih dni prenesenega dopusta za nego in varstvo otroka (75 koledarskih dni je enako 52 delovnih dni).

Druga oseba ima pravico do dopusta za nego in varstvo otroka pod enakimi pogoji, kot so opredeljeni za porodniški dopust, vendar zmanjšan za toliko dni, kolikor dni sta mati ali oče pravico do dopusta za nego in varstvo otroka že izrabila. Dopust za nego in varstvo otroka lahko koristi druga oseba le v strnjenem nizu v obliki polne odsotnosti z dela. Pravico do dopusta za nego in varstvo ima lahko v soglasju z materjo otroka tudi eden od starih staršev otroka, v primeru, da je mati otroka mlajša od 18 let in ima status vajenke, učenke dijakinje oziroma študentke in te pravice ne uveljavlja oče otroka.

V večini koristijo dopust za nego in varstvo otroka matere, vendar v zadnjih letih narašča tudi število očetov, ki ga koristijo (glej sliko 4.2). Ponavadi se to zgodi v družinah, kjer si mati ustvarja kariero, oče pa ostane doma z otrokom/otroki. To kaže na vse večjo fleksibilnost in pluralizacijo družinskih oblik.

Slika 4.2: Dopust za nego in varstvo otroka, ki ga koristijo očetje

Vir: MDDSZ, spletno mesto, Statistika, 2010.

- **posvojiteljski dopust** – namenjen je enemu ali obema posvojiteljema, z namenom, da se lahko posvojitelj/posvojitelja in otrok takoj po posvojitvi v celoti posvetijo drug drugemu. Pravico do posvojiteljskega dopusta ima eden ali oba posvojitelja ali oseba, ki ji je otrok zaupan v vzgojo in varstvo z namenom posvojitve, razen če je ta oseba za tega otroka že uveljavila pravico do porodniškega dopusta, očetovskega dopusta oziroma dopusta za nego in varstvo otroka; ali če je ta oseba posvojila otroka svojega zakonca. Posvojiteljski dopust lahko nastopi najpozneje 30 dni po namestitvi otroka v družino z namenom posvojitve. Trajanje posvojiteljskega dopusta: če je otrok ob posvojitvi star od enega do štirih let - posvojiteljski dopust traja 150 dni;

če je otrok star od štirih do desetih let pa 120 dni; če je posvojitelj ali druga oseba dobila v vzgojo in varstvo otroka pred prvim letom starosti otroka in je že izrabil dopust za nego in varstvo otroka za istega otroka, ima pravico do izrabe toliko dni posvojiteljskega dopusta, kot je bila pravica do dopusta za nego in varstvo otroka krajša od 150 dni. Posvojiteljski dopust lahko izrabi: eden od posvojiteljev v strnjenem nizu v obliki polne odsotnosti z dela; oba posvojitelja hkrati v strnjenem nizu ob polni ali delni odsotnosti z dela enega ali obeh staršev, pri čemer skupno trajanje dopusta ne sme presegati 150 oziroma 120 dni.

2. Starševsko nadomestilo - vrste starševskega nadomestila so *porodniško nadomestilo, očetovsko nadomestilo, nadomestilo za nego in varstvo otroka in posvojiteljsko nadomestilo*.

Pravico do starševskega nadomestila imajo tiste osebe, ki imajo pravico do starševskega dopusta in so bile zavarovane po tem zakonu pred dnevom nastopa posamezne vrste starševskega dopusta; osebe, ki nimajo pravice do starševskega dopusta, če so bile zavarovane po tem zakonu najmanj 12 mesecev v zadnjih treh letih pred nastopom posamezne vrste starševskega dopusta.

Upravičenci do starševskega nadomestila, ki nimajo pravice do starševskega dopusta, so v času prejemanja starševskega nadomestila obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovani, zavarovani za primer brezposelnosti in za starševsko varstvo. Upravičenci so tudi zdravstveno zavarovani za primer bolezni in poškodbe zunaj dela, in sicer za plačilo zdravstvenih storitev, za povračilo potnih stroškov, pogrebnino in posmrtnino. Tudi upravičenci do starševskega nadomestila, ki jim je prenehalo delovno razmerje v času trajanja starševskega dopusta, so obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovani, obvezno zdravstveno zavarovani ter zavarovani za primer brezposelnosti in za starševsko varstvo.

Pravica do starševskega nadomestila izključuje prejemanje drugih nadomestil po predpisih, ki urejajo zdravstveno zavarovanje in zavarovanje za primer

brezposelnosti ter plačilo prispevkov za socialno varnost zaradi dela s krajšim delovnim časom zaradi starševstva in prejemanje delnega plačila za izgubljeni dohodek po Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih.

Če zavarovanec izpolnjuje z zakonom našteje pogoje, mu pripada v času porodniškega dopusta - pravica do porodniškega nadomestila; v času očetovskega dopusta - pravica do očetovskega nadomestila, in sicer za prvih 15 dni, za ostalih 75 dni pa očetu Republika Slovenija zagotavlja plačilo prispevkov za socialno varnost od minimalne plače; v času dopusta za nego in varstvo otroka - pravica do nadomestila za nego in varstvo otroka; v času posvojiteljskega dopusta - pravica do posvojiteljskega nadomestila.

Starševsko nadomestilo pripada za delovne dneve oziroma delovne ure, ko je zavarovanec na starševskem dopustu, kot tudi za praznične in druge proste dni, določene z zakonom. Če se posamezna vrsta starševskega dopusta izrazi v obliki delne odsotnosti z dela, zavarovancu pripada pravica do starševskega nadomestila za toliko časa, kot traja delna odsotnost z dela.

Osnova za izračun posamezne vrste starševskega nadomestila je povprečna osnova, od katere so bili obračunani prispevki za starševsko varstvo v zadnjih 12 mesecih pred mesecem vložitve prve vloge za eno od vrst starševskega dopusta, kar je na primer: plača, nadomestilo plače kot na primer bolniško nadomestilo, nadomestilo za nego otroka oziroma družinskega člana, starševsko nadomestilo, nadomestilo za brezposelnost, denarna pomoč v času brezposelnosti¹⁷.

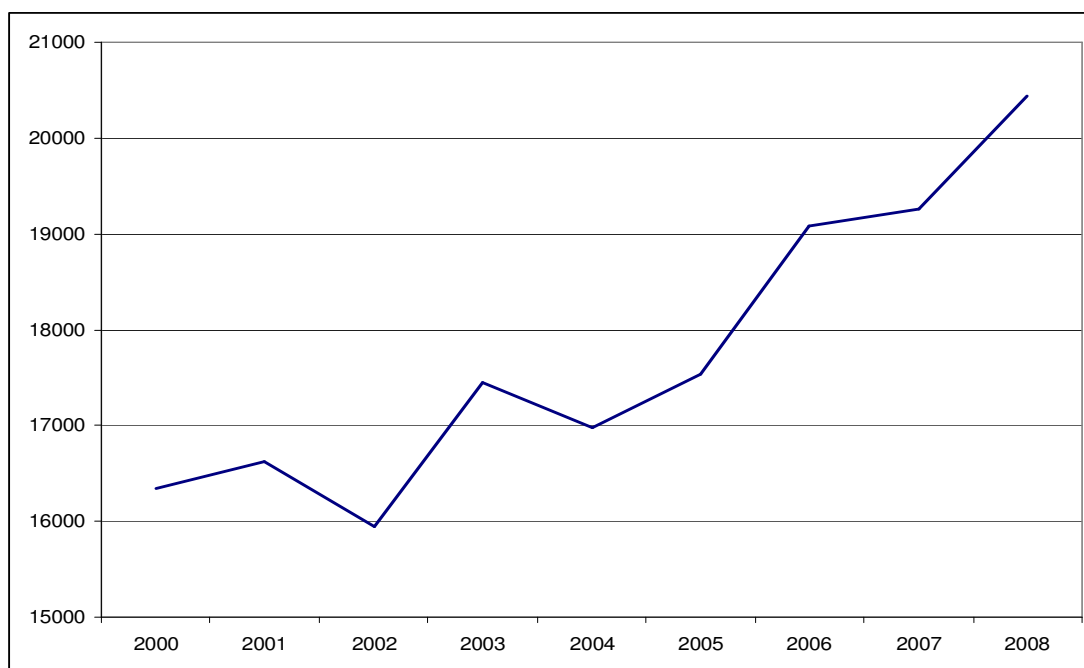
Če prispevki za starševsko varstvo upravičencu niso bili obračunani za vseh zadnjih 12 mesecev oziroma če so bili upravičenci zavarovani najmanj 12 mesecev v zadnjih treh letih, se opravi obračun po posebnem ključu na podlagi zakona. Starševsko nadomestilo za polno odsotnost z dela znaša 100 %

¹⁷ Za izračun osnove za posamezno vrsto starševskega nadomestila se ne glede na obračunane prispevke ne štejejo: prejemki za delo, ki ga je delavec opravil zunaj okvira rednega dela, prejemki, ki pomenijo povračilo materialnih stroškov (na primer: dnevnice, kilometrine, prevoz na delo), regres za letni dopust, nagrade ob delovnih jubilejih, prejemki v naravi, razen kadar pomenijo sestavni del plače po pogodbi o zaposlitvi in so od njih plačani prispevki, odpravnine, prejemki zaradi upokojitve, prejemki v obliki delnic, obveznic ali drugih vrednostnih papirjev in drugi prejemki, ki so bili izplačani delavcu poleg njegove plače.

osnove. Starševsko nadomestilo se izplačuje najkasneje do 15. v mesecu za pretekli mesec na osebni račun upravičenca. Izplačilo starševskega nadomestila ne more biti višje od 2,5-kratnika povprečne mesečne plače v Republiki Sloveniji na podlagi zadnjih znanih uradnih podatkov, niti ne more biti nižje od 55 % minimalne plače v Republiki Sloveniji. Izjema je porodniško nadomestilo, pri katerem višina navzgor ni omejena.

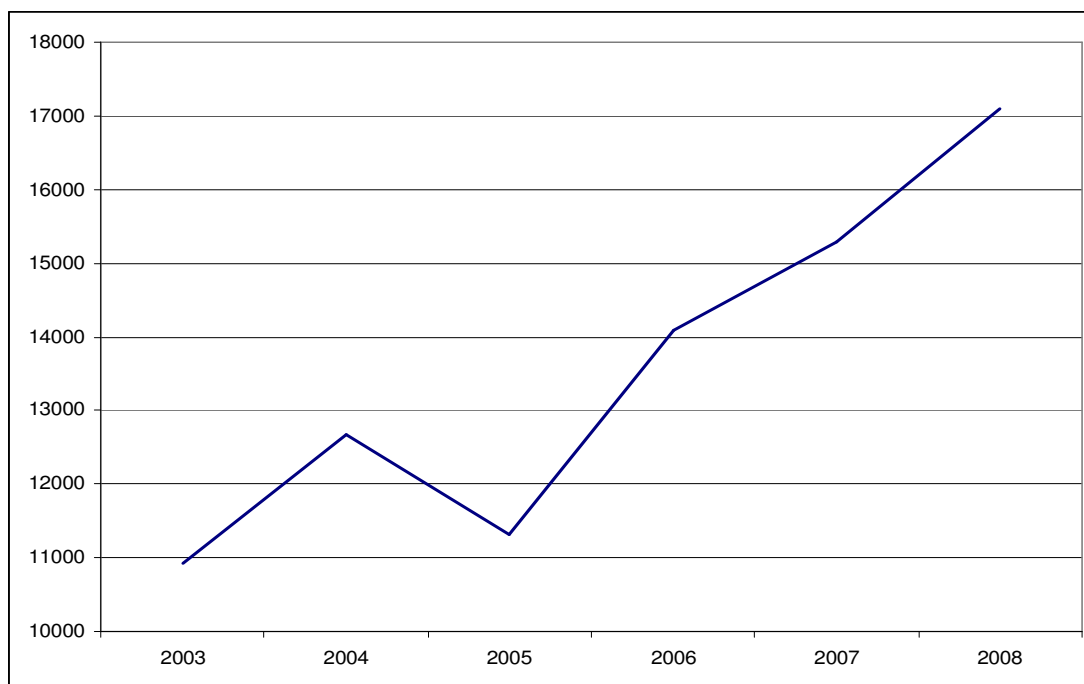
Podatki MDDSZ kažejo, da narašča tudi število upravičencev starševskih nadomestil (glej sliko 4.3). Morda je razlog v tem, da prav v tem obdobju ponovno narašča število živorojenih. Po drugi strani pa se (bodoči) starši veliko bolj informirajo in je tudi zaradi tega večje število upravičencev. Prav tako narašča število upravičencev do očetovskega nadomestila (glej sliko 4.4), razlogi so podobni.

Slika 4.3: Starševska nadomestila, povprečno mesečno število upravičencev

Vir: SURS, Statistični letopis 2009.

Slika 4.4: Očetovsko nadomestilo, število upravičencev

Vir: SURS, Statistični letopis 2009.

3. Pravice iz naslova krajšega delovnega časa – pridobi jo lahko eden od staršev, ki neguje in varuje otroka, in sicer do tretjega leta starosti otroka; ali eden od staršev, ki neguje in varuje težje gibalno oviranega otroka ali zmerno ali težje duševno prizadetega otroka, in sicer tudi po tretjem letu starosti otroka, vendar največ do 18. leta starosti otroka; eden od staršev, ki neguje in varuje dva otroka, do dopolnjenega šestega leta starosti mlajšega otroka (pravica se uporablja od 1. 1. 2007). Te pravice veljajo tudi za enega od staršev, ki si na podlagi svoje dejavnosti sam plačuje prispevke za socialno varnost za najmanj 20 ur tedensko ter neguje in varuje otroka.

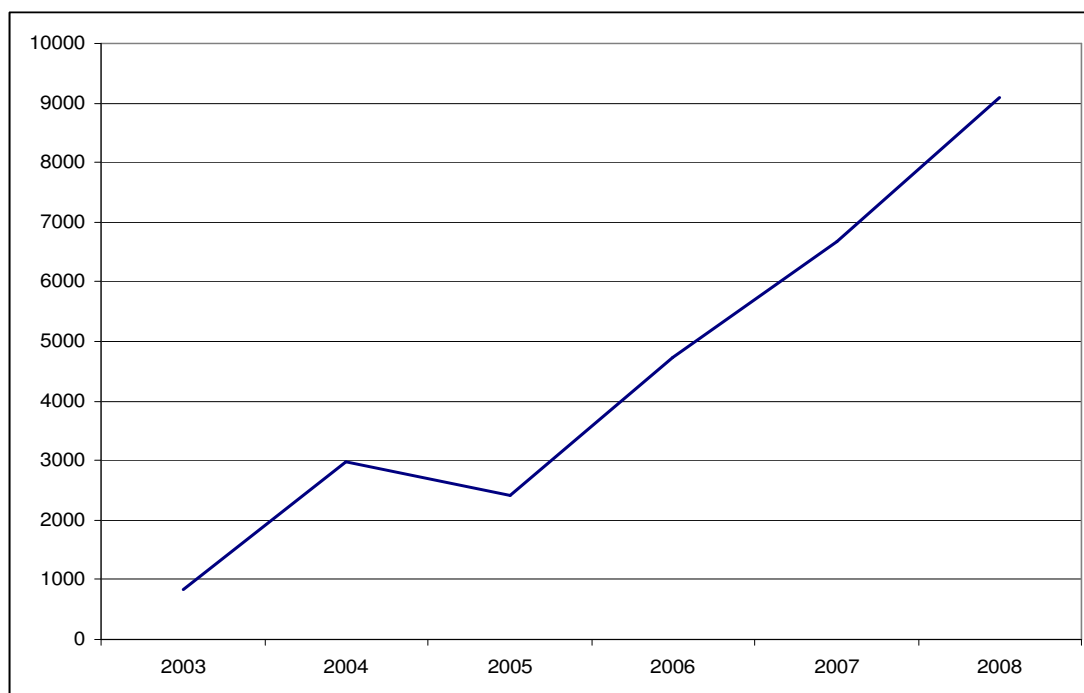
Pravica do krajšega delovnega časa pa ne pripada enemu od staršev, če je otrok v rejništvu ali je zaradi zdravljenja, usposabljanja, vzgoje ali šolanja v zavodu, v katerem ima celodnevno brezplačno oskrbo, razen če je to obdobje krajše od 30 dni v letu (velja od 1. 1. 2007).

Krajši delovni čas mora obsegati najmanj polovično tedensko delovno obveznost. To pravico starš pridobi pri svojem delodajalcu, na centru za socialno delo pa

lahko uveljavlja pravico do plačila sorazmernega dela prispevkov za socialno varnost do polne delovne obveznosti. Delodajalec mu zagotavlja pravico do plače po dejanski delovni obveznosti, Republika Slovenija pa mu zagotavlja do polne delovne obveznosti plačilo prispevkov za socialno varnost od sorazmernega dela minimalne plače. Republika Slovenija plačuje prispevke zavarovanca in delodajalca za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, zavarovanje za primer brezposelnosti, za starševsko varstvo, za zdravstveno zavarovanje pa prispevke za primer bolezni in poškodbe izven dela, za pravice do zdravstvenih storitev, povračila potnih stroškov, pogrebno in posmrtnino. Pravica se prizna z dnem, ko eden od staršev začne delati s krajšim delovnim časom od polnega, če je pravico uveljavljal najkasneje 60 dni po pridobitvi pravice do dela s krajšim delovnim časom zaradi starševstva. Če pravice ne uveljavlja v tem roku, se pravica prizna od dneva vložitve popolne vloge. Pravica traja do izteka v pogodbi o zaposlitvi določenega obdobja, v katerem bo eden od staršev delal krajši delovni čas od polnega, vendar ne dlje kot do tretjega leta starosti otroka oziroma do 18. leta starosti otroka, če neguje in varuje težje gibalno oviranega otroka ali zmerno ali težje duševno prizadetega otroka. Na podlagi priznane pravice do plačila sorazmernega dela prispevkov za socialno varnost do polne delovne obveznosti center za socialno prijavi upravičenca v zavarovanje.

Od leta 2005 strmo narašča število staršev, ki izkoristijo pravico iz naslova krajšega delovnega časa (glej sliko 4.5). Najverjetnejši razlog je, da se lahko še naprej, npr. po preteku dopusta za nego in varstvo otroka, posvečajo otroku, saj delo s polovičnim delovnim časom to omogoča v večji meri kot delo s polnim delovnim časom. Poleg tega je morda porast tudi zaradi neurejenega otroškega varstva, npr. premajhno število mest v jaslih in vrtcih, odsotnost starih staršev, nezmožnost financiranja varušek itd.

Slika 4.5: Pravice iz naslova krajšega delovnega časa, povprečno mesečno število upravičencev

Vir: SURS, Statistični letopis 2009.

4. Pravica do plačila prispevkov zaradi zapustitve trga dela – lahko jo upraviči eden izmed staršev, ki zapusti trg dela zaradi nege in varstva štirih ali več otrok. Starš, ki se odloči za to, ima pravico do plačila prispevkov za socialno varnost od minimalne plače do dopolnjenega desetega leta starosti najmlajšega otroka. Eden od staršev, ki neguje in varuje dva otroka, lahko pravico do dela s krajšim delovnim časom podaljša do dopolnjenega 6. leta starosti mlajšega otroka. Oseba zapusti trg dela, če ji preneha delovno razmerje s sporazumno razveljavitvijo ali odpovedjo pogodbe o zaposlitvi z njene strani oziroma če je na lastno zahtevo izbrisan iz registra brezposelnih oseb.

4.1.2.2 Pravice do družinskih prejemkov

V Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih so opredeljeni tudi družinski prejemki. Mednje spadajo:

1. Starševski dodatek - je denarna pomoč staršem, kadar po rojstvu otroka niso upravičeni do starševskega nadomestila po tem zakonu. Mati ima pravico do starševskega dodatka 77 dni od rojstva otroka, če imata mati in otrok stalno prebivališče v Republiki Sloveniji in če sta mati in otrok državljana Republike Slovenije.

Oče ima v obdobju 77 dni od rojstva otroka pravico pod enakimi pogoji kot mati, če mati zapusti otroka; če trajno ali začasno ni sposobna za samostojno življenje in delo (na podlagi mnenja pristojnega zdravnika); če umre. V tem primeru se pravica skrajša za toliko dni, kolikor je otrok star, ko oče pridobi pravico do starševskega dodatka.

Po 77. dnevu od rojstva otroka pa ima pravico do starševskega dodatka smiselno pod enakimi pogoji eden od staršev, o čemer se starša pisno dogovorita že pred uveljavljanjem pravice do starševskega dodatka. Druga oseba ima pravico pod enakimi pogoji kot starša, če dejansko neguje in varuje otroka. Trajanje pravice se skrajša za toliko dni, kolikor sta jih starša že izrabila.

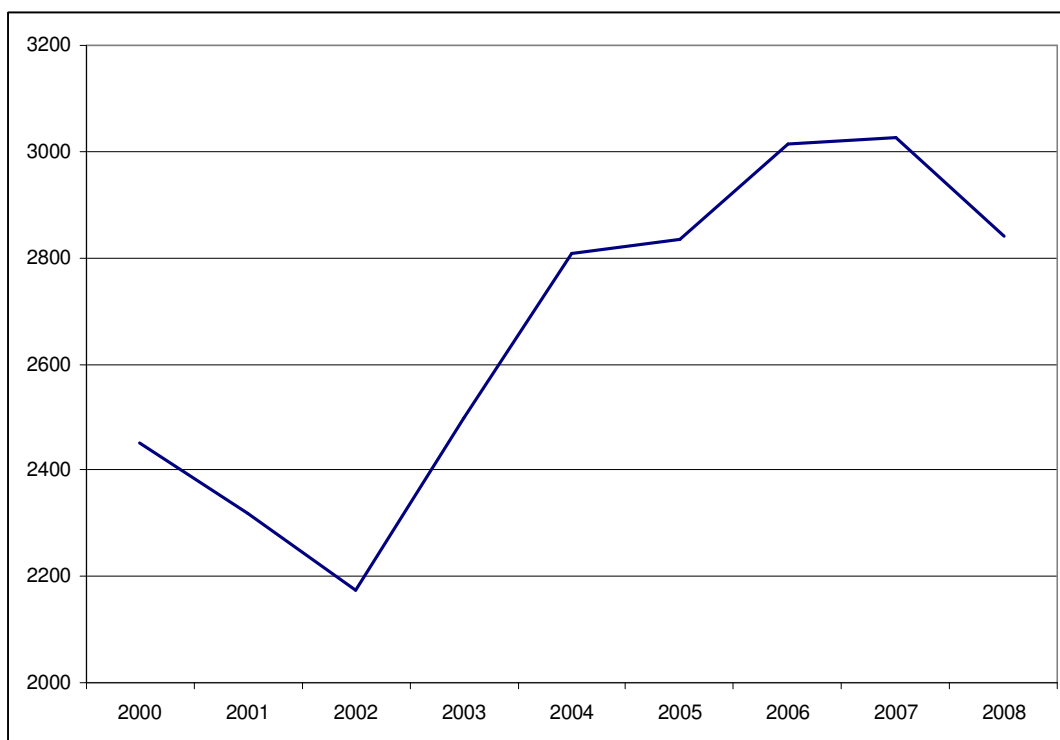
Pravice do starševskega dodatka nima oče, mati ali druga oseba, ki prejema nadomestilo plače po *Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih* oziroma drugih zakonih oziroma delno plačilo za izgubljeni dohodek po tem zakonu; otrokova mati ali oče, katere zakonec oziroma zunajzakonski partner prejema nadomestilo za nego in varstvo otroka za istega otroka. Trajanje pravice do starševskega dodatka - v polnem obsegu traja 365 dni od rojstva otroka, če se pravico uveljavlja v rokih (30 dni pred predvidenim datumom poroda oziroma najkasneje 30 dni po rojstvu otroka). Če se pravico uveljavlja kasneje kot v navedenih rokih, se pravica prizna od prvega dne naslednjega meseca, ko je vloga vložena in traja dokler otrok ne dopolni 365 dni starosti. Oče ali druga oseba ima pravico do starševskega dodatka v trajanju, kot ga ima mati, zmanjšanim za toliko dni, kolikor je mati to pravico že izrabila. Center za socialno delo upravičence do starševskega dodatka prijavi v pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Višina starševskega dodatka - znaša od 1. julija 2010 dalje 195,56 EUR. Znesek se usklajuje dvakrat letno z indeksom rasti cen življenjskih stroškov.

Uveljavljanje pravice do starševskega dodatka - pravico uveljavlja mati, pod zgoraj navedenimi pogoji pa tudi oče oziroma druga oseba, pri centru za socialno delo, ki je krajevno pristojen glede na materino stalno prebivališče.

Pravico uveljavlja eden od staršev otroka sam, lahko pa za istega otroka po 78. dnevu starosti otroka tudi oba starša, če o tem skleneta pisni dogovor, v katerem tudi natančno določita obdobje koriščenja. Dogovor skupaj z vlogo za uveljavitev pravice do starševskega dodatka predložita centru za socialno delo. Če se starša ne moreta dogovoriti, kdo bo koristil pravico do starševskega dodatka ali je njuna odločitev v nasprotju s koristjo otroka, odloči o tem center za socialno delo in pri tem upošteva koristi otroka. Če uveljavlja starševski dodatek le eden od staršev, v vlogi izjavi, da uveljavlja pravico do starševskega dodatka v dogovoru z drugim od staršev sam.

Povprečno mesečno število upravičencev je naraščalo od leta 2002 do 2007, nato pa je začelo upadati (glej sliko 4.6). Če primerjamo te podatke o povprečnem številu mesečnih upravičencev do starševskega nadomestila, lahko razloge za upad povprečnega števila mesečnih upravičencev do starševskega dodatka iščemo v istočasnem porastu števila mesečnih upravičencev do starševskih nadomestil. Pri čemer lahko razloge pripišemo večji informiranosti staršev o pravicah iz naslova starševskega varstva in tudi naraščanju starosti mater ob rojstvu otroka, kar je povezano z miselnostjo o dogovornem starševstvu, se pravi, da se starši odločajo za otroke takrat, ko imajo urejene bivanjske in zaposlitvene razmere oziroma da izpolnjujejo pogoje za pridobitev starševskega nadomestila.

Slika 4.6: Starševski dodatek, povprečno mesečno število upravičencev

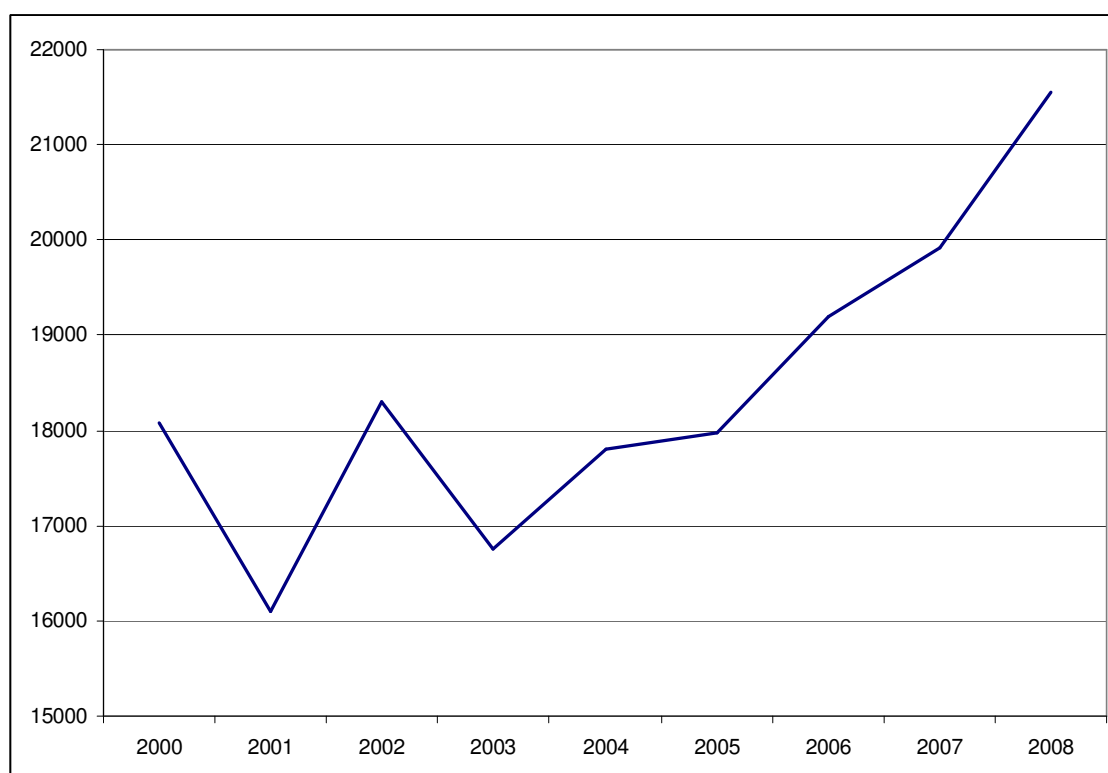
Vir: SURS, Statistični letopis 2009.

2. Pomoč ob rojstvu otroka - je enkratni denarni prejemek, namenjen nakupu opreme za novorojenca. Namesto denarja je mogoče v enaki vrednosti izbrati opremo za novorojenca v obliki zavitka. Izbirati je mogoče med tremi različnimi zavitki. Zavitek je mogoče naročiti tudi prek spletne trgovine, kjer si ga starši lahko poljubno sestavijo iz izdelkov, ki jih potrebujejo. Pravico ima vsak otrok, katerega mati ali oče imata stalno prebivališče v Republiki Sloveniji. Pravico uveljavljata mati ali oče. Višina pomoči ob rojstvu otroka od 1. julija 2010 znaša 279,42 EUR. Znesek se usklajuje dvakrat letno z indeksom rasti cen življenjskih potrebščin.

Število upravičencev do pomoči ob rojstvu otroka od leta 2003 narašča (glej sliko 4.7). Razlog je v povečanem številu živorojenih v tem obdobju, zato sorazmerno s tem narašča tudi število upravičencev do te pomoči.

V Sloveniji imajo tudi nekatere občine urejeno pomoč ob rojstvu otroka, ki se ponekod imenuje tudi darilo občine ob rojstvu otroka. Pri tem občine same določijo višino denarnega zneska in/ali vsebno darila, torej se tovrstne pomoči med občinami razlikujejo. Poleg tega same določijo tudi upravičence, npr. nekatere občine zagotovijo pomoč vsem novorojenim otrokom, spet druge le prvim novorojencem v družini.

Slika 4.7: Pomoč ob rojstvu otroka, število upravičencev

Vir: SURS, Statistični letopis 2009.

3. Otroški dodatek - je dopolnilni prejemek za preživljanje, vzgojo in izobraževanje otroka, kadar dohodek na družinskega člana ne presega 99 % povprečne plače v Republiki Sloveniji v preteklem koledarskem letu oziroma v predpreteklem koledarskem letu, če se otroški dodatek uveljavlja v mesecu januarju, februarju ali marcu. Pravico do otroškega dodatka ima eden od staršev oziroma druga oseba za otroka s prijavljenim prebivališčem v Republiki Sloveniji; otrok, starejši od 18 let, ki je brez staršev ali ne živi s starši v skupnem

gospodinjstvu, če tako na podlagi okoliščin odloči center za socialno delo, in sicer, če ima prijavljeno prebivališče v Republiki Sloveniji in izpolnjuje druge pogoje, določene z zakonom.

Eden od staršev oziroma druga oseba nima pravice do otroškega dodatka, če je otrok v delovnem razmerju oziroma opravlja kmetijsko oziroma drugo samostojno dejavnost; če je otrok zaradi vzgoje, šolanja ali usposabljanja v zavodu, v katerem ima celodnevno brezplačno oskrbo; izjemoma se lahko pravica prizna za dobo 3 - 6 mesecev na leto, odvisno od tega, koliko dni je otrok preživel v družini v zadnjih 12 mesecih pred vložitvijo vloge za uveljavitev pravice do otroškega dodatka; višina otroškega dodatka se v tem primeru določi sorazmerno glede na število dni, ki jih je otrok preživel v družini (najmanj 91 dni in največ 183 dni), vendar otroku ne pripada otroški dodatek za več kot 183 dni; če je otrok oddan v rejništvo; če je otrok sklenil zakonsko zvezo oziroma živi v zunajzakonski skupnosti; če ima otrok pravico do otroškega dodatka na podlagi mednarodne pogodbe; če otrok živi samo z enim od staršev in preživnina zanj ni urejena, razen v primerih, ko očetovstvo ni urejeno.

Pravica do otroškega dodatka se prizna za dobo enega leta, in sicer s prvim dnem naslednjega meseca po vložitvi vloge. Pridobljeni otroški dodatek se izplačuje le na osebni račun vlagatelja. Višina otroškega dodatka se določi glede na uvrstitev družine v posamezni dohodkovni razred. Pri tem se upošteva povprečni mesečni dohodek na družinskega člana v preteklem koledarskem letu oziroma v predpreteklem koledarskem letu, če se otroški dodatek uveljavlja v mesecu januarju, februarju ali marcu.

Povprečni mesečni dohodek na družinskega člana se izračuna tako, da se skupni dohodek družine deli s številom mesecev, na katere se dohodek nanaša in s številom družinskih članov. Glede na število otrok se skupna višina otroškega dodatka določi za vse otroke, ki so upravičeni do otroškega dodatka, tako da se seštejejo posamezni zneski otroških dodatkov za vsakega otroka. Zneski otroškega dodatka se usklajujejo dvakrat letno z indeksom rasti cen življenjskih potrebščin. Posamezni znesek otroškega dodatka se lahko poveča za 10 %, če

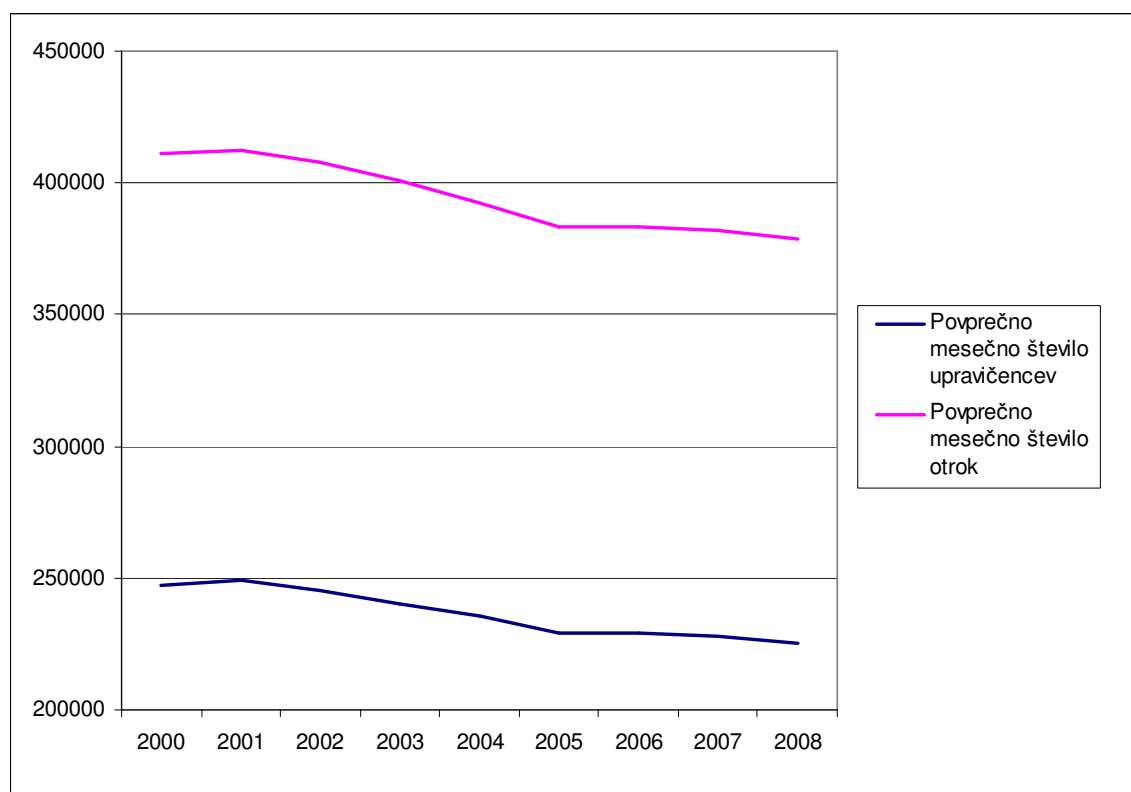
živi otrok v enostarševski družini; pravico do izjemne višine otroškega dodatka za otroke, ki živijo v enostarševski družini, ima eden od staršev, kadar otrok/otroci živijo samo z enim od staršev; posamezni znesek otroškega dodatka se lahko poveča za 20 %, če predšolski otrok ni vključen v predšolsko vzgojo v skladu s predpisi, ki urejajo vrtce. Za čas, ko mati ali oče ali druga oseba za istega otroka prejema nadomestilo za nego in varstvo otroka, koristi preneseni dopust ali prejema starševski dodatek, nima pravice do izjemne višine otroškega dodatka. Pravico se lahko uveljavlja kadarkoli do dopolnjenega 18. leta starosti otroka, za otroke, starejše od 18 let, pa le, če se šolajo, dokler imajo status učenca, dijaka, vajenca ali študenta, vendar najdalj do dopolnjenega 26. leta starosti. Izjemoma se za otroka šteje tudi oseba po tej starosti, če traja njeno šolanje na visoki stopnji pet ali šest let, ali če oseba zaradi daljše bolezni ali poškodbe ali služenja vojaškega roka med šolanjem ni končala šolanja v predpisanem roku. Status otroka se podaljša za toliko časa, kolikor se je šolanje zaradi teh razlogov podaljšalo. Starša se dogovorita, kdo bo uveljavljal pravico do otroškega dodatka. Če se ne moreta dogovoriti, o tem odloči center in pri tem upošteva koristi otroka. Če živi otrok z enim od staršev, uveljavlja pravico do otroškega dodatka tisti od staršev, pri katerem otrok živi. Pravico do otroškega dodatka lahko uveljavlja tudi otrok sam, če je starejši od 18 let in ne živi s starši v skupnem gospodinjstvu, ampak v lastnem samskem gospodinjstvu. Pravica do otroškega dodatka preneha s prvim dnevom naslednjega meseca, ko niso več izpolnjeni pogoji po zakonu.

Julija 2010 je bil sprejet nov *Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev*¹⁸, kjer so uvedene spremembe glede otroškega dodatka. Po novem so do otroškega dodatka upravičeni otroci od rojstva do 18. leta starosti (ena višina za predšolske in šolske otroke, druga za dijake), saj se pravice iz javnih sredstev za starejše od 18. leta zagotovijo v sistemu državnih štipendij in z drugimi pravicami iz javnih sredstev.

Število upravičencev do otroškega dodatka v obdobju od leta 2000 do 2008 upada, kar je povezano s splošnim upadom števila otrok (glej sliko 4.8).

¹⁸ Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS) Ur.l. RS, št. 62/2010.

Slika 4.8: Otroški dodatek, povprečno mesečno število upravičencev in povprečno mesečno število otrok

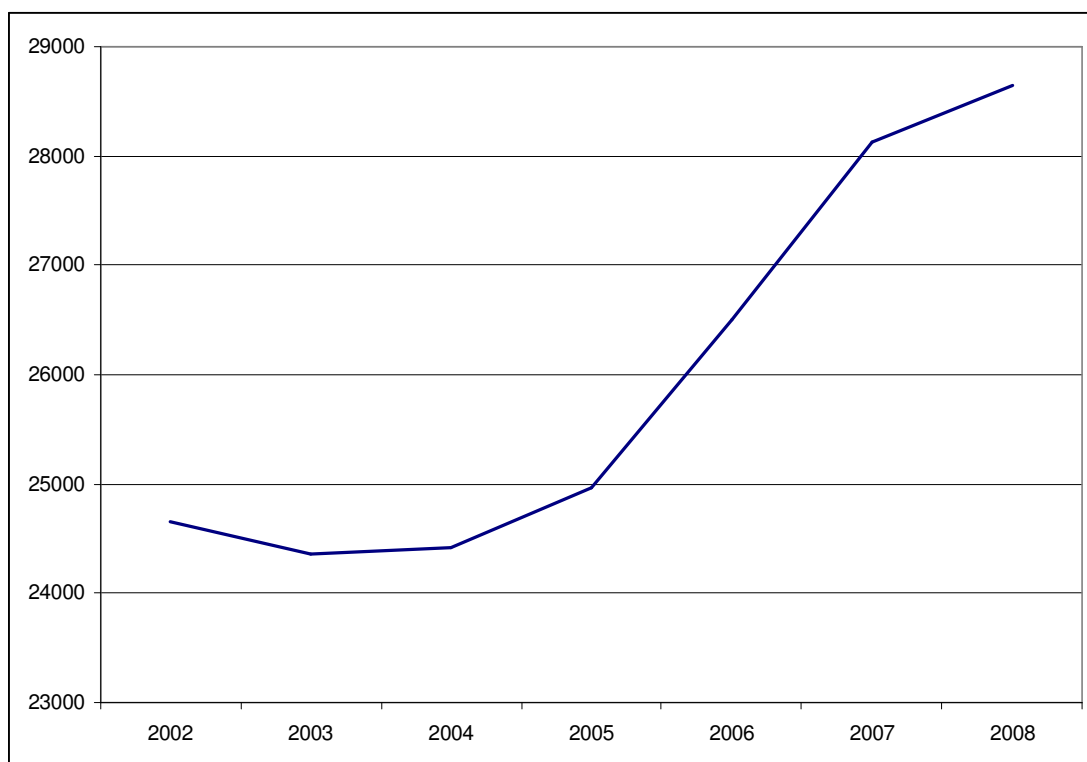

Vir: SURS, Statistični letopis 2009.

4. Dodatek za veliko družino - je letni prejemek, ki je namenjen družinam s tremi ali več otroki, ki so mlajši od 18 oziroma 26 let, če se šolajo in imajo status učenca, dijaka, vajenca ali študenta na dodiplomskem študiju. Pravico do dodatka za veliko družino ima eden od staršev, pod pogojem, da ima eden od staršev in otroci skupno stalno prebivališče v Republiki Sloveniji. Pravico ima tudi eden od polnoletnih otrok, kadar trije ali več otrok iz iste družine živijo brez staršev. Dodatek za družino s tremi otroki od 1. julija 2010 znaša 391,60 EUR, za družino s štirimi ali več otroki pa 471,90 EUR. Višina se uskladi dvakrat letno z rastjo cen življenjskih potrebščin. Dodatek za veliko družino se izplača v enkratnem znesku.

Od leta 2003 narašča število upravičencev za veliko družino (glej sliko 4.9), kar kaže na to, da se vse bolj rojevajo tretje in več rojeni otroci v družini.

Slika 4.9: Dodatek za veliko družino, število upravičencev

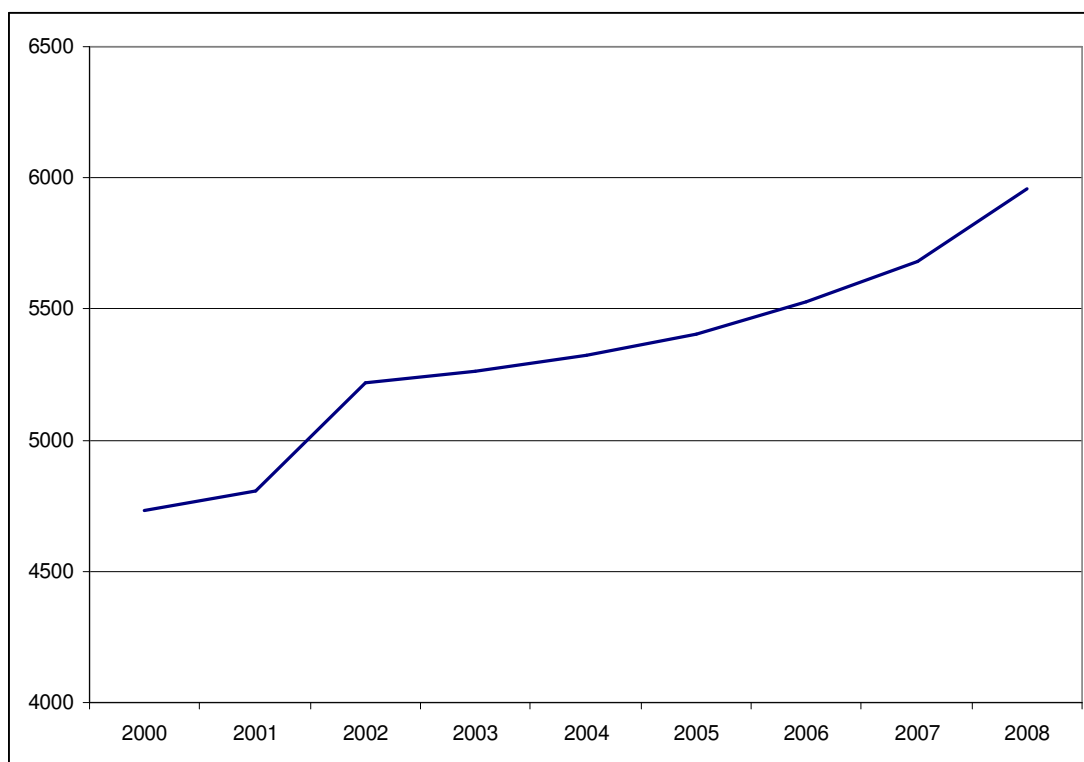

Vir: SURS, Statistični letopis 2009.

5. Dodatek za nego otroka - je pravica, ki jo lahko uveljavlja eden od staršev za otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo. Do dodatka je upravičen dokler trajajo razlogi oziroma do otrokovega 18. leta starosti. Dodatek za nego otroka je mesečni prejemek, ki od 1. julija 2009 znaša 100,57 EUR, za otroke s težko motnjo v duševnem razvoju in težko gibalno oviranega otroka pa 201,21 EUR. Dodatek za nego otroka s posebnimi potrebami ne pripada staršem v primerih, ko je otrok v zavodu, rejništvu ali na usposabljanju.

Povprečno mesečno število otrok, katerih starši prejemajo dodatek za nego otroka, tudi narašča (glej sliko 4.10). Razlog je morda v tem, da so starši vse bolj seznanjeni z možnostmi o pomočeh.

Slika 4.10: Dodatek za nego otroka, povprečno mesečno število otrok

Vir: SURS, Statistični letopis 2009.

6. Delno plačilo za izgubljeni dohodek - je osebni prejemek, ki ga prejme eden od staršev, kadar prekine delovno razmerje ali začne delati krajši delovni čas zaradi nege in varstva otroka s težko motnjo v duševnem razvoju ali težko gibalno oviranega otroka. To je prejemek v višini minimalne mesečne plače oziroma v višini sorazmernega dela od minimalne plače.

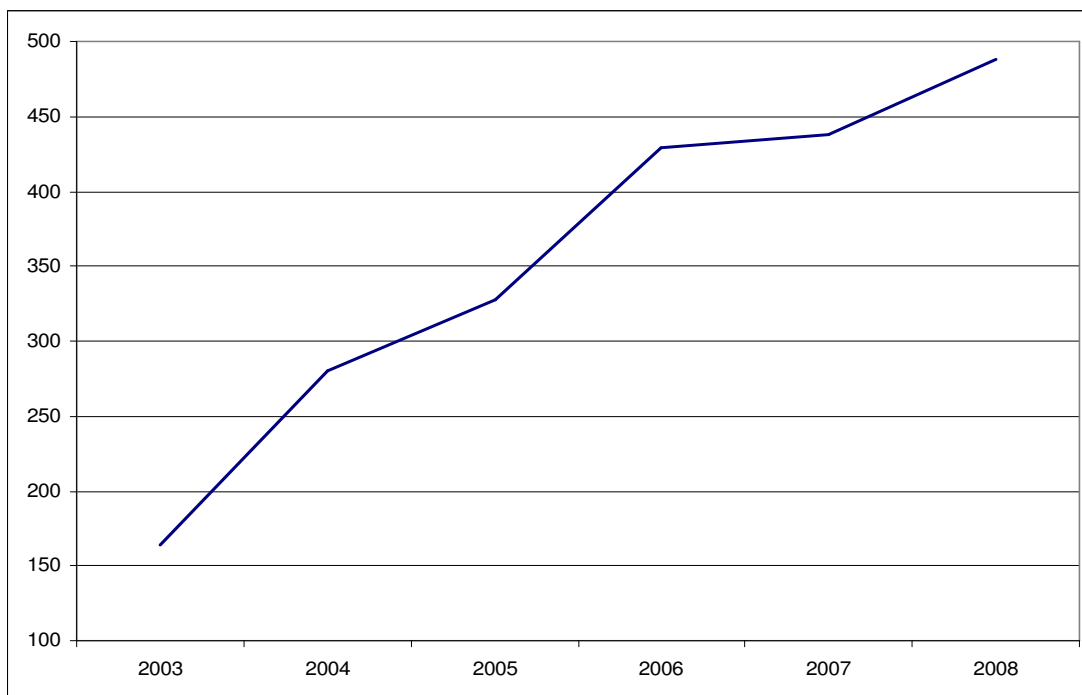
Upravičenci so obvezno zavarovani iz naslova prispevkov za socialno varnost; prispevek zavarovanca plačuje upravičenec sam, prispevek delodajalca pa plačuje država. Pravico lahko uveljavlja tudi eden od staršev, ki neguje in varuje dva ali več otrok, ki potrebujejo posebno nego in varstvo. To pomeni, da eden od staršev (mati ali oče otroka) bodisi zapusti dosedanjo službo, začne delati samo 4 ure na dan, ali pa se odjavi iz evidence brezposelnih oseb na območni enoti Zavoda RS za zaposlovanje zato, da ostane doma z otrokom, ki potrebuje posebno nego in varstvo zaradi težke motnje v duševnem razvoju ali težke gibalne oviranosti, torej najtežje stopnje motnje oziroma oviranosti otroka. Eden od staršev (mati ali oče

otroka) v tem primeru prejema nadomestilo plače v višini minimalne plače (v primeru 4-urnega delavnika nadomestilo plače v višini polovične minimalne plače), po zakonu pa mu pripada tudi dodatek za nego otroka in otroški dodatek. Pravica do delnega plačila za izgubljeni dohodek pa je namenjena tudi enemu od staršev, ki doma neguje in varuje dva ali več otrok z zmerno oziroma težjo motnjo v duševnem razvoju ali zmerno oziroma težjo gibalno oviranostjo. V tem primeru torej mati ali oče otroka dobi pravico tudi, če ima dva ali več otrok, četudi nimata oziroma nimajo najtežje motnje v razvoju. Eden od staršev je lahko upravičen do delnega plačila najdlje do dopolnjenega 18. leta starosti otroka.

Pogoj za uveljavljanje te pravice je, da sta tako otrok kot starš državljan Republike Slovenije in da imata v Republiki Sloveniji tudi stalno prebivališče. Pravica velja, dokler niso izpolnjeni pogoji za uveljavljanje pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja oziroma največ tri mesece po smrti otroka. Če je otrok iz kakršnegakoli razloga v zavodu, v katerem ima celodnevno brezplačno oskrbo, ali če je v rejništvu, starši ne morejo uveljavljati te pravice.

Število upravičencev delnega plačila za izgubljeni dohodek prav tako narašča (glej sliko 4.11), razlogi so podobni kot pri koriščenju dodatka za nego otroka.

Slika 4.11: Delno plačilo za izgubljeni dohodek, povprečno mesečno število upravičencev

Vir: SURS, Statistični letopis 2009.

4.1.2.3 Urejenost otroškega varstva

Organizacijo predšolskega varstva v Sloveniji urejata *Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja*¹⁹ in *Zakon o vrtcih*²⁰.

Slovenija ima enoten sistem predšolske vzgoje, za organizacijo in izvedbo predšolske vzgoje so zadolženi javni (ustanovljeni s strani občine) in zasebni vrtci (ustanovljeni s strani domačih ali tujih pravnih ali fizičnih oseb). Zasebnim vrtcem je s strani občine lahko dodeljena koncesija, kar jih umešča v javno mrežo in za njih potem veljajo enaki pogoji kot za javne vrtce. Vrtec lahko varstvo otrok

¹⁹ Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, Ur.l. RS, št. 12/1996 (23/1996 popr.), spremembe: 101/1999, 22/2000-ZJS, 64/2001, 101/2001, 108/2002, 14/2003-UPB1, 34/2003, 55/2003-UPB2, 79/2003, 115/2003-UPB3, 65/2005, 98/2005-UPB4, 117/2005, 129/2006, 16/2007-UPB5, 101/2007, 36/2008, 22/2009, 55/2009, 58/2009 (64/2009 popr., 65/2009 popr.), 16/2010.

²⁰ Zakon o vrtcih, Ur.l. RS, št. 12/1996, spremembe: 44/2000, 78/2003, 113/2003-UPB1, 72/2005, 100/2005-UPB2, 25/2008, 98/2009-ZIUZGK.

organizira tudi v *vzgojno-varstveni družini*, ko obstaja potreba in interes staršev ali ko je premalo prostih mest v javnem vrtcu. Prav tako lahko vrtci organizirajo občasno varovanje otrok na domu. To lahko opravljajo delavci vrtca (vzgojitelji ali pomočniki vzgojiteljev in svetovalni delavci) in zunanji sodelavci, ki morajo imeti predpisano izobrazbo in delovne izkušnje²¹.

Po *Zakonu o vrtcih* je temeljna naloga vrtcev pomoč staršem pri celoviti skrbi za otroke, izboljšanje kvalitete življenja družin in otrok ter spodbujanje razvoja otrokovih telesnih in duševnih sposobnosti. Predšolska vzgoja v vrtcih poteka v dveh starostnih obdobjih, in sicer od 1 do 3 let starosti ter od 3 let starosti do vstopa v šolo. Javni vrtec vpisuje in sprejema otroke v svoje programe na podlagi prijav vse leto; prednost pri sprejemu pa imajo otroci s posebnimi potrebami in otroci iz ogroženih družin. Programi predšolske vzgoje se po zakonu financirajo iz javnih sredstev, sredstev ustanovitelja, plačil staršev ter donacij in drugih virov.

Znesek plačila staršev določi občina na osnovi cene programa, v katerega je vključen otrok, na podlagi razvrstitve družine v dohodkovni razred ter upoštevajoč premoženje družine. Starši imajo možnost, da lahko s posebno vlogo zaprosijo za znižanje plačila vrtca. Način in pogoje za subvencioniranje programov predšolske vzgoje iz javnih sredstev določata *Zakon o vrtcih* ter na njegovi podlagi sprejet *Pravilnik o plačilih staršev za programe v vrtcih*²². Do subvencioniranja programov predšolske vzgoje iz javnih sredstev so upravičeni starši otrok, ki imajo v Republiki Sloveniji prijavljeno stalno prebivališče oziroma ima vsaj eden od staršev začasno prebivališče in je hkrati zavezanec za dohodnino. Najnižje plačilo predstavlja plačilo prvega plačilnega razreda, to je 10 % cene programa, najvišje plačilo pa je plačilo iz 8. plačilnega razreda, ki predstavlja 80 % cene programa. Razliko med plačilom staršev in ceno programa pokriva občina iz javnih sredstev. Poleg tega so starši, ki prejemajo denarno socialno pomoč, plačila javnega vrtca oproščeni.

²¹ Vir: MŠŠ. Dostopno na: http://www.mss.gov.si/si/delovna_podrocja/predsolska_vzgoja/ (10.5.2010).

²² Pravilnik o plačilih staršev za programe v vrtcih, Ur.l. RS, št. 44/1996, spremembe: 39/1997, 1/1998, 84/1998, 44/2000, 102/2000, 111/2000, 92/2002, 120/2003, 110/2005, 45/2006, 129/2006.

Bistveno zmanjšanje plačil za vrtec prinaša *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o vrtcih*²³, ki določa, da je v primeru, ko je v vrtec istočasno vključen več kot en otrok, drugi (in vsak nadaljnji) otrok plačila vrtca oproščen. Postopoma do leta 2014 pa naj bi se v skladu s tem zakonom zmanjševala tudi plačila za ostale otroke. Drugi odstavek 29. člena Zakona o vrtcih določa, da se iz državnega proračuna vrtcem zagotavljajo sredstva za sofinanciranje plačil staršev, ki imajo v vrtec hkrati vključenega več kakor enega otroka, in sicer v višini, ki je staršem določena kot plačilo za program vrtca, v katerega so vključeni mlajši otroci. Iz državnega proračuna se vrtcem zagotavljajo tudi sredstva za sofinanciranje plačil staršev za otroka, ki je dopolnil starost treh let, v višini 50 % plačila, ki jim je v skladu z zakonom določeno kot plačilo za vrtec. Te določbe bi se morale po zakonu začeti uporabljati postopoma, in sicer: 1. januarja 2010 za otroke, ki so dopolnili starost petih let; 1. januarja 2012 za otroke, ki so dopolnili starost štirih let in 1. januarja 2014 za otroke, ki so dopolnili starost treh let, vendar pa je *Zakon o interventnih ukrepih zaradi gospodarske krize*²⁴ obdobje pričetka uporabe te določbe prestavil na 1. 1. 2011.

4.1.2.4 Usklajevanje delovnega in družinskega življenja

Evropske družinske politike se ukvarjajo s t. i. usklajevanjem dela in družine in pri tem v središče političnih ukrepov umeščajo večjo aktivnost moških v družinskem življenju (Rener in dr. 2008). Pri nas enakost med spoloma določa *Zakon o enakih možnostih moških in žensk*²⁵, ki med drugim določa skupne temelje za izboljšanje položaja žensk in ustvarjanje enakih možnosti žensk in moških na političnem, ekonomskem, socialnem, vzgojno-izobraževalnem ter na drugih področjih družbenega življenja. Poleg tega obstaja tudi *Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških (2005 – 2013)*²⁶, ki določa cilje in ukrepe ter ključne nosilce politik za uresničevanje enakosti spolov na posameznih področjih

²³ Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o vrtcih, Ur.l. RS 25/2008.

²⁴ Zakon o interventnih ukrepih zaradi gospodarske krize, Ur.l. RS, št. 98/2009.

²⁵ Zakon o enakih možnostih moških in žensk, Ur.l. RS, št. 59/2002, spremembe: 61/2007-ZUNEO-A.

²⁶ Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških (2005 – 2013), Ur.l. RS, št. 100/2005.

življenja žensk in moških v Republiki Sloveniji za obdobje od leta 2005 do leta 2013. Temeljni namen je izboljšati položaj žensk oziroma zagotavljati trajnostni razvoj pri uveljavitvi enakosti spolov.

Usklajevanje dela in družinskega življenja je eden najpomembnejših pogojev za uveljavljanje enakih možnosti obeh spolov v družbi, še posebej na področju zaposlovanja in trgu delovne sile. Problem pri usklajevanju zasebnih in poklicnih obveznosti se kaže pri porabi in delitvi časa, upoštevanju zasebnih potreb v poklicni sferi in pri usklajevanju potreb zasebnega/družinskega življenja s poklicnimi aktivnostimi. V Sloveniji je še vedno zaznati tradicionalno delitev dela med žensko in moškim, saj ženske opravijo veliko več neplačanega dela, kot so skrb za gospodinjstvo, vzgoja in varstvo otrok, itd. (Rener in dr. 2008). Podobno ugotavljata Kanjuo Mrčela in Černigoj Sadar (2004: 61), da je eden večjih problemov zaposlenih žensk pri nas dvojna obremenjenost le-teh s plačanim in neplačanim delom. Ta problem še stopnjuje s težnjami fleksibilizacije zaposlovanja in intenzifikacije plačanega dela, kar je značilno predvsem za mlajše generacije zaposlenih (Kanjuo Mrčela in Ignjatovič 2004).

Za usklajevanje dela in družine je pomembno področje starševskih dopustov in dnevnega otroškega varstva, saj ti ukrepi omogočajo lažje usklajevanje dela in družine. Tako bi morali posvečati večjo pozornost fleksibilnosti dopustov in očetovskemu dopustu, saj bi to vplivalo na večjo vključenost očetov v družinsko življenje oziroma aktivno očetovstvo (Rener in dr. 2008). Številne študije potrjujejo, da imata zagotavljanje možnosti za lažje usklajevanje dela in družine ter uresničevanje enakopravnosti moških in žensk pozitiven vpliv na rodnost (Rajgelj 2008: 109).

Tako je pomemben dejavnik nizke rodnosti, ki ga izpostavljajo mnogi avtorji tudi neenakopravnost med spoloma tako doma v gospodinjstvu kot tudi na delovnem mestu²⁷. Kljub povprečno višji izobrazbi, ženske težje najdejo zaposlitev, zasedajo nižja delovna mesta in imajo tako manjše karijerne možnosti kot moški, v primerjavi

²⁷ H.B. Presser v Černič Istenič 1994, 20; McDonald v Šircelj 2006, Drew in dr. 1998, Rener in dr. 2005.

z moškimi pa so tudi slabše plačane. V zadnjem času je postal zelo pomemben dejavnik, ki vpliva na rodnost, tudi varnost zaposlitve, saj je zaposlitev za nedoločen čas vse manj, kar pa ne prispeva k vzpodbudam, da bi se mlade ženske odločale za otroke.

Zakonodaja ščiti varnost zaposlitve matere z ohranitvijo zaposlitve v času starševskega dopusta in s pravico do vrnitve na trg dela po rojstvu otroka. *Zakon o delovnih razmerjih*²⁸ med drugim ureja področje varovanja delavcev zaradi nosečnosti in starševstva v Sloveniji. V 6. členu, ki določa prepoved diskriminacije, je zapisano, da morajo biti ženskam in moškim zagotovljene enake možnosti in enaka obravnava pri zaposlovanju. Nadalje, v 26. členu, ki obravnava pravice in obveznosti delodajalca, je posebej izpostavljeno, da delodajalec ne sme od kandidata zahtevati podatkov, ki se nanašajo na družinski oziroma zakonski stan, podatkov o nosečnosti ali o načrtovanju družine, kakor tudi ne sme pogojevati sklenitve pogodbe o zaposlitvi s pogoji prepovedi nosečnosti ali odlogom materinstva. Zakon tudi predvideva usklajevanje dela in družinskih obveznosti, v 187. členu je namreč zapisano, da mora delodajalec omogočiti lažje usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti delavcev. S tem zakonom naj bi se urejala tudi pravica do odsotnosti z dela ali do krajšega delovnega časa zaradi izrabe starševskega dopusta, kar je določeno v 191. členu, in posebno varstvo za ženske v času nosečnosti in dojenja. Zakon predvideva, da delavka v obdobju nosečnosti ali dojenja ne sme opravljati del, ki bi lahko ogrozila njeno zdravje ali zdravje otroka zaradi izpostavljenosti dejavnikom tveganja ali delovnim pogojem. Delavka v času nosečnosti in za čas, ko doji otroka, ne sme opravljati nadurnega dela ali dela ponoči, vendar samo, ko to pomeni tveganje za njeno zdravje ali zdravje otroka.

Omeniti velja tudi podeljevanje certifikata Družini prijazno podjetje, ki izhaja iz sistema »European work & family audit«, ki ga je razvila nemška organizacija Berufundfamilie. V Sloveniji ga je v okviru programa EQUAL v letu 2007 vpeljalo razvojno partnerstvo Mladim materam/družinam prijazno zaposlovanje. Od

²⁸ Zakon o delovnih razmerjih, Ur.l. RS, št. 42/2002, spremembe Ur.l. RS, št. 79/2006-ZZZPB-F, 46/2007, Up-249/06-22, 103/2007, 45/2008-ZArbit, 83/2009.

novembra 2007 je nosilec postopka in izvedbena organizacija Ekvilib Inštitut, ki izvaja postopek v sodelovanju z MDDSZ ter zainteresiranimi partnerji razvojnega partnerstva EQUAL (Združenje delodajalcev Slovenije, Zveza svobodnih sindikatov Slovenije, Fakulteta za družbene vede, Zveza družin pri Zvezi prijateljev mladine). Pridobitev certifikata je svetovalni ter revizorski postopek, ki pomaga delodajalcem uvajati ukrepe za boljše upravljanje s človeškimi viri, s poudarkom na usklajevanju poklicnega in družinskega življenja zaposlenih. Do sedaj je osnovni certifikat Družini prijazno podjetje pridobilo 60 slovenskih podjetij in organizacij²⁹.

4.1.2.5 Davčne olajšave

V *Zakonu o dohodnini*³⁰ je opredeljeno, pod kakšnimi pogoji se lahko otroke kot vzdrževane člane gospodinjstva uveljavlja za zmanjšanje letne davčne osnove (2. poglavje zakona). Iz 114. člena je razvidno, da višina davčne olajšave narašča za vsakega nadaljnjega otroka. Za napoved odmere dohodnine³¹ za leto 2009 so bili zneski naslednji: za prvega otroka 2.251,46 €, za drugega otroka 2.447,62 €, za tretjega otroka 4.082,27 €, za četrtega otroka 5.716,92 €, in za petega otroka 7.351,57 €.

Novost, ki je bila uvedena spomladi 2010, je, da je v 5. členu *Zakona o davkih na motorna vozila*³² (ZDMV) določeno, da so družine s tremi ali več otroki oproščene plačila davka na motorna vozila od vozil, ki so nabavljena za prevoz družin, in sicer od enega motornega vozila s pet ali več sedeži, ki ga največ enkrat v treh letih kupi eden od roditeljev v družini, ki ima tri ali več otrok, ki še niso dopolnili 18 let. Oprostitev po tej točki se uveljavlja na podlagi dokazila o skupnem

²⁹ Spletna stran Certifikat Družini prijazno podjetje. Dostopno na: <http://www.certifikatdpp.si/o-certifikatu/> (7.7.2010).

³⁰ Zakon o dohodnini, Ur.l. RS, št. 54/2004 (56/2004 popr., 62/2004 popr., 63/2004 popr.), spremembe: 80/2004, 139/2004, 17/2005-UPB1, 53/2005, 70/2005-UPB2, 115/2005, 21/2006-UPB3, 43/2006, 47/2006, 59/2006-UPB4, 69/2006, 117/2006-ZDoh-2, 33/2007, 45/2007.

³¹ Dostopno prek:

http://www.durs.gov.si/si/davki_predpisi_in_pojasnila/dohodnina_pojasnila/stopnje_dohodnine_za_letno_2009/lestvica_za_odmero_dohodnine_in_olajsave_za_letno_2009/ (14. 5. 2010).

³² Zakon o davkih na motorna vozila, Ur.l. RS, št. 52/1999, spremembe: 2/2004-ZPNNVSM, 42/2004, 97/2004-UPB1, 47/2006, 72/2006-UPB2, 9/2010.

gospodinjstvu ob vložitvi napovedi pri davčnem organu ali ob vložitvi carinske deklaracije za sprostitev v prost promet pri carinskem organu oziroma z vložitvijo zahtevka za povračilo plačanega davka pri davčnem organu v treh mesecih od nakupa, v primeru uvoza pa pri carinskem organu v treh mesecih od uvoza.

4.1.2.6 Stanovanjska politika

Pridobitev prvega samostojnega stanovanja je danes posebej aktualizirana v povezavi z demografskimi dejavniki, kot sta nizka rodnost in povišanje starosti ob rojstvu prvega otroka (Mandič 2007, 2009). Velik problem pri nas za mlade družine predstavlja skoraj neobstoječa oziroma minimalistična stanovanjska politika. Razloge za to lahko pripišemo privatizaciji družbenih stanovanj, ki ima za posledico prevlado lastniških stanovanj in marginaliziranim najemniškim sektorjem ter velikim primanjkljajem socialnih in neprofitnih najemniških stanovanj (Cirman 2004, Sendi 2007). Slovenija tako sodi med evropske države z najnižjim deležem najemnih stanovanj (Mandič 2006, 2009).

Pri nas so neprofitna/socialna stanovanja in stanovanjske subvencije glavni instrumenti stanovanjske socialne politike, ki temeljijo na zelo strogih kriterijih po principu preverjene potrebe in ne zadoščajo potrebam. Prejemniki socialnih pomoči so upravičeni do subvencioniranja najemnine, če njihov dohodek ne presega minimalnega dohodka povečanega za 30 % ugotovljenega dohodka in za znesek najemnine. Število upravičencev je zelo majhno (Filipovič 2007), kar pomeni, da subvencioniranje najemnin v Sloveniji praktično ne obstaja. Stanovanjske subvencije imajo večinoma obliko reguliranih najemnin (pod tržno ceno) za neprofitna/socialna stanovanja (Stanovnik 2004). Za pridobitev neprofitnih/socialnih stanovanj imajo prednost ranljive skupine kot so družine z več otroki, družine z manjšim številom zaposlenih, mladi in mlade družine, invalidi in družine z invalidnim članom. Za gradnjo in najem stanovanj so bile leta 1999 uvedene tako imenovane namenske subvencije. Neprofitnim stanovanjskim organizacijam so za gradnjo neprofitnih stanovanj namenjena javna stanovanjska posojila pod okriljem Stanovanjskega sklada Republike Slovenije, gradnja

neprofitnih stanovanj pa ne zadošča potrebam, saj povpraševanje daleč presega ponudbo.

Uvedene so bile tudi subvencije mladim družinam za prvo reševanje stanovanjskega problema. *Zakon o nacionalni stanovanjski varčevalni shemi in subvencijah mladim družinam za prvo reševanje stanovanjskega vprašanja*³³ (ZNSVS) med drugim določa, da je subvencija po tem zakonu znesek, ki vsako leto pripada mladi družini kot spodbuda za prvo reševanje stanovanjskega vprašanja. Za prvo reševanje stanovanjskega vprašanja mlade družine se šteje prvi nakup, gradnja, rekonstrukcija, sprememba namembnosti ali najem stanovanja, če stanovanje ustreza površinskim normativom, ki jih predpisuje 10. člen *Stanovanjskega zakona*³⁴ in če mlada družina nima v lasti drugega primerne stanovanja. Subvencija pripada mladi družini največ osem let, pri čemer se status mlade družine ugotavlja le ob prvi dodelitvi subvencije, število članov mlade družine in zgornja meja dohodka mlade družine pa enkrat letno pred dodelitvijo vsakokratne subvencije.

Do subvencioniranja najema je upravičena mlada družina, ki si po uspešno zaključenem študiju vsaj enega od staršev rešuje stanovanjsko vprašanje z najemom tržnega stanovanja, pri čemer ta roditelj v koledarskem letu javnega poziva ne doseže starosti 28 let, v primeru uspešno zaključenega doktorskega študijskega programa, pa se starostna meja podaljša za dve leti. Subvencija se prizna največ v višini razlike med najemnino, kakršna bi za najeto stanovanje znašala po predpisih, ki urejajo neprofitne najemnine, in priznано tržno najemnino za primerno stanovanje, kar dokazuje prosilec z najemno pogodbo, sklenjeno pred zaključkom študija ali najkasneje v roku 90 dni po uspešno zaključenem študiju. Subvencija pripada mladi družini največ dve leti, pri čemer se status mlade družine ugotavlja le ob dodelitvi subvencije.

³³ Zakon o nacionalni stanovanjski varčevalni shemi in subvencijah mladim družinam za prvo reševanje stanovanjskega vprašanja, Ur.l. RS, št. 86/2000, spremembe: 79/2001, 14/2006, 44/2006-UPB1, 60/2007, 96/2007-UPB2.

³⁴ Stanovanjski zakon, Ur.l. RS, št. 69/2003, spremembe: 18/2004-ZVKSES, 47/2006-ZEN, 9/2007, 18/2007, 45/2008-ZVEtL, 57/2008, 90/2009, Up-933/08-18.

Kot odgovor na negativne učinke finančne in gospodarske krize je Vlada RS julija 2009 sprejela *Zakon o jamstveni shemi RS za fizične osebe*³⁵, ki je časovno omejen do 31. decembra 2010. Jamstva za stanovanjska posojila lahko dobijo zaposleni za določen čas, katerih povprečna plača je v treh mesecih pred najemom posojila enaka ali nižja od 1,5-kratnika povprečne plače v Sloveniji za isto obdobje. Druga skupina oseb, ki naj bi jim država pomagala z omenjeno shemo, so mlade družine po zakonu o nacionalni stanovanjski varčevalni shemi in subvencijah mladim družinam za prvo reševanje stanovanjskega vprašanja. Po Zakonu pri mladih družinah skupni dohodki v letu pred najemom posojila ne smejo preseči polovice letne povprečne plače v Sloveniji na posameznega člana družine. Do jamstva za stanovanjska posojila pa so upravičeni tudi tisti, ki so po 1. oktobru 2008 izgubili delo zaradi stečaja ali prisilne poravnave delodajalca, v času najemanja posojila pa ne opravljajo samostojne dejavnosti.

Po mnenju Mandičeve (2009: 90) stanovanjska politika, kljub nekaterim nedavnim ukrepom, ostaja šibka, z malo zaznavnimi učinki, brez ambicioznih ciljev in brez spremljanja njihove uresničitve. Sprejetega Nacionalnega stanovanjskega programa po letu 2003 ni, Nacionalni akcijski načrt vključevanja 2004 sicer izpostavlja pomen neprofitnih najemnih stanovanj za mlade, a nima vidne realizacije. Lastniško stanovanje ostaja zelo pomembna in favorizirana začetna točka samostojne stanovanjske kariere mladih. A kot je pokazala Cirmanova (2006), imajo mladi tudi relativno neugodne možnosti za stanovanjska posojila, še posebej zaradi pogoste zaposlitve za določen čas. Obstoječa marginalizacija najemniškega sektorja bo postala eden temeljnih problemov v prihodnje, saj je dosegljivost lastniških stanovanj zelo slaba, glede na dejstvo, da je razmerje med cenami nepremičnin in dohodki gospodinjstev v Sloveniji eno najvišjih med tranzicijskimi državami (Cirman 2004: 2, 20; 2007).

³⁵ Zakon o jamstveni shemi Republike Slovenije za fizične osebe, Ur.l. RS, št. 59/2009.

5 OSNOVNE UGOTOVITVE SPLETNE ANKETE

Kratko anketo o rodnosti smo objavili na spletni strani IRSSV (www.irssv.si) v marcu 2010. Prošnjo za izpolnitev ankete smo posredovali svojim socialnim omrežjem preko elektronske pošte in spletnim stranem, ki so namenjene staršem kot so klepetalnice, različne svetovalnice in spletne trgovine, ki jih starši pogosto obiskujejo (Med.over.net, Moj škratek, Familylab, Bambino, Ringaraja, Bibaleze). Anketo je izpolnilo 1.129 ljudi v starosti od 18 do 66 let, rezultati pa so nam služili kot podlaga za oblikovanje vprašalnika za potrebe telefonske ankete.

V nadaljevanju so predstavljeni najpomembnejši rezultati iz spletne ankete:

Anketiranci in anketiranke kot tri najpomembnejša področja, ki bi jih morala država urediti, da bi se sami odločili imeti otroke (zdaj pa jih nimajo), vidijo:

- Stanovanjsko področje – skoraj vsi, ki so odgovorili na zastavljeno vprašanje, so omenili aktivnejše vključevanje države in njenih institucij v reševanje stanovanjskega vprašanja kot pomembno področje;
- Delo oziroma zaposlitev – stabilno delovno mesto omogoča varnejše načrtovanje prihodnosti;
- Vrtci – tako dostopnost vrtcev oziroma dovolj prostih mest v vrtcih, kot tudi znižanje cen vrtcev. Ob tem je potrebno povedati, da je cilj vlade ta, da bi imeli v Sloveniji vsi otroci brezplačni vrtec zagotovljen do leta 2014.

Podobne razloge so navajale tudi anketirane osebe, ki že imajo enega otroka, pri vprašanju, v kakšnem primeru bi se odločili še za drugega, tretjega in/ali nadaljnje otroke. Poleg vseh treh zgoraj navedenih področij, so imeli še nekaj drugih idej:

- Otroški dodatki – anketiranci so predlagali predvsem višje otroške dodatke, nekateri pa tudi univerzalni otroški dodatek – za vse otroke, ne glede na dohodek staršev.
- Različne olajšave oziroma ugodnosti – tudi pri nakupu otroških oblačil, plen in drugih nujnih potrebščin za otroka.

- Ukrepi, ki bodo staršem, predvsem materam omogočali lažje usklajevanje družinskih obveznosti z delovnim življenjem – pri tem so osebe, ki so vprašalnik izpolnile, opozorile predvsem na to, da bi jim zelo prav prišel bolj fleksibilen delovni čas. Izpostavljeno je bilo, da bi staršem olajšali koriščenje ukrepov s področja usklajevanja poklicnega in družinskega življenja, če bi bili le-ti za delodajalce zavezujoči.

Zapisano kaže na to, da pomeni dandanes imeti (še enega) otroka veliko finančno obremenitev za proračune družin in da za ženske ni sprejemljivo, da so zaradi družine prikrajšane na trgu dela.

Nekateri anketiranci in anketiranke so navajali premalo konkretne odgovore, da bi nam lahko pomagali pri predlogih – »boljši socialni status«, »bolje urejeno varstvo«, »več dostojanstva«, »boljši pogoji za mlade družine« in podobno.

V anketi nas je zanimalo tudi, kaj je ljudi, ki imajo več kot enega otroka, motiviralo, da imajo večje število otrok. Z vidika državnih ukrepov je namreč pomembno vedeti ali lahko na to le-ti vplivajo.

Od 558 oseb, ki so odgovorile na to vprašanje, jih je velika večina kot najpomembnejši razlog za več otrok navedla, da otrok potrebuje družbo in da je lepo, če imajo otroci brate in sestre. Zelo pomembno so na odločitev za več otrok očitno vplivale tudi lastne izkušnje odraščanja v večji družini oziroma to, da imajo anketirane osebe tudi same sorojence ter enostavno želja po tem, da imajo več otrok in ljubezen do otrok. Neredki so mnenja, da če je v družini več otrok, so ti manj razvajeni, imajo bolj razvit socialni čut in so manj sebični. Nekateri drugega ali naslednjih otrok sploh niso načrtovali, nekaj pa jih je dobilo po dva otroka hkrati. Poleg emocionalnih razlogov so mnogi anketiranci omenili tudi materialne zmožnosti – drugega in nadaljnje otroke so imeli, ko so imeli rešeno ali izboljšano stanovanjsko in/ali finančno situacijo, ki jim je omogočala tako odločitev. Ena oseba je ob tem vprašanju navedla, da ji je žal, da se je odločila za več otrok, saj so se s tem obsodili na revščino in drugorazrednost.

Med državnimi ukrepi, ki so partnerjem olajšali odločitev za več otrok oziroma so jih k temu spodbudili, so bili kot najpomembnejši navedeni:

- brezplačni vrtec za drugega in nadaljnje otroke, ki so hkrati v vrtcu;
- t. i. »enoletna porodniška«, v kar anketiranci všttevajo porodniški dopust in dopust za nego in varstvo otroka, ki skupno trajata eno leto. Poleg same dolžine so kot pomembno motivacijo omenjali tudi ustrezno višino nadomestila (100 %);
- možnost krajšega delovnega časa;
- finančne spodbude: otroški dodatek, dodatek za veliko družino in ugodnejši nakup avtomobila.

Zanimivo je, da je bilo pri tem vprašanju iz odgovorov zaznati nezadovoljstvo – v smislu, da država za družine sploh ne skrbi, čeprav imamo v evropskem in svetovnem kontekstu eno izmed radodarnejših in dobro razvitih družinskih politik. Naša ureditev porodniškega, očetovskega dopusta in dopusta za nego in varstvo otroka je med najdaljšimi in finančno najradodarnejšimi v svetu, pri nas pa se jih očitno jemlje zelo samoumevno. Pri tem bi poudarili, da nikjer na svetu ni enoletnega dopusta v zvezi z rojstvom otroka, ki bi bil plačan v višini 100 % nadomestila plače.

6 ANALIZA IN INTERPRETACIJA: RAZISKAVA O VPLIVIH VELJAVNIH UKREPOV DRUŽINSKE POLITIKE NA ODLOČANJE ZA OTROKE

6.1 ŠTEVILO OTROK

Od 1.013 anketiranih oseb jih 605 (približno 60 %) ima otroka (lastnega, pastorka ali posvojenega), 20 (2 %) pa jih je v času anketiranja pričakovalo otroka. Približno tretjina od teh 625 oseb ima (oziroma bo po rojstvu pričakovanega otroka imelo) enega otroka, približno polovica dva, 15 % tri, medtem ko le dobra 2 % imata oziroma bosta imela štiri ali več otrok (preglednica 6.1, drugi stolpec). Pri tem je treba upoštevati, da gre za osebe, stare 20-49 let, torej so anketirane ženske in partnerice anketirancev še vedno v rodni dobi. Otroci so bili (oziroma bodo) rojeni v obdobju 1978-2010, torej so stari do 32 let.

Preglednica 6.1: Struktura anketirancev glede na število otrok, ki jih imajo in nameravajo imeti (%)

Število otrok	Anketiranci glede na število otrok, ki jih imajo (%)	Anketiranci glede na skupno število otrok, ki jih imajo in nameravajo imeti (%)
1	32,6	20,0
2	50,5	53,9
3	14,8	17,2
4	1,5	2,7
5	0,2	0,3
6	0,4	0,3
7	0,1	0,1
8	0,0	0,3
Ne ve	0,0	5,1
Skupaj	100,0	100,0

Dobra tretjina anketirancev namerava imeti (še kakšnega) otroka. V primeru, da bi se rodili vsi otroci, ki jih anketiranci nameravajo imeti, bi se precej na bolje spremenila struktura oseb glede na končno število otrok (preglednica 6.1, tretji stolpec). Samo petina oseb bi imela enega otroka, po nekaj odstotnih točk več kot v času anketiranja pa bi jih imelo dva, tri in štiri ali več otrok. Pomembno je

poudariti, da nobena od oseb brez otrok ni povedala, da v prihodnje ne namerava imeti otroka.

Otroka namerava imeti večji delež moških (40 %) kot žensk (32 %), kar je razumljivo, saj se starejše ženske iz vzorca približujejo koncu rodne dobe. Delež oseb, ki nameravajo imeti (še kakšnega) otroka, izrazito upada z višanjem starosti: v starostni skupini 20-24 let je takih 83 %, v starostni skupini 25-29 let 65 %, v starostni skupini 30-34 let 47 %, v nadaljnjih petletnih starostnih skupinah pa 22 %, 10 % in 2 %. Namen, imeti (še kakšnega) otroka, je izkazala skoraj polovica oseb, ki živijo v zunajzakonskih zvezah, dobre 3/5 samskih in samo dobra desetina poročenih. Ta namen je izkazalo skoraj 3/4 oseb brez otrok, slaba tretjina tistih z enim otrokom ter samo 4 % tistih z dvema otrokoma in 1 % tistih s tremi otroki.

6.2 DEJAVNIKI, KI SO VPLIVALI NA ODLOČANJE ZA OTROKA

Na odločanje za otroka vpliva več dejavnikov, toda domnevali smo, da se ti dejavniki razlikujejo (ne nazadnje tudi po teži) glede na vrstni red rojstva otroka. Zato smo anketirancem vprašanje zastavili ločeno za prvega, drugega, tretjega in četrtega otroka.³⁶ Ponudili smo jim več možnih razlogov, dali pa smo jim tudi možnost navesti druge zanje pomembne dejavnike. Ponujeni odgovori so bili v dveh skupinah. Prva je bolj raznolika in zajema psiho-socialne dejavnike, stanovanjske pogoje in situacijo v službi. Druga skupina dejavnikov je bolj homogena, saj zajema ukrepe družinske politike. Rezultati so prikazani v preglednici 6.2.

³⁶ Rezultati za 4. otroka so zaradi izrazito majhnega števila primerov nezanesljivi. V analizi navajamo rezultate samo za 1.-3. otroka.

Preglednica 6.2: Dejavniki, ki so vplivali na odločanje za otroka; po vrstnem redu rojstva; % anketirancev

Zaporedna številka	Vpliv pri odločanju za ...															
	1. otroka (N=617)				2. otroka (N=416)				3. otroka (N=104)				4. otroka (N=13)			
	v nikakršni meri	v majhni meri	v srednji meri	v veliki meri	v nikakršni meri	v majhni meri	v srednji meri	v veliki meri	v nikakršni meri	v majhni meri	v srednji meri	v veliki meri	v nikakršni meri	v majhni meri	v srednji meri	v veliki meri
1	79,9	10,5	3,8	5,9	76,4	10,0	7,6	5,9	72,7	12,8	7,0	7,4	71,1	24,7	0,0	4,2
2	81,2	9,7	5,6	3,5	80,9	9,6	4,6	4,8	79,4	9,8	8,0	2,7	88,7	4,1	3,0	4,2
3	65,6	14,0	11,1	9,3	68,3	13,3	10,1	8,3	57,3	9,6	15,4	17,7	70,7	8,3	10,9	10,2
4	56,7	13,2	15,6	14,1	55,0	16,4	15,2	13,4	59,3	7,9	23,4	9,5	59,8	29,8	6,1	4,2
5	64,8	17,4	8,1	9,5	68,0	14,7	10,9	6,4	69,7	10,3	15,1	4,9	85,7	10,0	0,0	4,2
6	-	-	-	-	13,4	9,0	25,9	51,4	18,9	10,9	13,5	56,8	38,3	4,2	9,1	48,4
7	74,2	10,4	8,4	6,7	68,6	10,3	11,6	9,4	73,8	6,2	11,7	8,3	85,5	0,0	7,3	7,2
8	7,9	4,4	10,5	77,1	8,0	5,4	10,9	75,6	4,8	2,9	13,1	79,3	7,1	0,0	0,0	92,9
9	51,6	12,9	13,3	22,0	52,8	12,5	14,7	19,9	52,1	13,4	14,2	20,3	73,2	0,0	10,9	15,9
10	-	-	-	-	84,0	5,0	4,2	6,4	77,9	7,3	9,0	5,4	95,8	0,0	0,0	4,2
11	-	-	-	-	-	-	-	-	61,4	18,8	16,6	3,2	88,1	4,7	0,0	7,2
12	81,4	10,4	5,2	3,0	73,6	16,2	6,1	4,1	61,0	18,8	17,5	2,6	88,1	4,7	0,0	7,2
13	62,7	16,3	11,7	9,3	61,0	15,5	14,7	8,7	58,9	18,3	14,0	8,9	80,8	8,8	3,2	7,2
14	70,1	16,6	8,7	4,3	69,8	14,1	10,3	5,7	57,4	14,0	18,8	9,8	91,0	0,0	4,7	4,2
15	3,8	14,0	78,9	3,2	3,6	10,1	2,0	78,8	71,1	24,7	0,0	4,2	0,0	0,0	15,7	84,3

Legenda

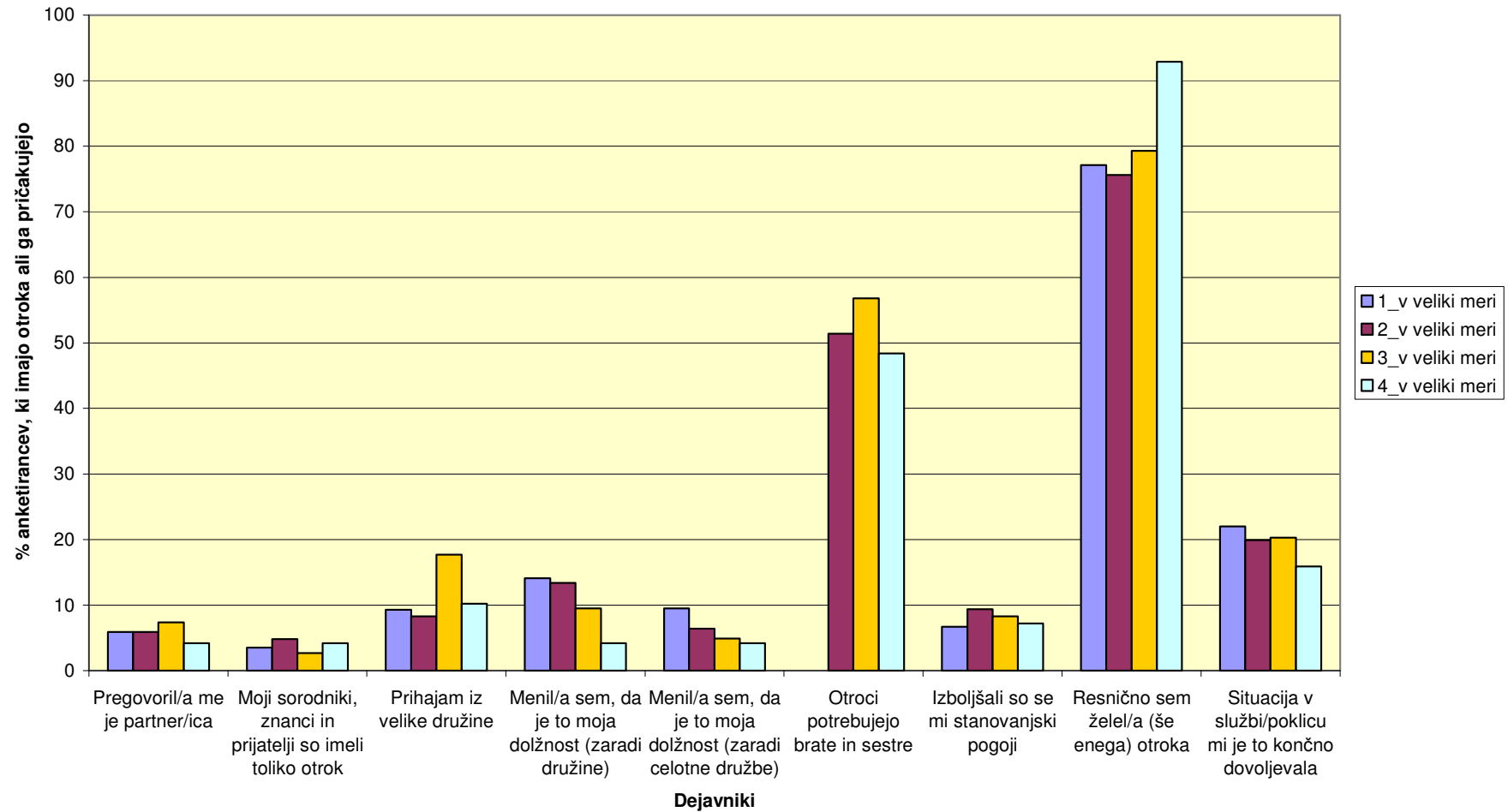
1	Pregovoril/a me je partner/ica
2	Moji sorodniki, znanci in prijatelji so imeli toliko otrok
3	Prihajam iz velike družine
4	Menil/a sem, da je to moja dolžnost (zaradi družine)
5	Menil/a sem, da je to moja dolžnost (zaradi celotne družbe)
6	Otroci potrebujejo brate in sestre
7	Izboljšali so se mi stanovanjski pogoji
8	Resnično sem želel/a (še enega) otroka
9	Situacija v službi/poklicu mi je to končno dovoljevala
	ukrepi družinske politike
10	Brezplačni vrtec za drugega in nadaljnje otroke
11	Dodatek za veliko družino
12	Otroški dodatek
13	Porodniški dopust s polnim nadomestilom plače
14	Davčne olajšave za otroke
15	drugo

Opomba: Rezultati za 4. otroka so zaradi majhnega števila primerov (13) nezanesljivi.

6.2.1 Psiho-socialni dejavniki, stanovanjski pogoji in situacija v službi

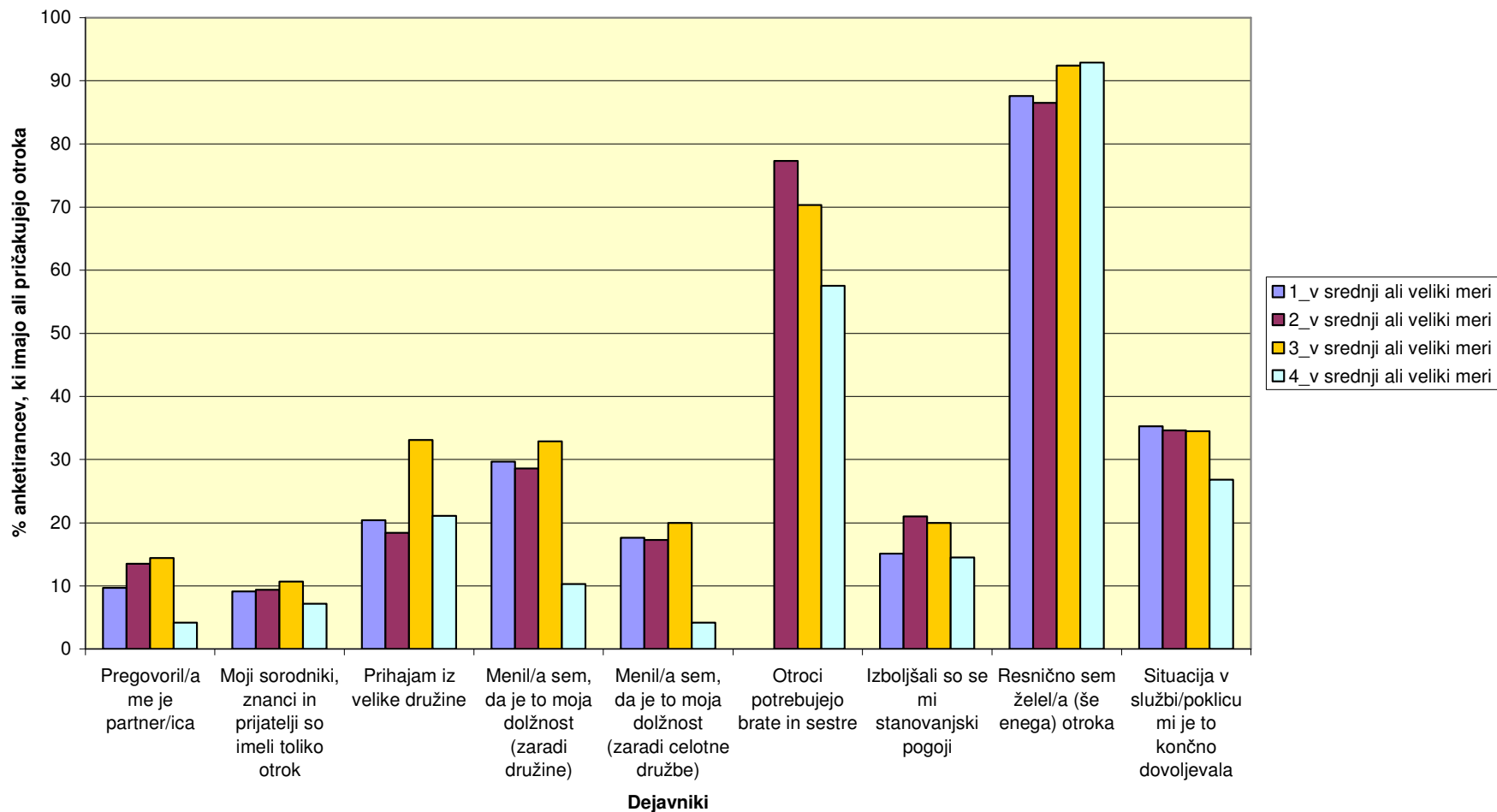
Že prvi pogled na sliko 6.1 pokaže, da je imela večina ponujenih razlogov velik vpliv na odločanje za otroke pri razmeroma majhnem deležu anketirancev, in to ne glede na vrstni red otroka. V (veliki) večini primerov ti razlogi (razen dveh, navedenih pod zaporednima številka 6 in 8) niso imeli nikakršnega vpliva.

Slika 6.1: Anketiranci, ki imajo ali pričakujejo otroka in na katerih odločanje za 1. - 4. otroka so v veliki meri vplivali navedeni dejavniki (%)

Opomba: Rezultati za 4. otroka so zaradi izrazito majhnega števila primerov nezanesljivi.

Slika 6.2: Anketiranci, ki imajo ali pričakujejo otroka in na katerih odločanje za 1. - 4. otroka so v srednji ali veliki meri vplivali navedeni dejavniki (%)

Opomba: Rezultati za 4. otroka so zaradi izrazito majhnega števila primerov pri vseh dejavnikih v tem poglavju nezanesljivi.

V veliki meri je na odločanje anketirancev/anketirank vplivala resnična želja po (še enem) otroku. Tako se je za odločanje za prvega, drugega oziroma tretjega otroka izjasnilo 77 %, 76 % oziroma 79 % anketirancev. Ko prištejemo še tiste, na katere je ta razlog vplival v srednji meri, se deleži anketirancev povečajo na skoraj 90 % pri odločanju za prvega in drugega otroka in na več kot 90 % pri odločanju za tretjega otroka (slika 6.2).

Velik vpliv partnerja/partnerice, ki je pregovoril/a anketiranko/anketiranca, da sta imela (še enega) otroka, je zabeležen v okrog 5 % primerov, srednji ali velik vpliv pa v 10-16 % primerov.

Na več kot polovico anketirancev je pri odločanju za drugega in tretjega otroka v veliki meri vplivalo stališče, da otroci potrebujejo brate in sestre. Ob upoštevanju tudi srednjega vpliva se delež anketirancev pri odločanju za drugega otroka zviša na več kot 3/4, pri odločanju za tretjega otroka pa na 79 %.

Na splošno je kar nekaj časa veljalo, da se vzorci lastne družine ponavljajo tudi pri številu otrok, za katerega se par odloči. Iz rezultatov ankete bi lahko dobili vtis, da to (večinoma) ne drži (več). Toda upoštevati je treba dejstvo, da vse manj oseb "prihaja iz velike družine", anketni podatki pa ne omogočajo preverbe številčnosti članov družin, iz katerih prihajajo anketiranci. Vidimo tudi, da je številčnost otrok sorodnikov, znancev in prijateljev v veliki meri vplivala na odločanje anketirancev za otroke le v nekaj odstotkih primerov, v srednji ali veliki meri pa je vplivala v približno desetini primerov. Poleg tega novejša raziskava ugotavlja odločilni vpliv okolja (konteksta), v katerem se pari odločajo za otroke.

Mnenje, da je imeti otroka dolžnost - zaradi družine ali celotne družbe - je imelo velik vpliv na 5-14 % anketirancev in ta vpliv v obeh primerih upada z vrstnim redom rojstva otroka. Ob upoštevanju tudi srednjega vpliva na odločanje, se delež tistih, ki so menili, da je to njihova dolžnost zaradi družine, povzpne na 30 in več odstotkov. Delež tistih, ki so menili, da je to njihova dolžnost zaradi celotne družbe, pa ne presega 1/5.

Situacija v službi/poklicu, ki je končno dovoljevala odločitev za otroka, je v veliki meri vplivala na približno petino anketirancev (ne glede na vrstni red otroka), v veliki ali srednji meri pa na več kot tretjino anketirancev. Očitno gre za kar pomemben dejavnik nasploh, v individualnih primerih pa je lahko resna - pa tudi odločilna - ovira za odločitev za otroka.

Izboljšanje stanovanjskih pogojev je v veliki meri vplivalo na odločanje za otroka v manj kot desetini primerov. V veliki ali srednji meri je vplivalo na odločanje za prvega otroka v približno 15 % primerov, na odločanje tako za drugega kot za tretjega otroka pa v približno 20 % primerov .

6.2.2 Ukrepi družinske politike

Med ponujenimi ukrepi družinske politike, ki bi bili lahko vplivali na odločanje za otroka, smo navedli:

- brezplačni vrtec za drugega in nadaljnje predšolske otroke iz iste družine, ki hkrati obiskujejo vrtec, kar velja od septembra 2008 in je torej lahko vplivalo samo na rojstva otrok v letih 2009 in 2010, pogojno tudi leta 2008;
- dodatek za veliko družino, ki se lahko uveljavlja od leta 2002;
- otroški dodatek, katerega ureditev se je v zadnjih tridesetih letih večkrat korenito spremenila (glej npr. Stropnik 1997 in Stropnik 2010);
- porodniški dopust s polnim nadomestilom plače (v anketi smo s terminom "porodniški dopust" zajeli tudi dopust za nego in varstvo otroka), ki je bil leta 1986 podaljšan z 8 na 12 mesecev, v zadnjih tridesetih letih pa se je tudi razširila upravičenost; in
- davčne olajšave za otroke, ki so bile vpeljane leta 1991 in so se večkrat spremenile.

Iz tega izhaja, da je isti ukrep družinske politike (lahko) imel različne vplive že glede na to, v katerem letu so se anketiranci odločali za otroka. Poleg tega sta bila samo otroški dodatek in porodniški dopust na voljo v vseh letih, ko so anketiranci iz našega vzorca imeli otroke, kar pomeni, da so ostali ukrepi že zato lahko vplivali

na odločanje (bistveno) manjšega deleža anketirancev. Zato je treba podatke v preglednici 6.2 in sliki 6.3 - 6.5 tolmačiti kot prikaz sumarnega vpliva, ki so jih navedeni ukrepi družinske politike imeli v zadnjih treh desetletjih, ko so se naši anketiranci odločali za otroke. Pri tem je zanimivo to, da precej podobne rezultate dobimo, če pri dejavniku »brezplačni vrtec za drugega in nadaljnje otroke« upoštevamo samo odgovore staršev z najmlajšim ali edinim otrokom, starim največ 2 leti, pri dodatku za veliko družino samo tiste z najmlajšim ali edinim otrokom, starim največ 9 let, ter pri davčni olajšavi za otroke samo anketirance z najmlajšim ali edinim otrokom, starim največ 20 let (preglednica 6.2a).

Preglednica 6.2a: Ukrepi družinske politike, ki so vplivali na odločanje za otroka, a niso veljali ob rojstvu vseh otrok anketirancev; po vrstnem redu rojstva; % anketirancev z najmlajšim ali edinim otrokom, rojenim v času veljave teh ukrepov

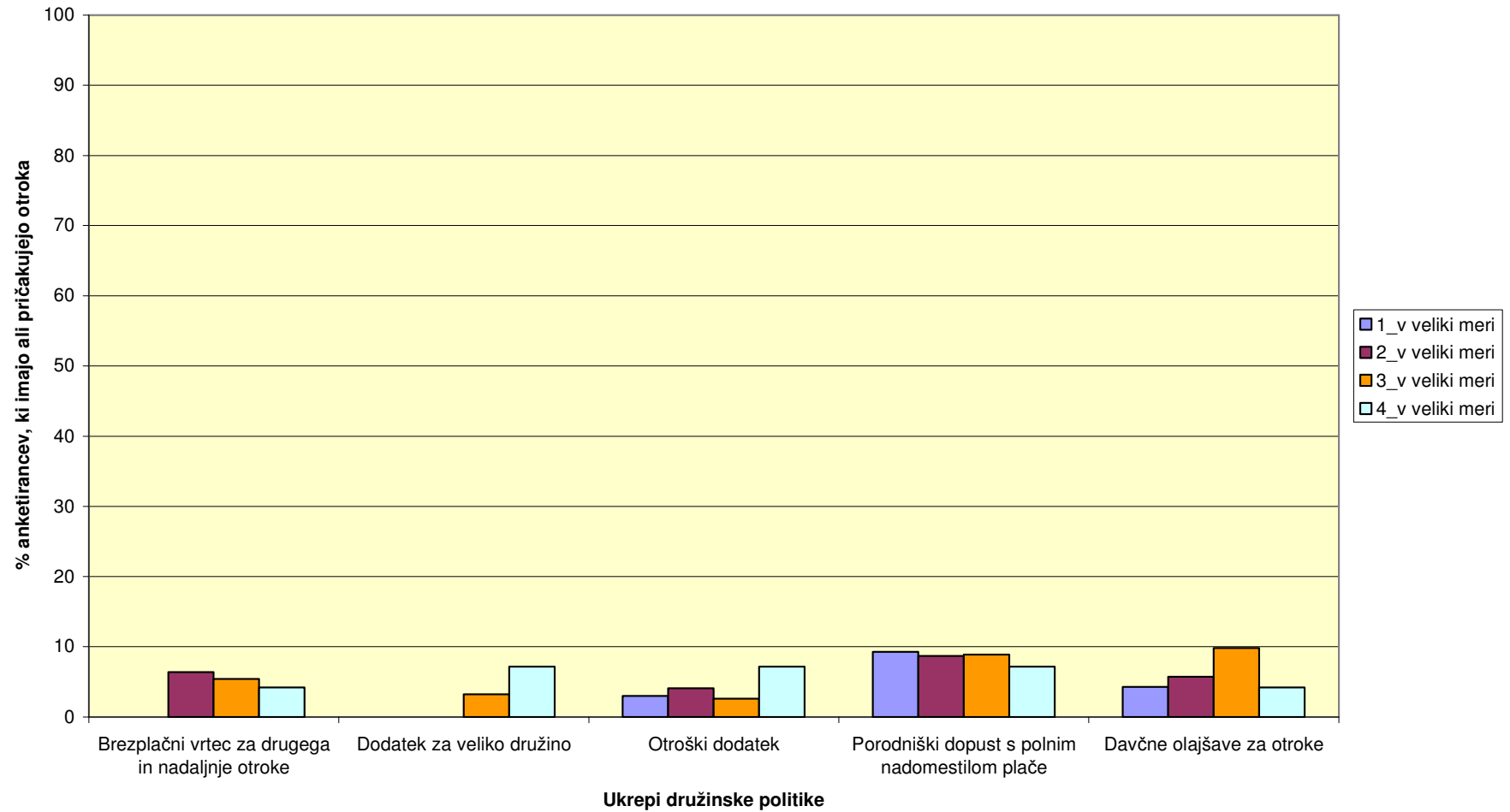
Zaporedna številka	Vpliv pri odločanju za ...															
	1. otroka				2. otroka				3. otroka				4. otroka			
	v nikakršni meri	v majhni meri	v srednji meri	v veliki meri	v nikakršni meri	v majhni meri	v srednji meri	v veliki meri	v nikakršni meri	v majhni meri	v srednji meri	v veliki meri	v nikakršni meri	v majhni meri	v srednji meri	v veliki meri
					N=70				N=22				N=11			
10	-	-	-	-	70,0	5,71	8,57	15,71	86,4	0,0	9,1	4,5	90,9	0,0	0,0	9,1
									N=66				N=26			
11	-	-	-	-	-	-	-	-	65,2	16,7	16,7	1,5	84,6	7,7	0,0	7,7
	N=547				N=383				N=104				N=13			
14	69,8	17,2	10,1	2,7	68,9	14,6	10,7	5,5	54,8	14,4	20,2	10,6	84,6	0,0	7,7	7,7

Legenda:

10	Brezplačni vrtec za drugega in nadaljnje otroke
11	Dodatek za veliko družino
14	Davčne olajšave za otroke

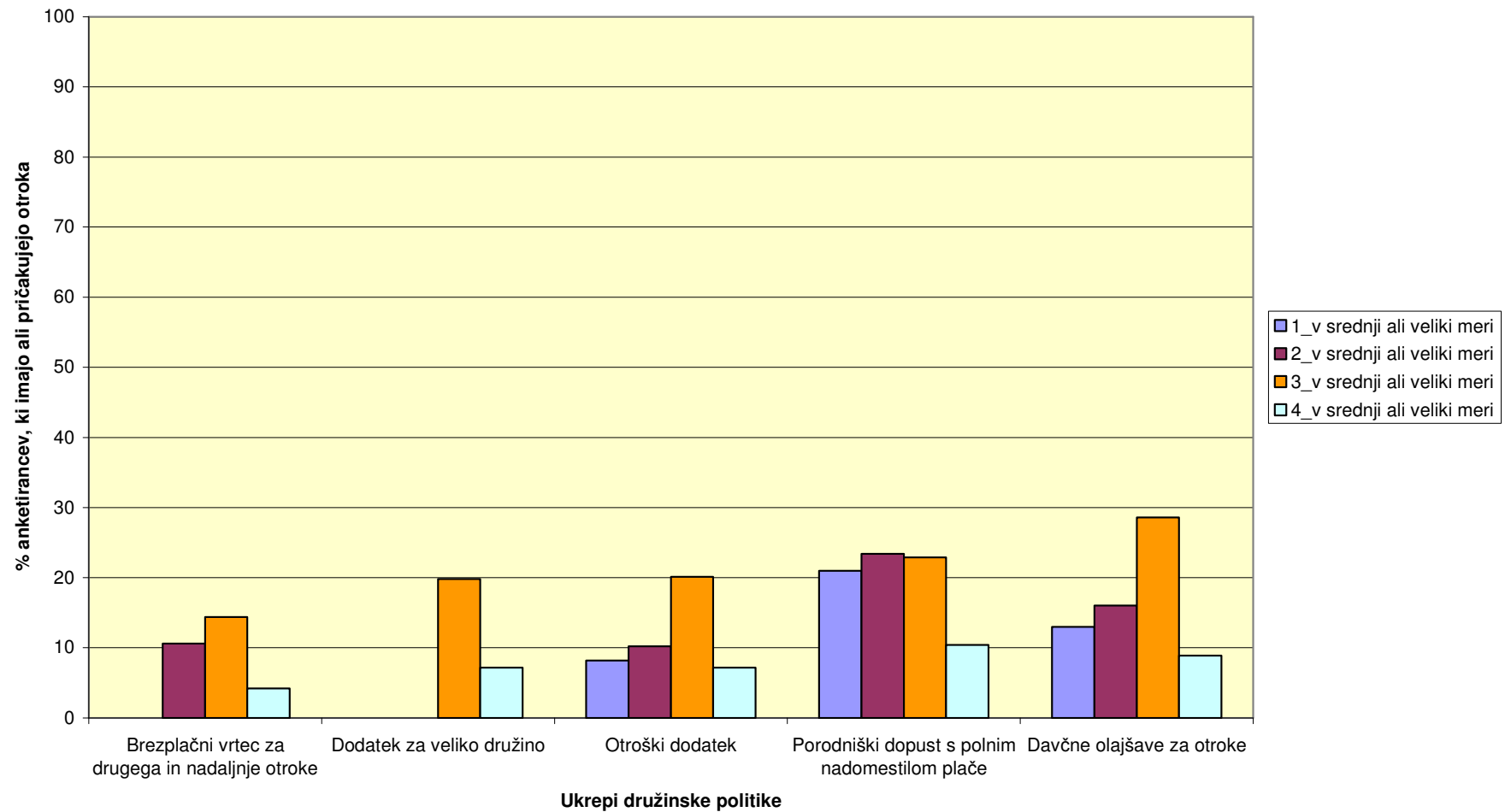
Opomba: Rezultati za 4. otroka so zaradi majhnega števila primerov nezanesljivi.

Slika 6.3: Anketiranci, ki imajo ali pričakujejo otroka in na katerih odločanje za 1.- 4. otroka so v veliki meri vplivali navedeni ukrepi družinske politike (%)

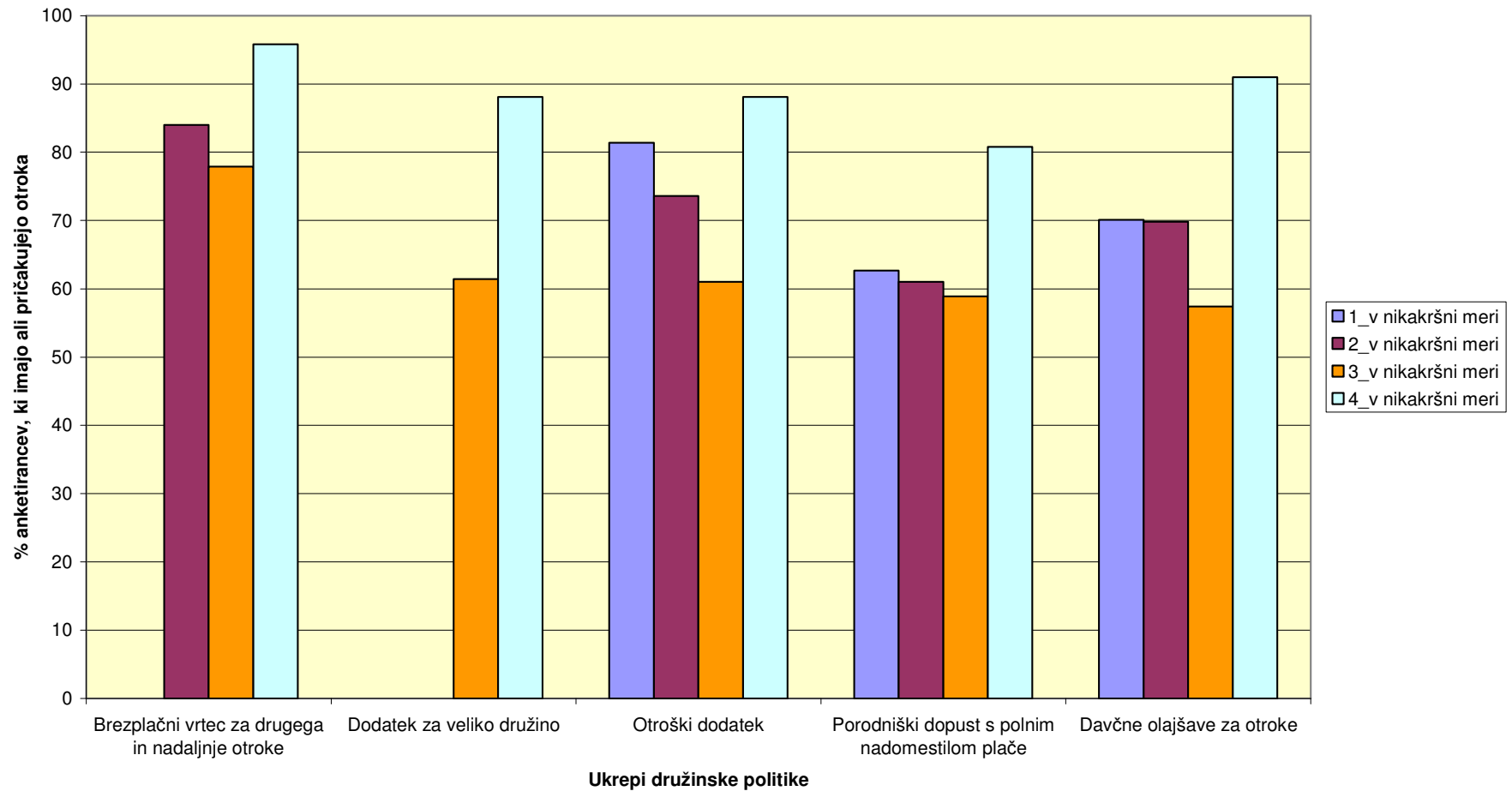
Opomba: Rezultati za 4. otroka so zaradi izrazito majhnega števila primerov nezanesljivi.

Slika 6.4: Anketiranci, ki imajo ali pričakujejo otroka in na katerih odločanje za 1.- 4. otroka so v srednji ali veliki meri vplivali navedeni ukrepi družinske politike (%)

Opomba: Rezultati za 4. otroka so zaradi izrazito majhnega števila primerov nezanesljivi.

Slika 6.5: Anketiranci, ki imajo otroke ali pričakujejo otroka in na katerih odločanje za 1.- 4. otroka navedeni ukrepi družinske politike niso imeli nikakršnega vpliva (%)

Opomba: Rezultati za 4. otroka so zaradi zelo majhnega števila primerov nezanesljivi

Iz slike 6.3 vidimo, da je bil velik vpliv na odločanje za otroka zelo redek - celo pri tistih dveh ukrepih, ki so veljali v celotnem relevantnem obdobju. Najbolj pogost je bil velik vpliv porodniškega dopusta s polnim nadomestilom plače, pa še tega smo ugotovili pri manj kot desetini anketirancev. Ob upoštevanju tudi srednjega močnega vpliva (slika 6.4) se delež anketirancev zviša do približno 23 % in je podobno pogost pri odločanju za 1.- 3. otroka.

Pogostost velikega ali srednjega vpliva davčne olajšave za otroka in otroškega dodatka narašča z vrstnim redom rojstva otroka, kar je logično, saj višina obeh narašča z višanjem vrstnega reda rojstva otroka od prvega do tretjega. Pri odločanju za tretjega otroka je imela davčna olajšava zelo velik ali srednji vpliv na nekaj manj kot 30 % anketirancev. Otroški dodatki so v veliki ali srednji meri vplivali na odločanje za tretjega otroka v petini primerov, enako pogost pa je bil velik ali srednji vpliv dodatka za veliko družino.

Brezplačni vrtec za drugega in nadaljnje otroke je imel velik ali srednji vpliv na odločanje za otroka v nesorazmerno velikem deležu primerov glede na to, da je v veljavi šele od septembra 2008. Navajali so ga tudi anketiranci z otroki, rojenimi pred letom 2008, zato je verjetno, da so številni anketiranci ta razlog razumeli kot visoko (morda celo 100 %) subvencijo cene vrtca, ki so je bili deležni.

Sliki 6.3 in 6.4 imata namenoma na navpični osi merilo do 100 %, da bi se dobilo pravi vtis o pogostosti vpliva ukrepov družinske politike. Da bi pokazali drugo skrajnost (v primerjavi s sliko 6.3), smo na sliki 6.5 prikazali pogostost odgovorov, da posamezni ukrep družinske politike ni imel nikakršnega vpliva na odločanje za otroke. To sliko smo v analizo vključili kot podlago za resni razmislek o vlogi družinske politike pri spodbujanju rodnosti.³⁷

³⁷ Zavedati se moramo, da je merjenje vpliva ukrepov družinske politike na rodnost zapleteno in občutljivo na podatke in metode, ki jih pri tem uporabljamo (Hoem 2008). Lahko merimo samo kratkoročne učinke, medtem ko je dolgoročne posledice težko oceniti, saj nanje bolj vpliva ugodno okolje za odločanje za otroke (Pailhé in dr. 2008).

6.2.3 Drugi dejavniki

Druge dejavnike, ki so jih anketiranci sami navedli kot tiste, ki so (še) vplivali na njihovo odločitev za posameznega otroka, navajamo ločeno za 1. - 3. otroka ter glede na število navedb: od največkrat do najmanjkrat navedenih.

Dejavniki, ki so še vplivali na odločitev za prvega otroka:

- ljubezen do otrok in želja imeti otroka/družino,
- ljubezen do partnerja/partnerice, več let zakonske zveze, dobro partnersko razmerje, dogovor s partnerjem/partnerico,
- starost ženske ("biološka ura"), tudi v kombinaciji z željo imeti še več otrok,
- nenačrtovana nosečnost in odločitev, obdržati otroka,
- versko prepričanje,
- mama (bodoča babica) se je upokojila in je lahko varovala otroka.³⁸

Skoraj štiri petine anketirancev, ki so navedli te dejavnike, je menilo, da so le-ti v veliki meri vplivali na njihovo odločitev.

Dejavniki, ki so še vplivali na odločitev za drugega otroka:

- ljubezen do otrok, želja imeti še enega otroka (različnega spola od prvega³⁹) oziroma veliko družino,
- stališče, da je bolje imeti dva otroka kot enega (tudi zaradi prvega otroka),
- ljubezen do partnerja/partnerice, dobro partnersko razmerje,
- versko prepričanje,
- starost ženske,
- smrt prvega otroka.⁴⁰

Skoraj štiri petine anketirancev, ki so navedli te dejavnike, je menilo, da so ti dejavniki v veliki meri vplivali na njihovo odločitev.

³⁸ Samo 1 navedba (od skupaj 52).

³⁹ Navedeno samo enkrat.

⁴⁰ Zadnja dva dejavnika sta navedena samo po enkrat (od skupaj 20 navedb dejavnikov).

Dejavniki, ki so še vplivali na odločitev za tretjega otroka:

- želja imeti še enega otroka (različnega spola od prvih dveh⁴¹), tudi pri drugih članih ožje družine,
- nenačrtovana nosečnost,
- ljubezen do partnerja,
- versko prepričanje,
- pomoč staršev pri varstvu otroka.⁴²

6.3 RAZLOGI, ZAKAJ LJUDJE NE NAMERAVAJO IMETI (ŠE ENEGA) OTROKA

Tisti, ki ne nameravajo imeti (še enega) otroka (tako se je opredelilo 57 % anketirancev), so kot razlog, ki zelo velja zanje, najpogosteje (v skoraj 55 % primerov) navedli to, da že imajo toliko otrok, kolikor si jih želijo (preglednica 6.3). Drugi najpogostejši zelo pomemben razlog (v skoraj 35 % primerov) je želja po ohranjanju svoje sedanje življenjske ravni. Tretji najpogostejši razlog (v 27 % primerov) je prevelika skrb za bodočnost otrok.

⁴¹ Navedeno samo enkrat.

⁴² Zadnji trije dejavniki so navedeni samo po enkrat (od skupaj 9 navedb).

Preglednica 6.3: Razlogi, zakaj ne želijo imeti (še enega) otroka; % anketirancev, starih 20-49 let, ki so izjavili, da ne nameravajo imeti (še enega) otroka

Razlogi, zakaj ne želijo imeti (še enega) otroka	% anketirancev, starih 20-49 let, ki ne nameravajo imeti (še enega) otroka					
	Leto 2000			Leto 2010		
	Pomembno zame osebno	Zelo pomembno zame osebno	Skupaj	Velja zame	Zelo velja zame	Skupaj
Že imam toliko otrok, kolikor si jih želim. / Ne želim si otrok. ⁽¹⁾	45,2	32,6	77,8	10,2	54,7	64,9
Moje zdravstveno stanje tega ne dovoljuje.	24,7	14,8	39,5	6,3	17,7	24,1
Nimam stalnega partnerja/stalne partnerice.	14,8	7,4	22,2	3,2	10,6	13,8
Moje delo in službene obveznosti tega ne dovoljujejo.	18,8	5,1	23,9	4,5	7,4	11,9
Želim ohraniti svojo sedanjo življenjsko raven.	28,4	6,1	34,5	14,4	34,7	49,1
(Še en) otrok bi preveč stal.	19,7	7,0	26,7	7,8	11,8	19,7
Preveč me skrbi bodočnost otrok.	34,3	11,2	45,5	15,5	26,8	42,3
Neenakopravna delitev dela v gospodinjstvu med mano in partnerjem/ico.	-	-	-	3,8	4,4	8,1
Neenakopravna delitev skrbi za otroke med mano in partnerjem/ico.	-	-	-	4,1	5,0	9,1
Partner/ica ne namerava izrabiti niti dneva porodniškega dopusta (po 3 mesecih, ki pripadajo samo materi; očetovskega dopusta se ne šteje).	-	-	-	3,1	6,5	9,6
N (število anketirancev)	542-547			576		

Opomba:

⁽¹⁾ Leta 2000 je odgovor vseboval samo prvi del besedila.

Isti trije razlogi so po istem vrstnem redu najpogostejši (v 65 %, 49 % in 42 % primerov), tudi če upoštevamo skupaj razloge, ki veljajo ali pa zelo veljajo za posameznega anketiranca.⁴³

Porazdelitve anketirancev glede na vpliv posameznega razloga so leta 2010 precej različne od tistih, ki smo jih zabeležili z anketo leta 2000 (preglednica 6.3).⁴⁴

To, da anketiranec že ima toliko otrok, kolikor si jih želi, je leta 2010 sicer redkeje zelo pomembno ali pomembno kot leta 2000, toda za več kot polovico anketirancev je to razlog, ki je zelo pomemben - torej se je povečala teža tega razloga za tiste, za katere velja.

Dejstvo, da oseba nima stalnega partnerja, je leta 2010 manj pogosta, pa tudi manj pomembna ovira za to, da bi imeli (še enega) otroka, kot pred desetletjem.

Leta 2010 se kot pomembna ovira precej manj pogosto pojavlja tudi zdravstveno stanje anketiranca, toda vseeno je to razlog, ki skoraj četrtini oseb v starosti 20-49 let ne dovoljuje, da bi imele (še enega) otroka. To so v glavnem ženske: zanje ta razlog velja ali zelo velja v več kot tretjini primerov. Za moške pa ta razlog ne velja v skoraj 4/5 primerov.

Medtem, ko so leta 2000 delo in službene obveznosti preprečevale namen, imeti (še enega) otroka, skoraj četrtini anketirancev, se je ta delež do leta 2010 prepolovil. Med odgovori moških in žensk ni prav velikih razlik. Kaže, da so se v zadnjem desetletju izboljšali pogoji za usklajevanje dela in družine, ali pa so se ljudje naučili, kako (bolje) usklajevati čas, potreben za ene in druge obveznosti.

⁴³ T. j., če seštejemo anketirance, ki so izbrali odgovor "zelo velja zame" ali "velja zame".

⁴⁴ Dikcija odgovorov, ponujenih v anketi iz leta 2000, je sicer bila nekoliko drugačna, toda menimo, da se je razumela (skoraj) enako kot tista iz leta 2010, pa tudi lestvica je v obeh primerih petstopenjska. Leta 2000 smo vprašali, v kolikšni meri so navedeni razlogi pomembni za anketiranca osebno, možni odgovori pa so bili: zelo pomembno, pomembno, niti pomembno niti nepomembno, nepomembno, zelo nepomembno. Leta 2010 smo vprašali, v kolikšni meri posamezni razlogi veljajo za anketiranca, vsak razlog pa so ocenili na lestvici od 1 do 5, kjer je 1 pomenilo "sploh ne velja zame", 5 pa "zelo velja zame".

Precej se je povečal vpliv želje anketirancev, da bi ohraniti svojo doseženo življenjsko raven. Predvsem izstopa ugotovitev, da je to bilo leta 2000 zelo pomembno za samo 6 % anketirancev, leta 2010 pa zelo velja za več kot tretjino anketirancev.

Prepričanje, da bi (še en) otrok preveč stal, je bilo leta 2000 ovira za rojstvo tega otroka pri več kot četrtini anketirancev, leta 2010 pa pri manj kot petini. Ugotavljamo pa, da je to sedaj bolj pogosto zelo pomemben razlog.

Skrb za bodočnost otroka je bila leta 2000 nekoliko bolj pogost kot leta 2010 razlog za to, da osebe, stare 20-49 let, niso nameravale imeti (še enega) otroka. To je leta 2000 izjavila slaba polovica anketirancev, toda zanje je bil to večinoma pomemben in ne zelo pomemben razlog. Leta 2010 je ta skrb zelo veljala za več kot četrtino anketirancev.

Ob vztrajno neenakomerni delitvi dela med partnerjema⁴⁵ preseneča, da neenakomerna delitev dela v gospodinjstvu in neenakomerna delitev skrbi za otroke ne predstavljata prav pogostega razloga za to, da si ženske ne želijo (še enega) otroka. Ta razlog je pri obeh skupinah aktivnosti potrdila približno po desetina žensk.

Za kar 78 % žensk, ki ne nameravajo imeti (še enega) otroka, tudi ne velja, da si tega otroka ne želijo zato, ker partner ne namerava izrabiti niti dneva dopusta za nego in varstvo otroka. Morda pa je bolj primerno poudariti, da to velja za 12 % žensk.

⁴⁵ To ugotavljamo tudi iz odgovorov v tej anketi (v poglavju 6.8).

6.4 OTROŠKI DODATKI: PERCEPCIJA IN PREFERENCE

6.4.1 Percepcija

Otroške dodatke je leta 2000 prejelo manj kot polovica (49 %) anketirancev z otroki, v času anketiranja leta 2010 pa je otroške dodatke za svoje otroke prejelo veliko več (79 %)⁴⁶ anketirancev (oziroma njihovih partnerjev/partneric) z otroki. Pri tem je zanimivo to, da je v letu 2010 dejansko število prejemnikov za 10 % manjše kot leta 2000, saj so generacije otrok, rojenih v zadnjih desetih letih, manjše kot pred nekaj desetletji. Leta 2010 je 47 % anketirancev prejelo otroške dodatke za dva otroke, 39 % za enega in 14 % za tri ali več otrok.

Rezultat iz leta 2000 je presenetljivo nizek in bi glede na statistične podatke moral biti približno enak letošnjemu. Dohodkovni cenzus za upravičenost do otroškega dodatka je ostal na isti ravni. Edina sprememba, zaradi katere se je število prejemnikov lahko nekoliko zvišalo, je od januarja 2002 nekoliko razširjena opredelitev otrok, ki so upravičeni do otroškega dodatka. Splošna starostna meja je bila dvignjena s 15 na 18 let. Starejša oseba je upravičena, če se šola, dokler ima status učenca, dijaka, vajenca ali študenta, vendar najdalj do dopolnjenega 26. leta starosti. Izjemoma se za otoka šteje tudi oseba po tej starosti, če traja njeno šolanje na visoki stopnji pet ali šest let, ali če oseba zaradi daljše bolezni ali poškodbe ali služenja vojaškega roka med šolanjem ni končala šolanja v predpisanem roku. Status otroka se podaljša za toliko časa, kolikor se je šolanje zaradi teh razlogov podaljšalo (70. člen *Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih*⁴⁷).

Slabi dve tretjini (63 %) anketirancev - prejemnikov otroškega dodatka - sta leta 2010 menili, da so otroški dodatki, do katerih so upravičeni, prenizki, dobra tretjina pa jih je ocenila za primerne. Leta 2000 so otroške dodatke, do katerih so bili

⁴⁶ Ta odstotek je primerljiv s statističnim podatkom o deležu otrok, ki prejemajo otroški dodatek.

⁴⁷ Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP), Ur.l. RS, št. 97/2001, spremembe: 76/2003, 110/2003-UPB1, 56/2005, 111/2005, 21/2006, 47/2006, 110/2006-UPB2, 114/2006-ZUTPG, 122/2007, 10/2008.

upravičeni, kot prenizke opredelile 3/4 anketirancev, kot primerne pa 22 % anketirancev. Zvišanje deleža prejemnikov, ki so zadovoljni z zneskom otroškega dodatka, je lahko posledica zvišanj tega prejemka med letoma 2000 in 2010. *Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih* (sprejet novembra 2001) je od leta 2003 vpeljal za 20 % višje otroške dodatke za predšolske otroke, starejše od enega leta, ki niso vključeni v subvencionirane programe predšolske vzgoje, od leta 2004 pa za 10 % višje otroške dodatke za otroke iz enostarševskih družin. Januarja 2008 so se nominalni zneski otroških dodatkov - poleg redne letne revalorizacije - zvišali za dodatnih 8,4 %. Možno je tudi, da kdo k otroškim dodatkom šteje še dodatek za velike družine, ki ga od leta 2002 prejemajo družine s tremi in več otroki, ki izpolnjujejo pogoje za prejemanje otroškega dodatka, in je od maja 2006 višji za družine s štirimi in več otroki.

Med anketiranci, ki so otroške dodatke ocenili za primerne, ni večjih razlik po spolu. Takšna je nadpovprečno pogosto ocena oseb, starih 25-29 let in 30-34 let. Pogostost ocene, da so otroški dodatki, ki jih prejemajo za svoje otroke, primerni, narašča z višanjem dosežene izobrazbe, kar je zanimivo glede na predpostavko, da višja izobrazba pomeni višje dohodke in posledično nižje (ali nobene) otroške dodatke. Glede na to, da se družinski dohodek na člana gospodinjstva s številom članov niža in so zato družine upravičene do višjih otroških dodatkov, in ker so otroški dodatki višji za vsakega nadaljnjega otroka (od prvega do tretjega), se - skladno s pričakovanji - pogostost ocene, da so otroški dodatki primerno visoki, zvišuje s številom otrok anketiranca: od 21 % pri tistih z enim otrokom, 35 % pri tistih z dvema otrokoma in 46 % pri tistih s tremi otroki.

Več kot polovica (57 %) anketirancev, ki leta 2010 prejemajo otroške dodatke, prejema mesečno 100 EUR ali manj, dobra petina jih prejema 101-200 EUR, slaba desetina pa več (do 650 EUR, kolikor prejema družina s šestimi otroki⁴⁸). Dobra desetina anketirancev ni vedela, koliko otroških dodatkov prejemajo.⁴⁹

⁴⁸ Za primerjavo: najvišja možna vsota otroških dodatkov za 5 otrok (brez dodatkov za varstvo otroka in enostarševsko družino) je junija 2010 zanašala 644 EUR mesečno.

⁴⁹ Študije so praviloma ugotovile pozitivno zvezo med neposrednimi denarnimi dajatvami družinam in rodnostjo, toda učinek je bil majhen (Gauthier in Hatzius 1997; Ekert-Jaffé 1986). V Franciji so leta 1994 ocenili, da družinski prejemki povečujejo rodnost v povprečju za 0,2 otroka na žensko.

6.4.2 Preference

Več kot 55 % anketirancev ima najraje otroški dodatek, ki je odvisen od dohodkov (nižji dohodek, višji otroški dodatek) (preglednica 6.4). Otroški dodatek samo za družine z nizkimi dohodki je izbira samo 18 % anketirancev, medtem ko bi jih skoraj četrtina najraje videla, da bi bil otroški dodatek neodvisen od višine družinskih dohodkov (torej enak za vse otroke). Glede na leto 2000 se je znižala naklonjenost do otroškega dodatka, ki je odvisen od dohodkov, zvišala pa se je priljubljenost otroškega dodatka samo za družine z nizkimi dohodki.

Preglednica 6.4: Preferirane oblike otroškega dodatka; % anketirancev, starih 20-49 let

Značilnosti otroškega dodatka	% anketirancev	
	Leto 2000	Leto 2010
Glede na višino dohodkov		
Otroški dodatek, odvisen od dohodkov (nižji dohodek, višji otroški dodatek)	62,4	55,4
Otroški dodatek neodvisen od višine družinskih dohodkov (enak za vse)	24,6	24,7
Otroški dodatek samo za družine z nizkimi dohodki	11,4	18,0
Glede na starost otrok		
Čim starejši otrok, tem višji otroški dodatek	36,4	34,1
Otroški dodatek neodvisen od starosti otroka	56,2	51,6
Otroški dodatek neodvisen od starosti otroka	6,0	11,9
Glede na število otrok		
Otroški dodatek samo za prva dva otroke	2,2	3,2
Otroški dodatek, ki je višji za vsakega naslednjega otroka	37,0	36,2
Otroški dodatek od tretjega otroka naprej	0,7	1,7
Otroški dodatek enak za vse otroke	59,1	58,3

Opomba: Razlika do 100 % so odgovori "ne vem".

Ciljanje otroških dodatkov na družine s tremi in več otroki vpliva na odločanje za tretjega otroka in na časovni presledek med rojstvi otrok v Franciji (Ekert-Jaffé in dr. 2002; Breton in Prioux 2005), toda učinek je majhen. Družinska politika celo odpravlja razlike v rodnosti med družbenimi razredi (Ekert-Jaffé in dr. 2002). Toda, stalnega porasta splošne mere rodnosti v Franciji od leta 1995 ne moremo preprosto povezati z enim določenim ukrepom družinske politike. Družinska politika se v Franciji stalno spreminja; vsako leto se uvajajo novi ukrepi. Precej je verjetno, da mešanica ukrepov družinske politike vpliva na visoko stopnjo rodnosti, toda zelo težko je kvantificirati tudi njihov skupni učinek (Pailhé in dr. 2008).

Več kot polovica anketirancev (52 %) ne želi, da bi bili otroški dodatki odvisni od starosti otroka, medtem ko bi jih približno tretjina (34 %) rada videla, da bi otroški dodatki naraščali s starostjo otrok. V primerjavi z letom 2000 je padla podpora otroškemu dodatku, ki je neodvisen od starosti otroka, podvojila pa se je (na 12 %) naklonjenost do otroškega dodatka, ki je tem višji, čim mlajši je otrok.⁵⁰

Torej, po teh dveh značilnostih (odvisnosti otroškega dodatka od dohodkov in od starosti otrok) sedanja ureditev otroškega dodatka v Sloveniji še zmerom ustreza preferencam večine oseb, starih 20-49 let. Za razliko od tega otroške dodatke, ki so višji za vsakega nadaljnjega otroka (takšno ureditev imamo) podpira le 36 % anketirancev, skoraj tri petine (58 %) anketirancev pa bi raje videle, da otroški dodatki ne bi bili odvisni od vrstnega reda rojstva otrok (oziroma, gledano na ravni družine, od števila otrok). Porazdelitev anketirancev z ozirom na preferirano (ne)odvisnost otroškega dodatka od števila otrok je skoraj enaka kot pred desetimi leti.

Kot smo pričakovali, pogostost preference do otroškega dodatka, ki je višji za vsakega nadaljnjega otroka narašča s skupnim številom otrok, ki jih anketiranci imajo in nameravajo imeti (od 25 % pri osebah z enim otrokom na 56 % pri osebah s štirimi otroki). Za razliko od tega pogostost preference do otroškega dodatka, ki je enak za vse otroke upada s skupnim številom otrok, ki jih anketiranci imajo in nameravajo imeti (od 69 % pri osebah z enim otrokom na 40 % pri osebah s štirimi otroki).

⁵⁰ Takšno ureditev so sredi leta 2009 imeli na primer na Danskem, v Litvi, pa tudi na Portugalskem (višji otroški dodatek za otroke do 1 leta kot za starejše otroke) (MISSOC 2009).

6.5 STARŠEVSKI DOPUST⁵¹

6.5.1 Dopust za nego in varstvo otroka

Seznanjenost s pravico

Preseneča, da kar 29 % anketirancev ni vedelo, da si dopust za nego in varstva otroka starša lahko delita. Nevedenje je pogostejše med moškimi (kot med ženskami)⁵² in med mlajšimi osebami (starimi 20-29 let; kar 48 % oseb, starih 20-24, let ni vedelo za to možnost). Najbolj seznanjene so osebe, stare 30-34 let: za možnost delitve dopusta za nego in varstvo otrok jih je vedelo 81 %.

Seznanjenost narašča z doseženo izobrazbo: od 58 % pri osebah z največ osnovnošolsko izobrazbo do 84 % pri osebah z najmanj višješolsko izobrazbo. To je, seveda, v precejšnji meri posledica dejstva, da mlajše osebe iz anketnega vzorca praviloma še nimajo otrok. Z možnostjo delitve dopusta za nego in varstvo otroka namreč nista bili seznanjeni 2/5 oseb brez otrok in kar četrtina oseb z enim otrokom.

Izraba dopusta

Od vseh anketirancev z otroki je dopust za nego in varstvo otroka izrabilo 52 %, 2 % pa jih to ima namen storiti. Dopust je izrabilo 81 % žensk, ostale pa skoraj zagotovo niso bile upravičene.⁵³ Dopust za nego in varstvo otroka je izrabilo samo 7 % moških z otroki, dodatni 3 % pa to še nameravajo storiti. Če dodamo še partnerje anketiranih žensk, je dopust za nego in varstvo otrok izrabilo 34 od 605

⁵¹ V vprašalniku smo uporabili termin "porodniški dopust" in vedno opredelili za kaj gre (materina pravica, pravica obeh staršev, trajanje ipd.), ker smo domnevali, da so termini "starševski dopust", "porodniški dopust" kot izključno materina pravica in "dopust za nego in varstvo otroka" kot pravica obeh staršev jasni le dobrim poznavalcem ureditve tega področja.

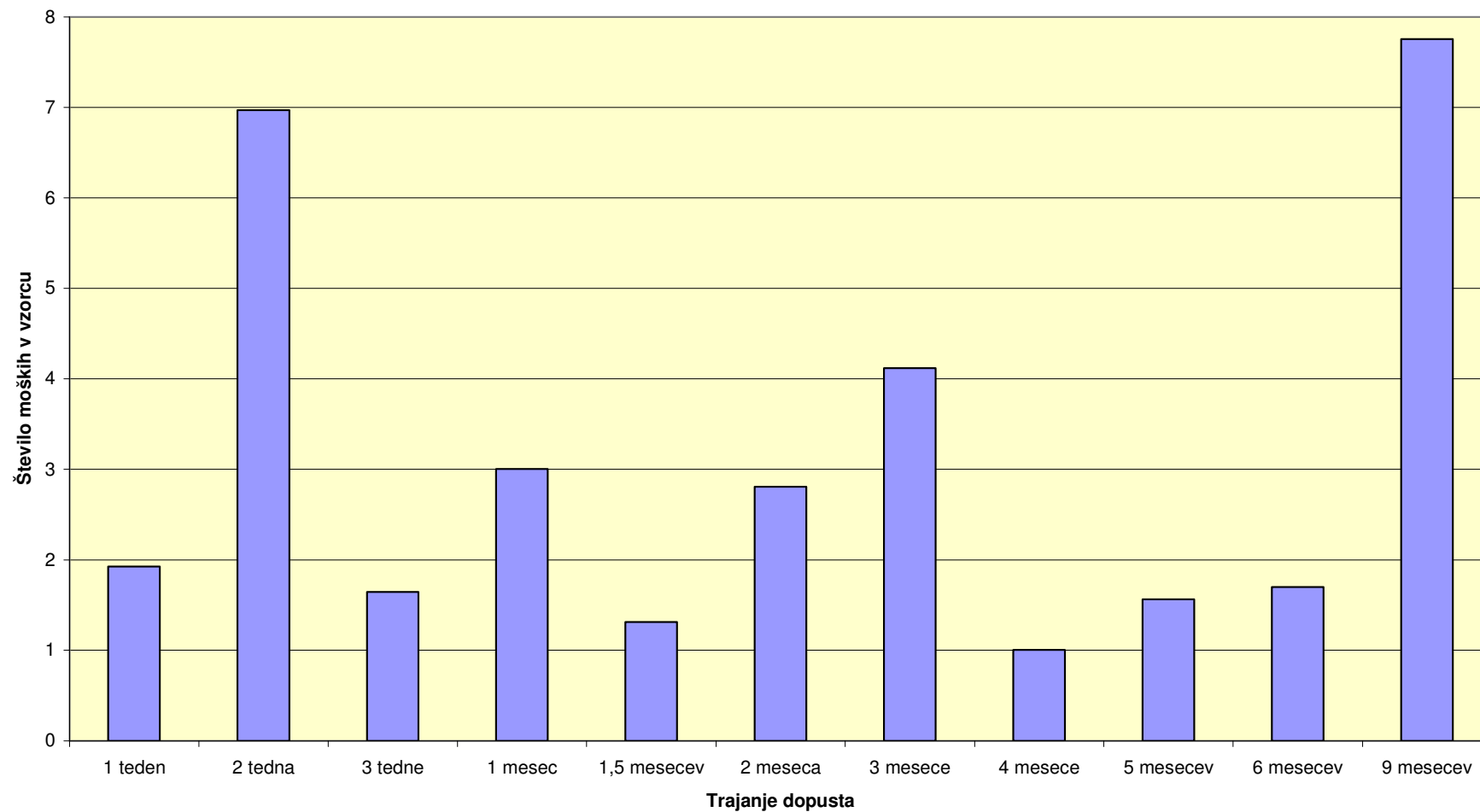
⁵² Za možnost delitve dopusta za nego in varstvo otroka med staršema ni vedelo 32 % moških in 26 % žensk.

⁵³ V anketi nismo vprašali, kakšen je bil zaposlitveni status anketiranca ob rojstvu otrok(a), zato ne vemo, ali so bili upravičeni do starševskega dopusta.

moških, kar je slabih 6 %.⁵⁴ Majhno število primerov ne omogoča podrobnejših analiz tega pojava, toda na sliki 6.6 vseeno prikazujemo trajanje izrabljenega dopusta v teh 34 primerih.

⁵⁴ Teh rezultatov na žalost ne moremo primerjati z rezultati ankete iz leta 2000, ker smo takrat anketirance spraševali samo to, ali so sami izrabili dopust za nego in varstvo otroka. Anketni podatek iz leta 2010 pa je primerljiv s tekočim statističnim podatkom (v letu 2008 je dopust za nego in varstvo otroka izrabilo 5,8 % očetov, v letu 2009 pa 6,3 % očetov), kar pomeni, da je precenjen.

Slika 6.6: Dopust za varstvo in nego otroka, ki so ga izrabili moški (N=34)

6.5.2 Skupno trajanje porodniškega dopusta in dopusta za nego in varstvo otroka

V anketi leta 2010 je kar 27 % anketirancev menilo, da je skupaj enoletno trajanje porodniškega dopusta in dopusta za nego in varstvo otroka prekratko, medtem ko jih je 68 % menilo, da je dovolj dolgo. Leta 2000 je kar 43 % anketirancev, starih 20-49 let, ta dopust ocenilo kot prekratek, 56 % pa jih je menilo, da je dovolj dolg. Dovoljujemo možnost, da je pogostejše zadovoljstvo z ureditvijo leta 2010 posledica zavedanja dejstva, da je poleg tega leta dni na voljo še očetovski dopust.

V Sloveniji se je večkrat pojavila pobuda, da bi porodniški dopust in dopust za nego in varstvo otroka skupaj trajala več kot leto dni. Ankete so pokazale veliko naklonjenost tej izboljšavi (glej npr. Stropnik in Černič Istenič 2001; in navedbe v Korintus in Stropnik 2009), toda v zastavljenih vprašanjih nista bili nikoli hkrati opredeljeni tudi oblika in višina prejemka med dopustom po enem letu. Tokrat smo to vprašanje prvič zastavili celovito in enoznačno ter dobili približno pričakovani odgovor. V primeru, da po enem letu ne bi več bilo starševskega nadomestila, daljšega dopusta ne bi izrabili dve tretjini staršev (s starši mislimo mater ali očeta). Dodatnega pol leta bi izrabilo 17 % staršev, skupno dve leti dopusta (če bi ta možnost bila na voljo) bi izrabilo 8 % staršev, 3 % staršev pa bi se odločili tudi za dve leti neplačanega dopusta za nego in varstvo otroka (torej skupno tri leta dopusta). Pri tem je pomembno poudariti, da razlike med odgovori moških in žensk pri posameznih alternativah ne presegajo 4 odstotne točke - je pa res, da smo spraševali, koliko dopusta skupaj bi izrabila starša (in ne anketiranec ali anketiranka).

Sedanja ureditev - eno leto porodniškega dopusta in dopusta za nego in varstvo otroka ob polnem nadomestilu plače - najpogosteje ustreza osebam, starim 35-44 let, medtem ko bi se anketiranci, stari 20-34 let, nadpovprečno pogosto odločili za dodatnih pol leta neplačanega dopusta. Za dodatni neplačani dopust bi se odločilo skoraj 40 % anketirancev z največ osnovnošolsko izobrazbo, medtem ko bi to bila izbira manj kot četrtine anketirancev s poklicno izobrazbo in nekaj manj kot 30 %

oseb z najmanj srednješolsko izobrazbo. Za dodatni neplačani dopust bi se najredkeje odločile samozaposlene osebe (v samo 14 % primerov).

Za enoletni (torej samo plačani) dopust bi se nadpovprečno pogosto odločile osebe iz naselij z več kot 2.000 prebivalci. Za skupno dve oziroma tri leta dopusta bi se nadpovprečno pogosto odločile osebe v naseljih z manj kot 2.000 prebivalci, za leto in pol dopusta pa osebe v naseljih s 500 - 7.000 prebivalcev.

Iz vsega tega izhaja, da bi podaljšani neplačani dopust najpogosteje izrabile osebe pod 35 leti starosti z največ osnovnošolsko izobrazbo, ki živijo v manjših naseljih.

6.5.3 Predlogi anketirancev za spremembo ureditve dopusta za nego in varstvo otroka in možne posledice

Predloge za spremembo ureditve dopusta za nego in varstvo otroka je podalo 16 % anketirancev (166 oseb). Opredelili so se tudi glede tega, ali bi vpeljava predlagane spremembe dopusta za nego in varstvo otroka imela kakšne posledice za njihovo osebno življenje.

Predlogi za spremembo ureditve dopusta za nego in varstvo otroka

Iz nekaterih predlogov je razvidno, da anketiranci ne poznajo sedanje ureditve, saj so predlagali tisto, kar je že na voljo (to se predvsem nanaša na delitev dopusta med staršema in možnost dela za delovni čas, ki je krajši od polnega, po koncu dopusta za nego in varstvo otroka). Bili so tudi predlogi za krčenje sedanjih pravic, npr. skrajšanje dopusta za nego in varstvo otroka na 6 mesecev (celo na 3 mesece), omejitev pravice samo na matere (predlagano velikokrat). Ostale predloge navajamo po vsebinski sorodnosti.

- Enoletni dopust za nego in varstvo otroka (predlagano večkrat).
- Eno leto in pol (ali 16 mesecev) dopusta za nego in varstvo otroka (predlagano večkrat):

- varianti: 1 leto za mater in 1/2 leta za očeta; 9 mesecev za vsakega.
- Dveletni dopust za nego in varstvo otroka (predlagano večkrat):
 - ob 80 % nadomestilu plače,
 - 1 leto za mater in 1 leto za očeta.
- Dopust do otrokovega tretjega leta starosti.⁵⁵
- Podaljšan neplačani dopust (do otrokovega 3. leta starosti).
- Ob rojstvu dvojčkov:
 - podaljšanje za 6 in ne le za 3 mesece,
 - podaljšanje za 12 mesecev.
- Del (alternativno: podaljšanega) dopusta za nego in varstvo otroka namenjen izključno očetu (npr. 1/3 ali 1/4 dopusta, 6 mesecev ali 3 meseci).
- Možnost, da bi starša hkrati koristila dopust (del dopusta; vsaj prvi mesec - predlagano večkrat; ali 3 mesece); in da zato dopust ne bi bil krajši.
- Možnost, da bi starša hkrati koristila dopust, če imata dvojčka.
- Starševsko nadomestilo vsaj 600 EUR neto.
- Možnost za starša, da bi med dopustom honorarno delala.
- Enake pravice za homoseksualne starše kot za heteroseksualne.

Ocena posledic vpeljave predlaganih sprememb za rodnost

Dobra polovica anketirancev se je strinjala s tem, da bi po vpeljavi spremembe v dopustu za nego in varstvo otroka, ki so jo sami predlagali, s partnerjem/partnerico lažje imela število otrok, ki jih nameravata imeti.⁵⁶ Polovica se jih je strinjala, da bi jima to omogočilo, da bi prej imela (naslednjega) otroka. Kar 43 % anketirancev bi ponovno premislilo o možnosti, da bi imeli (še enega) otroka, 46 % pa bi se jih verjetno odločilo imeti (še enega) otroka.

⁵⁵ Na Norveškem imajo od leta 1998 denarno nadomestilo za varstvo otrok do treh let, če niso v organiziranem varstvu več kot 32 ur tedensko. Namen je: (a) omogočiti družinam več prožnosti glede varstva otrok, (b) dati denarno nadomestilo staršem, ki raje sami varujejo svoje otroke, in (c) dati denarno nadomestilo staršem, ki ne morejo koristiti organiziranega varstva. Zagovorniki so poudarjali svobodo izbire, nasprotniki pa spodbujanje tradicionalne delitve vloge med spoloma. Od vpeljave tega ukrepa se je število rojstev tretjih otrok zvišalo za 21% (Lappegård 2010). To možnost usklajevanja nalog največkrat izrabijo nizko izobražene matere. Na drugi strani pa je učinek tega ukrepa na čas odločanja za otroke najbolj izrazit pri materah z visoko izobrazbo

⁵⁶ Da s partnerjem/partnerico nameravata imeti enega otroka, je povedalo 4 % teh anketirancev, 27 % jih namerava imeti dva otroka, 26 % tri, 22 % štiri in 11 % pet ali več otrok.

V primeru, da bi se to realiziralo, bi 8 % oseb iz zadnje skupine imelo enega otroka, 20 % dva, 37 % tri, 19 % štiri, 3 % pa pet oziroma šest otrok (ostali niso vedeli, koliko otrok bi imeli). V primerjavi s prej opredeljenim skupnim številom obstoječih in nameravanih otrok ugotavljamo, da bi po vpeljavi predlagane spremembe dopusta za nego in varstvo otrok samo nekaj več kot polovica teh oseb verjetno imelo višje število otrok oziroma bi se (še enega) otroka verjetno odločilo imeti 24 % anketirancev, ki so predlagali spremembe v dopustu za nego in varstvo otroka.

Kakor gremo od prvega do četrtega odgovora, je vse bolj močno prisotna možnost, da bi se - ob uvedbi ene same spremembe v ureditvi dopusta za nego in varstvo otroka - povečalo število rojstev. Medtem ko gre pri prvem odgovoru za poprejšnje rojstvo načrtovanega otroka, gre pri četrtem odgovoru za spremembo načrta v smeri odločitve za (še enega) otroka. Toda tudi v prvem primeru bi šlo za pozitivno spremembo, saj bi se kasneje lahko pojavile ovire za rojstvo načrtovanega otroka in se zato načrt ne bi realiziral. Poudariti pa je treba, da so se anketiranci lahko strinjali z več kot eno trditvijo, celo z vsemi štirimi, tako da ni možno reči, katera posledica je za posameznika najbolj verjetna.

Ocena posledic vpeljave predlaganih sprememb za očetovo odločitev glede izrabe dopusta za nego in varstvo otroka in posledično za rodnost

Moške, ki so se strinjali z vsaj eno od štirih trditev glede pozitivnih posledic vpeljave spremembe v ureditvi dopusta za nego in varstvo otroka, ki so jo predlagali, za njihovo osebno življenje,⁵⁷ smo vprašali, ali bi sami (pri naslednjem otroku) izrabili dopust za nego in varstvo otroka. Kar 60 % jih je dalo pozitiven odgovor, 40 % pa negativnega. Še več, kar 28 % moških iz prve skupine bi izrabilo vseh devet mesecev dopusta za nego in varstvo otroka, ki si jih starša lahko delita, 37 % bi jih izrabilo 4-6 mesecev, 35 % pa 1-3 mesece.

⁵⁷ Takšnih moških je v vzorcu bilo 69.

V primeru, da bi partner izrabil vsaj tri mesece dopusta za nego in varstvo otroka (od devetih mesecev, ki si jih starša lahko delita), se je:

- 19 % žensk⁵⁸ strinjalo, da bi potem s partnerjem lažje imela število otrok, ki jih nameravata imeti,⁵⁹
- 17 % žensk se je strinjalo, da bi jima to omogočilo, da bi prej imele (naslednjega) otroka,
- 22 % žensk se je strinjalo, da bi ponovno premislile o možnosti, da bi imele (še enega) otroka, in
- 22 % žensk se je strinjalo, da bi se verjetno odločile imeti (še enega) otroka. Potem bi 6 % teh žensk imelo enega otroka, 26 % dva, 37 % tri, 29 % štiri, 3 % pa pet otrok (ostali niso vedeli, koliko otrok bi imeli). V primerjavi s prej opredeljenim skupnim številom obstoječih in nameravanih otrok ugotavljamo, da bi le približno 40 % teh žensk verjetno imelo višje število otrok, če bi partner izrabil vsaj tri mesece dopusta za nego in varstvo otroka. Torej je preverba doslednosti pokazala, da bi se v tem primeru za (še enega) otroka dejansko odločilo 9 % in ne 22 % žensk, saj so preostale tega otroka že nameravale imeti.⁶⁰

⁵⁸ Ogovarjalo je 545 žensk.

⁵⁹ Da s partnerjem nameravata imeti enega otroka, je povedalo 4 % teh žensk, 41 % jih namerava imeti dva otroka, 42 % tri in 12 % štiri.

⁶⁰ Lappegård (2010) navaja študije, ki so ugotovile pozitivno statistično povezavo med izrabo starševskega dopusta s strani očetov in odločanjem za nadaljnje otroke na Švedskem in Norveškem (npr. Olah 2003; Duvander in Andersson 2008). Tudi sama je ugotovila, da čim več starševskega dopusta izrabi oče, tem večja je rodnost, pri čemer je največji vpliv na odločanje za drugega otroka. To je skladno z ugotovitvami drugih študij iz Norveške in Švedske, da je večja vpetost očeta v nego otroka v pozitivni zvezi s prejšnjim odločanjem za drugega otroka. Toda, delež očetov pri izrabi starševskega dopusta je še vedno daleč od tistega, ki bi pomenil dejansko enakost spolov. Zaenkrat gre za to, da očetje nekoliko razbremenijo matere, tako da te lažje usklajujejo svoje obveznosti, zaradi česar se zviša verjetnost, da se bodo te matere prej kot druge odločile za drugega otroka. Morda gre tudi za to, da so moški, ki koristijo starševski dopust (tisti del, ki si ga starša lahko delita) bolj nagnjeni k otrokom in si zato bolj želijo drugega otroka.

6.6 OČETOVSKI DOPUST

6.6.1 Seznanjenost s pravico

Za očetovski dopust v trajanju 15 dni s polnim nadomestilom plače - ki je od leta 2003 pravica zavarovanih očetov - je vedelo 80 % vseh anketirancev in 86 % anketirancev z otroki. Ženske so bolj obveščene (86 %) kot moški (74 %). Isto velja za anketirance, stare 25-44 let, v primerjavi s starejšimi in še zlasti mlajšimi (66 %). Razumljivo je, da so najbolj obveščene osebe v partnerskih zvezah, toda tudi veliko samskih oseb⁶¹ (71 %) ve za očetovski dopust. Seznanjenost s 15-dnevnim očetovskim dopustom narašča z izobrazbeno ravno: od 72 % pri osebah z največ osnovnošolsko izobrazbo do 86 % pri osebah z najmanj višjo izobrazbo. Seveda so najbolj obveščene (samo)zaposlene osebe, toda tudi skoraj dve tretjini dijakov/študentov ve za ta ukrep. Za 15-dnevni očetovski dopust so vedeli vsi anketiranci z najstarejšim ali edinim otrokom, starim 1-5 let, in 95 % tistih z najstarejšim ali edinim otrokom v starostnih skupinah 6-7 in 8-9 let. Leta 2010 so bili najstarejši otroci, rojeni po uvedbi te pravice, stari sedem let.

Poleg teh 15 dni s polnim nadomestilom plače lahko očetje izrabijo še 75 dni neplačanega dopusta,⁶² država pa jim za ta čas plačuje prispevke za socialno varnost na podlagi minimalne plače (torej se jim tudi ta čas šteje v pokojninsko dobo). To je bilo znano manj kot polovici (47 %) anketirancev, nekoliko bolj pogosto ženskam (51 %) kot moškim (44 %). Najmanj so bile seznanjene osebe, stare 20-24 let (le četrtnina), nekoliko bolj osebe, stare 25-30 let (40 %), najbolj tiste, stare 31-35 let (dve tretjini), med starejšimi pa je bila seznanjena približno polovica oseb. Z ozirom na zakonski stan izstopajo poročeni (62 %). Od povprečja navzdol odstopajo anketiranci z največ osnovnošolsko izobrazbo (za to pravico jih je vedela le tretjina), navzgor pa tisti z najmanj višjo izobrazbo (seznanjenih jih je bilo 57 %). Pri tem delu očetovskega dopusta je bolj kot pri 15-dnevnem polno

⁶¹ Mednje niso zajeti vdove/vdovci ter ločene oziroma razvezane osebe.

⁶² Pravica do prvih 15 dni (plačanega) očetovskega dopusta velja od leta 2003, neplačani dopust pa je bil uveljavljen v letih 2004 (30 dni) in 2005 (še 45 dni).

plačanem izrazita boljša seznanjenost oseb z otroki (61 %) - zlasti tistih s tremi in več otroki in tistih z najstarejšim otrokom, starim do vključno 9 let - kot oseb brez otrok. Med starši otrok, starih 0-1 leto, je bila seznanjenost 84 %, še manjša pa med tistimi z otrokom, starim 2-3 leta (75 %) in 4-5 let (78 %). S pravicami v zvezi z neplačanim očetovskim dopustom so bili nadpovprečno pogosto seznanjeni anketiranci iz naselij z več kot 10.000 prebivalci (kar pa ne velja za mestni občini Ljubljana in Maribor).

6.6.2 Izraba očetovskega dopusta

Očetovski dopust je delno ali v celoti izrabilo 3/4 očetov. Najpogosteje so to storili očetje v mestni občini Ljubljana,⁶³ drugače pa ni videti povezave z velikostjo naselja.

V času rojstva otroka je bilo največ očetov (43 %) starih 30-34 let, slaba četrtnina jih je bila starih 25-29 let,⁶⁴ slaba petina 35-39 let, približno 14 % pa jih je bilo starejših (40-49 let). Starostna struktura očetov, ki so izrabili očetovski dopust, se ne razlikuje več kot za dve odstotni točki od strukture očetov, ki so ta dopust imeli možnost izrabiti (t. j., katerih najmlajši ali edini otrok se je rodil po letu 2002).

V skupini staršev z najstarejšim, najmlajšim ali edinim otrokom do vključno 5 let je pogostost izrabe očetovskega dopusta tem večja, čim mlajši je ta otrok. Dopust je izrabilo 88 % moških z otrokom, mlajšim od dveh let, in 80 % tistih z najmlajšim otrokom, starim 2-3 leta.

Vseh 15 dni polno plačanega očetovskega dopusta sta izrabili 2/3 (74 %) očetov iz vzorec zajetih družin (slika 6.7).⁶⁵ Manj dni je izrabilo 12 % očetov,⁶⁶ več pa 7 %

⁶³ V mestni občini Maribor so sicer očetovski dopust izrabili očetje v vseh šestih v vzorec zajetih družinah, toda tako majhnega števila opazovanj ni možno posploševati.

⁶⁴ Manj kot odstotek jih je bil mlajši od 25 let. Zato v anketnem vzorcu skoraj da ni očetov, ki ne bi bili upravičeni do očetovskega dopusta.

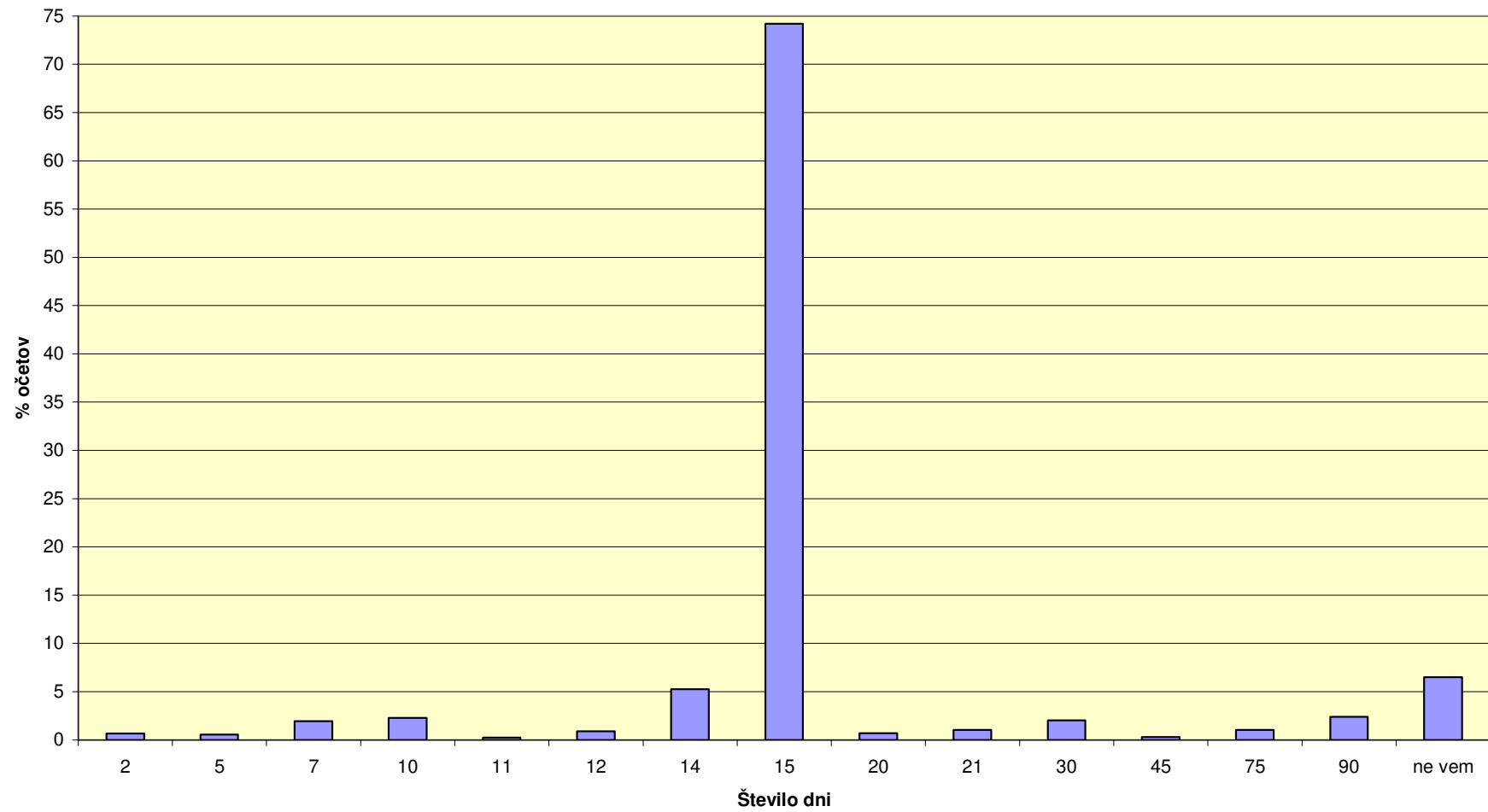
⁶⁵ To je zelo podobno situaciji na Finskem, kjer očetovski dopust izrabi 71 % očetov in sicer v povprečju 15 dni. Dopust za nego in varstvo otroka izrabi 12 % očetov: 2/5 izrabita manj kot mesec

očetov (za 7 % očetov ni podatka) (slika 6.8). Ker teh 7 % očetov pomeni približno 13 oseb, dodatne podrobnejše analize niso smiselne.

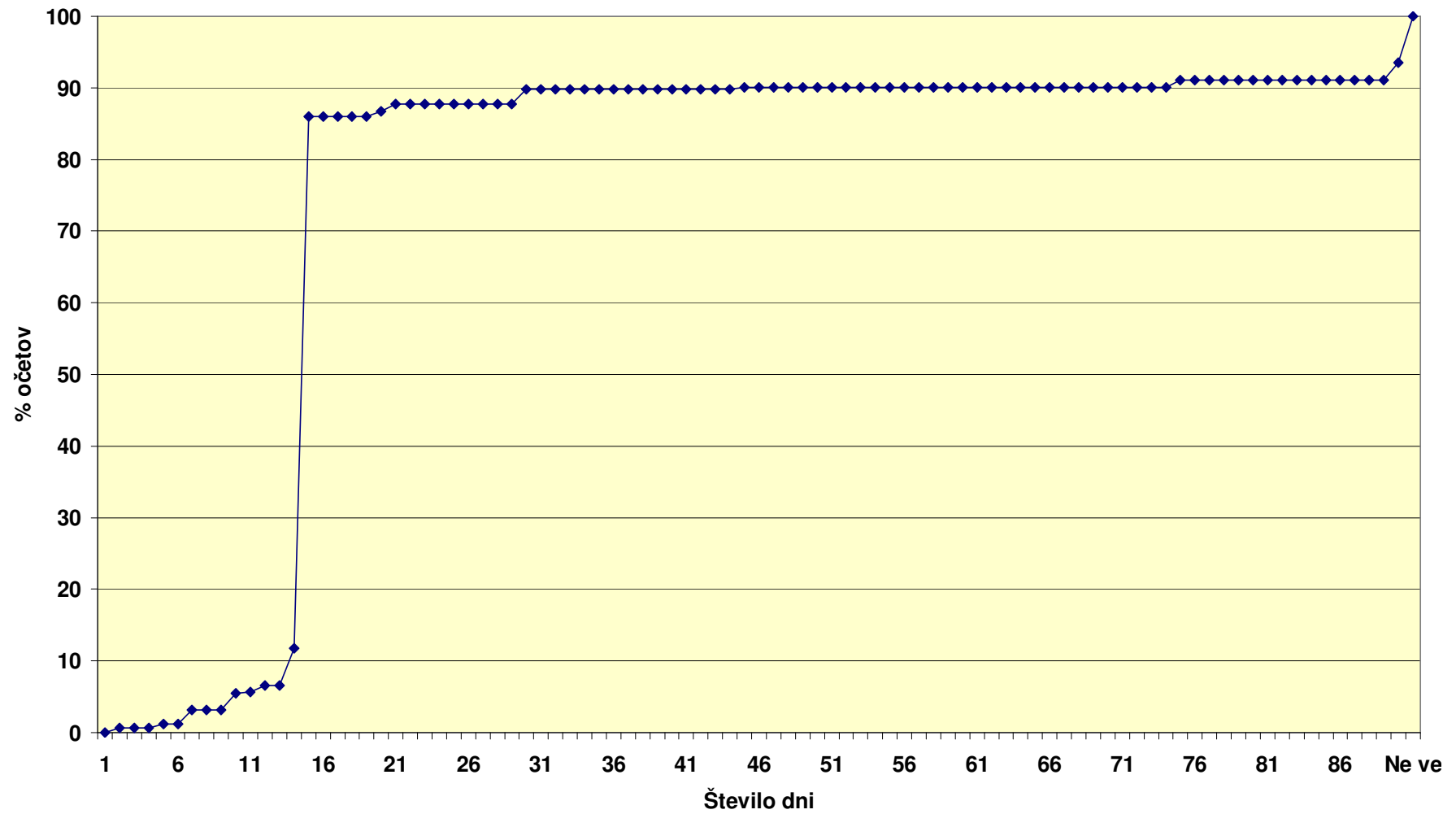
dni, 1/5 pa najmanj pet mesecev. Očetje najpogosteje izrabijo skupno tistih 42 dni starševskega dopusta, ki so namenjeni očetom (Salmi in Lammi-Taskula 2009).

⁶⁶ Možno je, da so vse dni izrabili tudi tisti očetje, za katere imamo podatek, da so izrabili 11-14 dni. Namreč, če se dopust ne izrabi v zaporednih dneh, se odmeri v trajanju 11 delovnih dni.

Slika 6.7: Izraba očetovskega dopusta; glede na število dni (% očetov); N=170

Slika 6.8: Moški, stari 20-49 let, ki so izrabili očetovski dopust; glede na trajanje dopusta (kumulativni odstotek); N=170

Očetje manj kot eno leto starih otrok so v 95 % primerov izrabili 15 (plačanih) dni očetovskega dopusta. Predvidevamo, da se bo ta odstotek zmanjšal v korist tistih, ki bodo izrabili več dni, saj se neplačanih 75 dni očetovskega dopusta lahko izrabi do otrokove starosti 3 let. Očetje otrok, starih 2-3 leta, so v 60 % primerov izrabili 15 dni, 15 % pa jih je (do časa anketiranja) izrabilo več kot 15 dni. Na žalost, za 20 % očetov ni znano, koliko dni očetovskega dopusta so izrabili. Resno oviro za analize predstavlja tudi razmeroma majhno število primerov, ko so očetje izrabili več kot 15 dni očetovskega dopusta.

6.6.3 Razlogi, zakaj očetje niso izrabili (več) očetovskega dopusta

Razlogi, zakaj očetje niso izrabili (več dni) očetovskega dopusta, so razvidni iz preglednice 6.5. Za vsak razlog so anketiranci povedali, ali je zanje oziroma njihove partnerje veljal ali ne. Sešteti so odgovori moških anketirancev z otroki, rojenimi po uvedbi očetovskega dopusta, in odgovori žensk z enako starimi otroki, ki so povedale, ali je posamezni razlog veljal za njihove partnerje.

Preglednica 6.5: Razlogi, zakaj očetje niso izrabili (več) očetovskega dopusta (odgovori oseb, starih 20-49 let, ki so imele otroka po letu 2002 (N=211))

	Število pritrilnih odgovorov	% pritrilnih odgovorov
Nisem/ni vedel za vse možnosti.*	29	14,0
Vedel sem/je, a o tem nisem/ni resno razmišljal	94	44,6
Finančno si nismo mogli privoščiti več neplačanega dopusta.	108	51,3
Meni/menim, da očetje ne morejo/moremo biti koristni pri negi majhnega otroka.	14	6,6
Sodelavci, prijatelji, znanci bi me/ga zasmehovali	3	1,2
Delodajalec temu ni bil naklonjen.	57	27,1
Zaradi tega bi lahko izgubil službo/delo	27	12,7
Bo/bom še izkoristil	47	22,1
Zaradi narave dela ne potrebujem uradnega očetovskega dopusta	56	26,4
Drugo	77	36,5

* Odgovarjale so samo tiste osebe, ki niso bile (v celoti) seznanjene z očetovskim dopustom. Opomba: Samo 13 anketirancev je pritrilo več kot trem trditvam.

Prvi razlog se nanaša na očete, ki niso vedeli za vse možnosti, ki jim jih omogoča zakon. Teh je bilo 14 % (modro polje). Tretjina teh očetov je izrabila vseh 15 dni plačanega dopusta.

Dva poglobljena razloga za to, da očetje niso izrabili (več) očetovskega dopusta, sta v preglednici označena z rumeno barvo. Več kot polovica družin, ki so imele otroka po letu 2002, si finančno ni mogla privoščiti (več) neplačanega dopusta. Ta razlog se pojavlja tudi v skupini drugih razlogov (zadnja vrstica preglednice 6.5). Drugi razlog po teži je ta, da oče o tem ni resno razmišljal, čeprav je vedel za pravice, ki mu po zakonu pripadajo. Soroden temu je razlog, oziroma raje prepričanje, da očetje ne morejo biti koristni pri negi majhnega otroka. Oboje bi lahko tolmačili kot nerazumevanje namena očetovskega dopusta, kar je razvidno tudi iz nekaterih odgovorov pod "drugo". Anketiranci so, na primer, navedli, da "ni bilo potrebe", da "je žena rada z otroki", da je "dosti babic", da so pomagali drugi ter da je oče v ta namen izrabil letni dopust.

Po pogostosti sledijo razlogi, ki so v zvezi s poklicnim delom (označeni z zeleno barvo). V več kot četrtini primerov delodajalec ni bil naklonjen temu, da bi njegov zaposleni izrabil očetovski dopust ali več dni le-tega. S tem v zvezi so anketiranci med drugimi odgovori navedli, da bi morala država v tem smislu narediti več ter da zasebni delodajalci niso naklonjeni temu ukrepu in se očetje - še zlasti v času recesije - ne odločajo za izrabo te pravice. To se vidi tudi iz mnenja približno osmine vprašanih, da bi oče lahko izgubil službo/delo, če bi izrabil (ves) očetovski dopust. Toda ovire so tudi pri samozaposlenih (navedba pod "drugo": podjetnik si ne more "privoščiti 3 mesece brez dela").

V dobri četrtini družin naj oče zaradi narave dela ne bi bil potreboval uradnega očetovskega dopusta. Tudi med drugimi razlogi so vprašani navedli, da je oče "precej doma", "ima tako fleksibilno delo, da si lahko vzame kakšen prost dan in zato ne potrebuje dopusta", da "se je dalo skombinirati' proste dni" ali da "zaradi samostojnega opravljanja dejavnosti ni bilo potrebe". Kaže, da se marsikdo ne zaveda tega, da se v času neplačanega očetovskega dopusta iz državnega proračuna očetu plačujejo prispevki za socialno varnost, kar bi moralo biti zanimivo predvsem za samozaposlene.

To, da bi jih sodelavci, prijatelji ali znanci lahko zasmehovali, je bil le zelo redko razlog za očete, da niso izrabili (več) očetovskega dopusta, kar kaže na splošno sprejemljivost bolj aktivne vloge očetov v družini.

6.6.4 Sprejemljivost daljšega očetovskega dopusta

Ob upoštevanju sedanjih pogojev - da mora oče vsaj 15 dni izrabiti v prvih 6 mesecih po rojstvu otroka, preostanek pa do njegovega tretjega leta - so anketiranci obeh spolov izbrali zanje najustreznejše trajanje očetovskega dopusta. Skoraj polovica (49 %) je zadovoljna s sedanjim trimesečnim trajanjem, 6 mesecev je izbrala dobra četrtina anketirancev (26 %), 9 mesecev 14 % anketirancev, 8 % anketirancev ni ustrezala nobena od treh ponujenih alternativ, 4 % pa niso vedeli, kaj bi odgovorili. Ženske so nekoliko pogosteje kot moški izbrale

sedanje trajanje dopusta, moški pa so se razmeroma pogosteje odločili za 6-mesečni in 9-mesečni dopust.

Anketiranci, stari 20-24 let, so redkeje kot vsi anketiranci v poprečju naklonjeni sedanjemu trajanju dopusta, polovica pa jih je izbrala 6-mesečni očetovski dopust. Za 6-mesečni očetovski dopust je tudi skoraj polovica (49 %) dijakov in študentov. Anketiranci, stari 35-49 let, so najpogosteje (57 %) izbrali sedanje trajanje očetovskega dopusta, samo osmina pa jih je za 6-mesečni dopust. Pozitivno odstopanje od povprečja pri izbiri 9-mesečnega dopusta smo zabeležili pri anketirancih, starih 25-29 in 35-39 let.

S sedanjo ureditvijo je zadovoljen razmeroma velik delež oseb s tremi otroki (74 %), poročenih oseb (61 %), oseb z največ osnovnošolsko izobrazbo (58 %) in oseb, zaposlenih za krajši delovni čas od polnega (59 %).

Izraba morebitnega daljšega očetovskega dopusta ob polnem nadomestilu plače

Tudi ob polnem nadomestilu plače 7 % moških ne bi izrabilo niti dneva očetovskega dopusta (preglednica 6.6 in slika 6.9).⁶⁷ Večina (81 %) teh moških v prihodnje ne namerava imeti (še enega) otroka. Kar 34 % moških bi izrabilo devet mesecev očetovskega dopusta, če bi toliko trajal, 16 % pa šest mesecev. Tri mesece bi izrabila dobra petina moških, okrog 5 % moških pa bi izrabilo največ 15 dni (sliki 6.9 in 6.10).⁶⁸

⁶⁷ Pri teh in drugih deležih v tem podpoglavju nismo upoštevali približno 7 % vseh moških anketirancev, ki niso vedeli, kaj bi odgovorili.

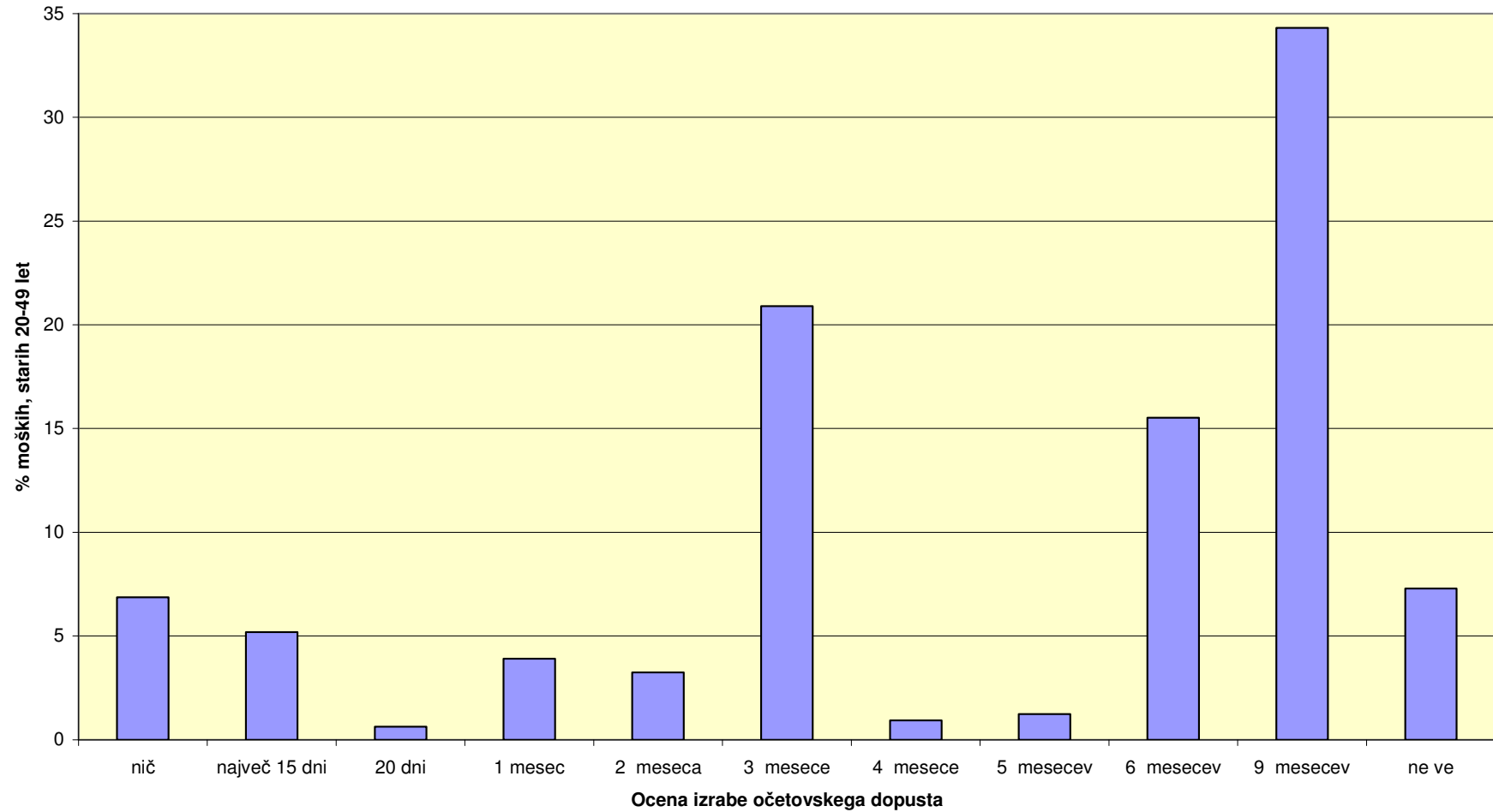
⁶⁸ Ti odgovori so sicer vezani na poprejšnjo izbiro za anketiranca najustreznejšega trajanja očetovskega dopusta, toda ocenjujemo, da pravilno odražajo preference - da npr. moški, za katerega je najboljša izbira 6-mesečni očetovski dopust, ne bi izrabil več kot toliko dopusta.

Preglednica 6.6: Izraba očetovskega dopusta, če bi trajal do 9 mesecev ob polnem nadomestilu plače (% moških, starih 20-49 let)

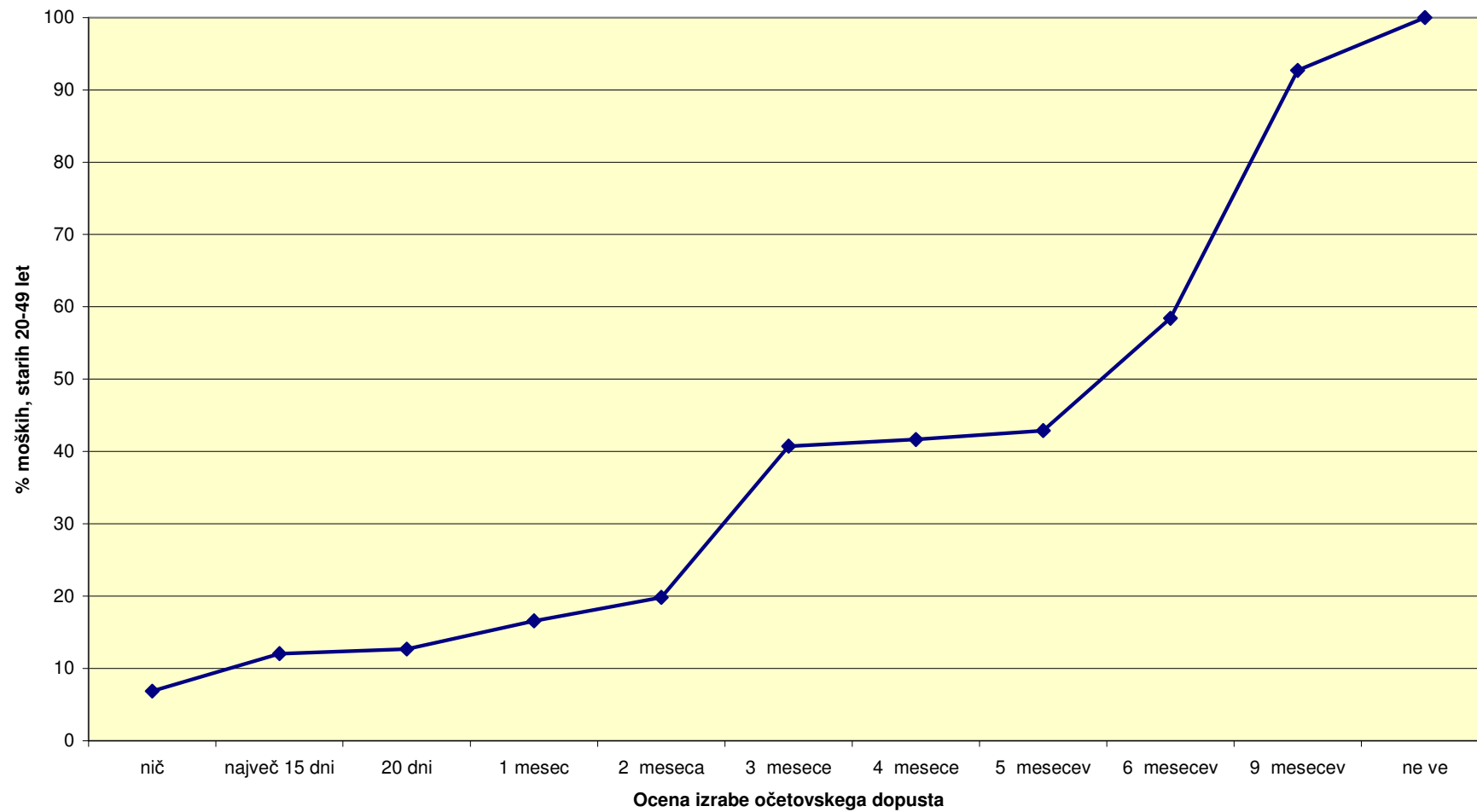
Izraba očetovskega dopusta	Starostne skupine						Skupaj
	20-24 let	25-29 let	30-34 let	35-39 let	40-44 let	45-49 let	
	Število moških anketirancev						
Nič ne bi izkoristil	1	1	7	4	6	13	32
15 dni ali manj		7	5	2	1	10	25
Tri tedne					3		3
1 mesec	2	5	6	4		1	18
2 meseca	3	4	1	5		3	16
3 mesece	15	11	9	23	15	24	97
4 mesece		1			3		4
5 mesecev	3	1			1		5
6 mesecev	17	8	15	13	9	11	73
9 mesecev	30	29	22	25	33	22	161
Ne ve	3	9	5	2	9	6	34
Skupaj	74	76	70	78	80	90	468
	% moških anketirancev						
Nič ne bi izkoristil	1,4	1,3	10,0	5,1	7,5	14,4	6,8
15 dni ali manj		9,2	7,1	2,6	1,3	11,1	5,3
Tri tedne					3,8		,6
1 mesec	2,7	6,6	8,	5,1		1,1	3,8
2 meseca	4,1	5,3	1,4	6,4		3,3	3,4
3 mesece	20,3	14,5	12,9	29,5	18,8	26,7	20,7
4 mesece		1,3			3,8		,9
5 mesecev	4,1	1,3			1,3		1,1
6 mesecev	23,0	10,5	21,4	16,7	11,3	12,2	15,6
9 mesecev	40,5	38,2	31,4	32,1	41,3	24,4	34,4
Ne ve	4,1	11,8	7,1	2,6	11,3	6,7	7,3
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Opomba: Zanesljivi so le tisti deleži, ki slonijo na večjem številu opazovanj.

Slika 6.9: Meseči izrabe morebitnega daljšega očetovskega dopusta ob polnem nadomestilu plače (% moških, starih 20-49 let)

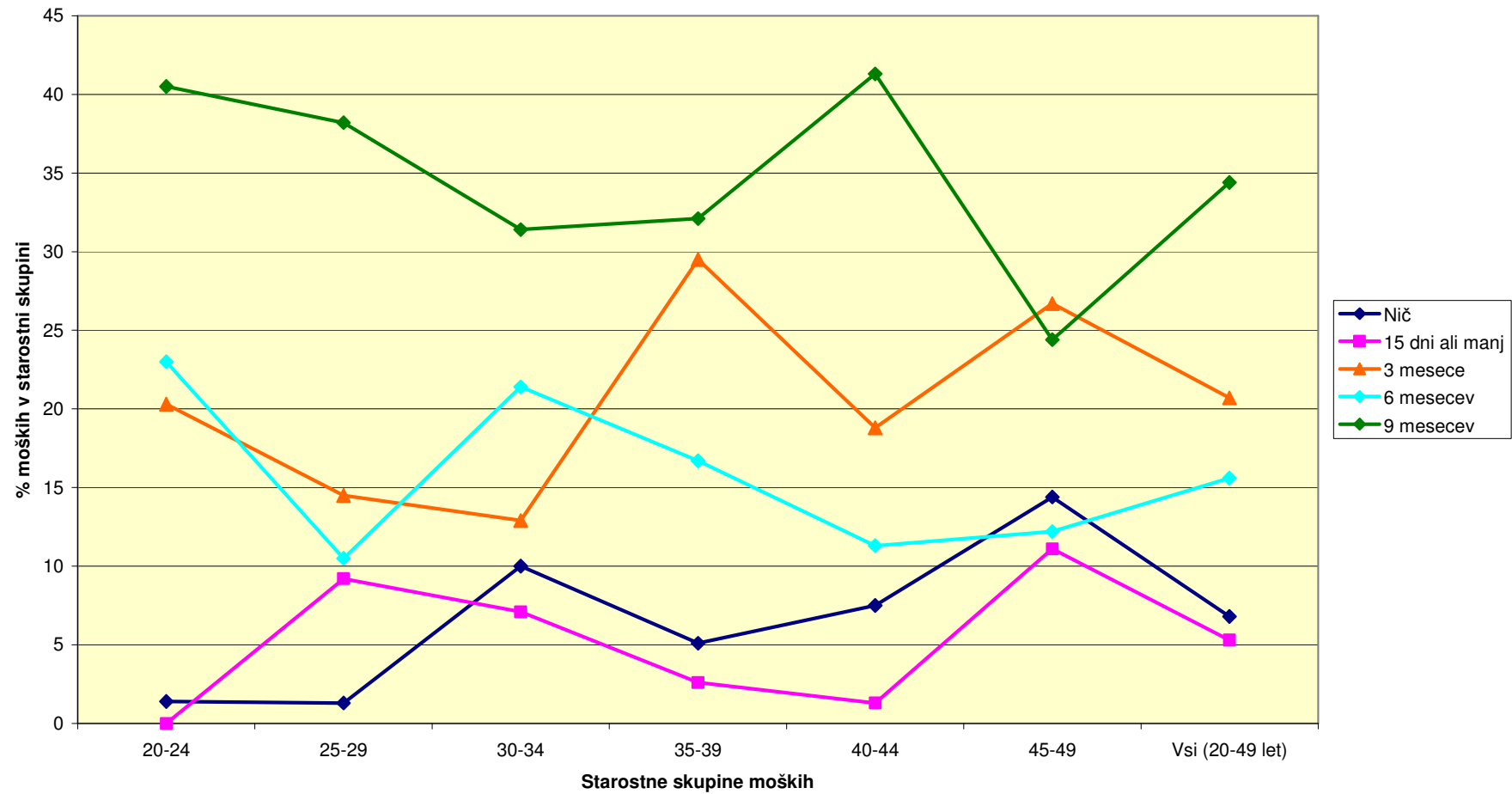

Slika 6.10: Meseci izrabe morebitnega daljšega očetovskega dopusta ob polnem nadomestilu plače (kumulativni % moških, starih 20-49 let)

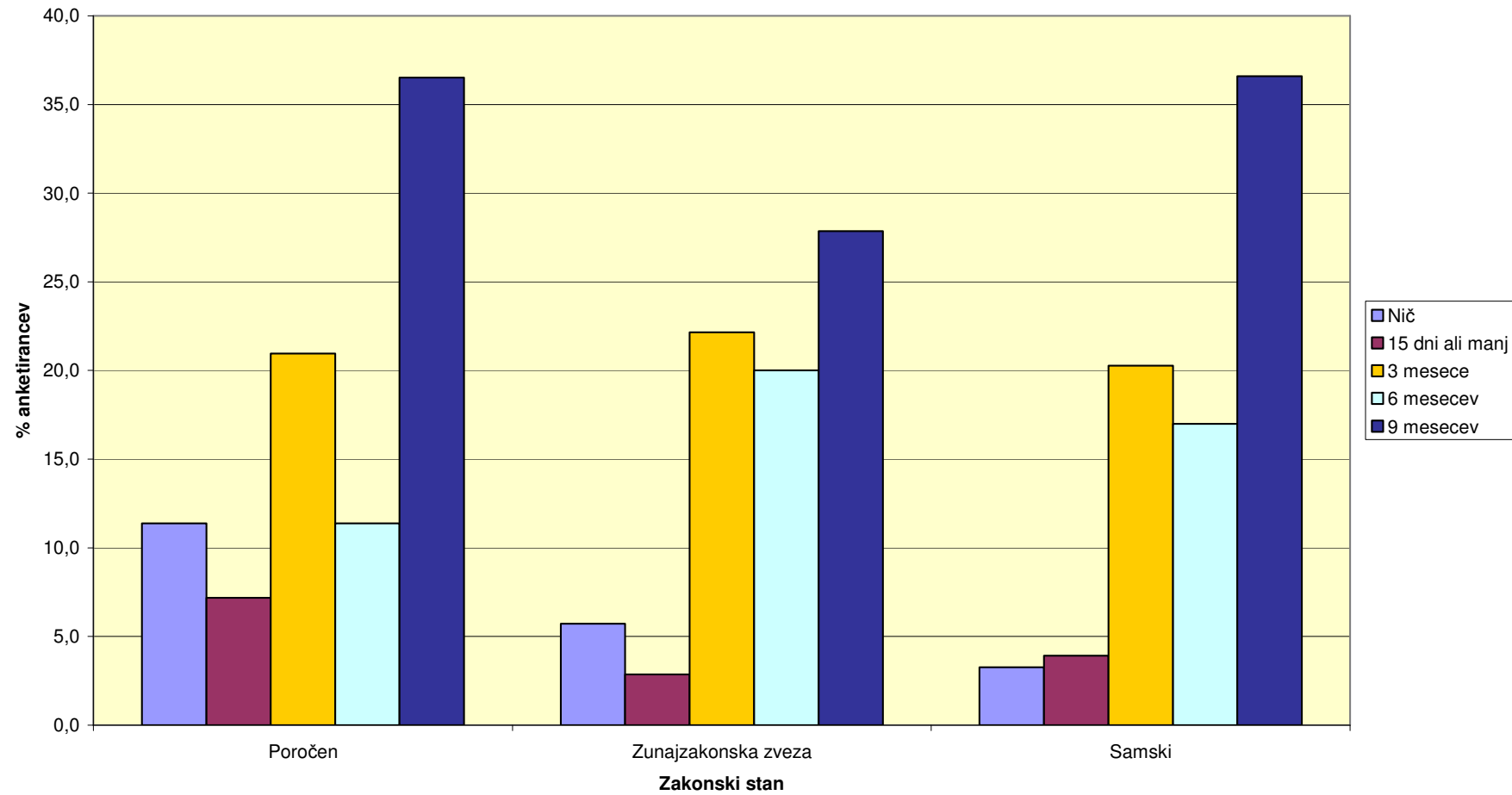
Šest ali devet mesecev očetovskega dopusta - če bi prejeli polno nadomestilo plače - bi izrabila približno polovica ali še več moških, starih od 20 do 44 let, opazovanih po petletnih starostnih skupinah (skoraj dve tretjini tistih, ki so stari 20-24 let). V vseh starostnih skupinah razen najstarejše je daleč najbolj zaželena izraba najdaljše (9-mesečne) različice morebitnega daljšega očetovskega dopusta (preglednica 6.6 in slika 6.11). Izjema moških, starih 45-49 let, je razumljiva, saj se je najmanjši delež le-teh izjasnil, da v prihodnje nameravajo imeti (še enega) otroka, torej se s tem vprašanjem niti ne ukvarjajo. To lahko sklepamo tudi iz razmeroma visokega odstotka (14 %) tistih, ki ne bi izrabili niti dneva polno plačanega očetovskega dopusta.

Slika 6.11: Ocena izrabe morebitnega daljšega očetovskega dopusta ob polnem nadomestilu plače; po starostnih skupinah moških (%)

Za trimesečni očetovski dopust s polnim nadomestilom plače bi se odločila dobra petina moških ne glede na zakonski stan. Devetmesečni očetovski dopust bi izrabil večji delež poročenih in samskih moških (37 %) kot tistih, ki živijo v zunajzakonskih skupnostih (28 %) (slika 6.12). Šestmesečni dopust je manj zanimiv za poročene moške kot za drugi dve skupini, 11 % le-teh pa ne bi izrabilo niti dneva tega dopusta.

Slika 6.12: Ocena izrabe morebitnega daljšega očetovskega dopusta ob polnem nadomestilu plače; po zakonskem stanu moških (%)

K izrabi 9 mesecev očetovskega dopusta - če bi ves čas prejeli polno nadomestilo plače - se najbolj nagibajo anketiranci s poklicno in srednješolsko izobrazbo (36 % oziroma 37 %), toda tudi tisti z največ osnovnošolsko in tisti z najmanj višjo izobrazbo bi se najpogosteje odločili za tako dolg dopust (to alternativo jih je izbralo 28 % oziroma 29 %). Trimesečni dopust bi izbralo od 17 % tistih z največ osnovnošolsko izobrazbo do 25 % tistih z najmanj višješolsko izobrazbo. Šestmesečni očetovski dopust bi ob polnem nadomestilu plače izbralo 17-19 % anketirancev v vseh izobrazbenih skupinah razen v poklicni (11 %). Nič dopusta ne bi izrabilo kar 17 % anketirancev z osnovnošolsko izobrazbo. Vsi ti moški so poročeni, po starosti pa so enakomerno razporejeni v starostne skupine 30-34, 35-39 in 45-49 let.

Kot je bilo za pričakovati, se je od samozaposlenih moških največji delež (40 %) izjasnil, da bi izrabili 9 mesecev plačanega očetovskega dopusta (toda tudi veliko - 35 % - se jih je odločilo za 3-mesečni dopust). Za 9 mesecev bi se odločilo tudi 38 % študentov/dijakov, 36 % brezposelnih moških in 31 % zaposlenih za polni delovni čas. Po približno četrtnina študentov/dijakov bi izbrala 3-mesečni oziroma 6-mesečni dopust. Od zaposlenih za polni delovni čas bi 19 % izrabilo tri mesece, 15 % šest mesecev, 10 % pa ne bi izrabilo niti dneva.

Delež anketiranih očetov, ki bi ob polnem nadomestilu plače izrabili 9 mesecev očetovskega dopusta, se z naraščanjem števila otrok od 1 na 3 zniža s 36 % na 29 %. Delež tistih, ki bi izrabili 3 mesece dopusta pa se zviša z 22 % na 29 %. Po 10 % moških z dvema otrokoma bi izrabilo 15 dni ali manj oziroma 6 mesecev dopusta. Nič dopusta ne bi izrabilo 15 % moških z enim otrokom in 10 % moških z dvema otrokoma.

Med očeti z najmlajšim ali edinim otrokom, starim 14 let ali več, je največ (22 %) takih, ki ne bi izrabili nič plačanega očetovskega dopusta, kar je razumljivo. Takšna odločitev je najmanj pogosta med očeti z najmlajšim ali edinim otrokom, starim do vključno treh let (okrog 3 %). Devet mesecev dopusta bi najpogosteje izrabili očeti z najmlajšim ali edinim otrokom, starim 4-7 let (42 %), slaba tretjina

ostalnih očetov z najmlajšim ali edinim otrokom, starim največ 13 let, pa tudi četrtna očetov, katerih najmlajši ali edini otrok je star 14 let ali več.

Nekaj več kot četrtna anketirancev, katerih partnerice imajo največ osnovnošolsko izobrazbo, sploh ne bi koristilo očetovskega dopusta, čeprav bi prejeli polno nadomestilo plače. Skoraj polovica bi jih izrabila 3 mesece dopusta, kar je tudi izbira 22-23 % anketirancev, katerih partnerice imajo poklicno ali najmanj višjo izobrazbo, in 17 % tistih, katerih partnerice imajo srednješolsko izobrazbo. Privlačnost 9-mesečnega dopusta je največja za anketirance, katerih partnerice imajo poklicno izobrazbo (42 %), z višanjem izobrazbe partnerice pa pada in je izbira 34 % anketirancev, katerih partnerice imajo najmanj višjo izobrazbo.

Izraba morebitnega daljšega očetovskega dopusta, če bi polno nadomestilo plače pripadalo le za 15 dni

V primeru, da bi polno nadomestilo plače še naprej prejeli za 15 dni očetovskega dopusta, za preostale dni pa bi jim država plačevala le prispevke za socialno varnost na podlagi minimalne plače,⁶⁹ bi največ 15 dni (t. j. samo dneve s polnim nadomestilom plače) izrabilo kar 35 % moških (preglednica 6.7).⁷⁰ Po tem bi še največ 15 dni izrabilo 8 % moških, dodatnih 15 % moških bi izrabilo tri tedne ali en mesec, dodatnih 16 % pa dva ali tri mesece. Več kot tri mesece neplačanega dopusta bi izrabilo 12 % očetov (toliko pa jih tudi ni vedelo, kako bi se odločili). Iz odgovorov sklepamo, da bi daljši neplačani očetovski dopust od sedaj veljavnega izrabila slaba četrtna moških.

⁶⁹ Takšen dopust pogojno imenujemo "neplačani".

⁷⁰ Pri teh in drugih deležih v tem podpoglavju nismo upoštevali približno 5 % vseh moških anketirancev, ki niso vedeli, kaj bi odgovorili.

Preglednica 6.7: Izraba očetovskega dopusta, če bi trajal do 9 mesecev, polno nadomestilo plače pa bi bilo le za 15 dni (% moških, starih 20-49 let)

Izraba očetovskega dopusta	Število moških anketirancev	% moških
Nič ne bi izkoristil	161	35,0
15 dni ali manj	39	8,4
Tri tedne	6	1,3
1 mesec	64	14,1
1,5 mesecev	1	0,3
2 meseca	24	5,1
2,5 mesecev	1	0,2
3 mesece	50	11,0
4 mesece	4	0,9
6 mesecev	16	3,6
8-8,5 mesecev	37	8,0
Ne ve	55	12,0
Skupaj	458	100,0

Opomba: Zanesljivi so le tisti deleži, ki slonijo na večjem številu opazovanj.

Izraba samo polno plačanih dni je nadpovprečno pogosto izbira moških, starih 35-49 let, pa tudi tistih, starih 25-29 let. Največ en mesec neplačanega dopusta bi izrabilo 30 % oziroma 37 % moških, starih 20-24 let in 30-34 let. Več kot en mesec, a največ 3 mesece, bi izrabilo 14-22 % moških v vseh starostnih skupinah razen v skupini 40-44 let (toliko očetovskega dopusta bi izrabilo le 6 % moških v tej skupini, saj jih skoraj polovica sploh ne bi izrabila neplačanega dela dopusta).

Zakonski stan nima pomembnega vpliva na to, da se moški ne bi odločil za izrabo neplačanega očetovskega dopusta. Tako bi ravnalo 38 % poročenih, 34 % živečih v zunajzakonskih skupnostih in 35 % tistih, ki so bili v času anketiranja samski. Od poročenih moških bi se jih 14 % odločilo za največ 15 dni neplačanega dopusta, dodatnih 10 % moških za največ 1 mesec, 27 % pa za več (do 8,5 mesecev). Od živečih v zunajzakonskih skupnostih bi jih 27 % izrabilo največ 1 mesec, 28 % pa več kot 1 mesec. Od samskih moških bi petina izrabila največ 1 mesec neplačanega dopusta, po 16 % pa več kot en mesec in največ tri mesece oziroma več kot tri mesece.

Za izrabo samo plačanega dopusta bi se najpogosteje odločili moški z najmanj višjo izobrazbo (39 %) in tisti z največ osnovnošolsko izobrazbo (38 %). Pogostost izbire največ enomesečnega neplačanega dopusta nekoliko narašča z izobrazbo moškega (od 17 % do 26 %). Za več kot tri mesece bi se najredkeje odločili moški z najmanj višjo izobrazbo (9 %). Po 15 % bi se jih odločilo za največ 15 dni neplačanega dopusta oziroma za tri mesece.

S 24 % deležem tistih, ki ne bi izrabili niti dneva neplačanega očetovskega dopusta, študentje precej odstopajo od povprečja (35 %).

Nobenega dneva neplačanega očetovskega dopusta ne bi izrabila dobra polovica moških z enim otrokom, 44 % tistih z dvema otrokoma in 22 % tistih s tremi otroki. Kar četrtnina moških s tremi otroki bi izrabila 6-8,5 mesecev neplačanega dopusta, za razliko od 7 % tistih z enim ali dvema otrokoma. Na drugi strani bi 22 % moških s tremi otroki izrabilo največ 15 dni dopusta (enako bi storilo 7 % tistih z enim otrokom in 10 % tistih z dvema otrokoma).

Nobenega dneva ne bi izrabila več kot polovica (51 %) očetov z najmlajšim ali edinim otrokom, starim 4-7 let (kar petina bi jih izrabila 6 mesecev ali več), in tudi skoraj 2/5 očetov z mlajšim otrokom. Več kot polovica slednjih bi izrabila največ tri mesece.

Izobrazbena raven partnerice ima le manjši vpliv na to, da se očetje ne bi odločili za izrabo neplačanega očetovskega dopusta.

6.6.5 Ocena posledic za rodnost

V primeru, da bi bili očetje upravičeni do polnega nadomestila plače tekom treh mesecev očetovskega dopusta, se je od vseh anketirancev:

- 36 % strinjalo, da bi potem s partnerjem/partnerico lažje imela število otrok, ki jih nameravata imeti;

- 29 % strinjalo, da bi jima to omogočilo, da bi prej imela (naslednjega) otroka;
- 32 % strinjalo, da bi ponovno premislili o možnosti, da bi imeli (še enega) otroka; in
- 31 % strinjalo, da bi se verjetno odločili imeti (še enega) otroka. Potem bi 4 % teh žensk imelo enega otroka, 28 % dva, 43 % tri, 11 % štiri, 4 % pa pet ali šest otrok (ostali niso vedeli, koliko otrok bi imeli). V primerjavi s prej opredeljenim skupnim številom obstoječih in nameravanih otrok ugotavljamo, da bi le približno 44 % teh anketirancev verjetno imelo višje število otrok, če bi bili očetje upravičeni do polnega nadomestila plače tekom treh mesecev očetovskega dopusta. Torej je preverba doslednosti pokazala, da bi se v tem primeru za (še enega) otroka dejansko odločilo 13 % in ne 31 %% oseb, saj so preostale tega otroka že nameravale imeti.

Z vsemi štirimi trditvami se je strinjalo 17 % anketirancev (oziroma 46-57 % tistih, ki so se strinjali s posameznimi trditvami), s prvimi tremi trditvami pa se je strinjalo 18 % anketirancev (oziroma 50-62 % tistih, ki so se strinjali s posameznimi trditvami).

Preseneča majhna razlika med deleži anketirancev, ki so se strinjali s posameznimi trditvami, še zlasti med tistimi, ki so se strinjali tako s prvo kot s četrto trditvijo, saj ti trditvi pomenita zelo različno stopnjo "zaveze", imeti (še kakšnega) otroka. Z vidika rodnosti je prva trditev - da bi potem s partnerjem lažje imela število otrok, ki jih nameravata imeti - najmanj zavezujoča, medtem ko četrta trditev skoraj obeta višjo rodnost.

Očitno se moški lažje kot ženske odločajo strinjati s tovrstnimi trditvami. Z navedenimi trditvami se je strinjalo 38-45 % moških in 22-28 % žensk (preglednica 6.8). Ženske - ki rojevajo otroke ter v največji meri skrbijo zanje in jih negujejo v otroštvu – pa so nekoliko bolj previdne.

Preglednica 6.8: Posledice za rodnost, če bi vpeljali polno nadomestilo plače v času trimesečnega očetovskega dopusta; strinjanje s trditvami (N=1.013); % anketirancev

	Spol		Starost anketiranca				Zakonski stan			Izobrazba anketiranca				Število otrok				Starost najmlajšega ali edinega otroka		
	M	Ž	20-24	25-29	30-34	35-39	Por.	ZZZ	Sam.	OŠ	Pokl.	SŠ	VŠ	0	1	2	3	0-3	4-7	8-13
1. Potem bi lažje imela število otrok, ki jih nameravava imeti																				
Se strinja	45	28	50	48	35	34	24	41	48	53	38	35	27	51	28	26	22	38	27	16
2. To bi nama to omogočilo, da bi prej imela (naslednjega) otroka																				
Se strinja	38	22	38	39	24	25	21	35	35	39	29	29	24	38	26	21	17	26	19	22
3. Potem bi ponovno premislil/a o možnosti, da bi imel/a (še enega) otroka																				
Se strinja	40	26	38	45	33	29	23	38	39	30	35	32	29	56	33	23	18	38	19	24
4. Verjetno bi se odločil/a imeti (še enega) otroka																				
Se strinja	38	25	45	44	29	24	18	41	39	25	36	33	23	44	33	18	14	36	13	20

Legenda:

Zakonski stan: poročen/a (Por.), zunajzakonska zveza (ZZZ), samski (Sam.)

Izobrazba: največ osnovnošolska (OŠ), končana poklicna šola (Pokl.), končana srednja šola (SŠ), končana višja ali visoka šola (VŠ)

Opomba: Z rumeno barvo so označeni deleži, ki precej presegajo povprečne deleže za vse anketirance.

Deleži anketirancev, ki so se strinjali s posameznimi trditvami, so si podobni v prvih dveh petletnih starostnih skupinah (20-24 in 25-29 let), drugih dveh starostnih skupinah (30-34 in 35-39 let), pa tudi v tretjih dveh starostnih skupinah (40-44 in 45-49 let). Odstotek strinjanja je najvišji med najmlajšimi (pri četrti trditvi je celo za 18 odstotnih točk višji v primerjavi s srednjo starostno skupino).

Uvedba trimesečnega polno plačanega očetovskega dopusta bi najmanj vplivala na rodnostno vedenje poročenih anketirancev, bistveno bolj (odstotek strinjanja je tudi do dvakrat višji) pa na tiste, ki živijo v zunajzakonski skupnosti, in samske osebe.

Strinjanje z vsemi trditvami upada z višanjem izobrazbe anketiranca. S tem, da bi ob trimesečnem polno plačanem očetovskem dopustu lažje imela število otrok, ki jih nameravajo imeti, se je strinjalo daleč največ anketirancev z največ osnovnošolsko izobrazbo (53 %, v primerjavi s 27 % tistih z najmanj višješolsko izobrazbo).

Strinjanje upada tudi s številom otrok: od 38-56 % pri anketirancih brez otrok na 14-22 % pri anketirancih s tremi otroki. Pri tretji in četrti trditvi je delež prvih trikrat višji od deleža slednjih. To je razumljivo, saj je za osebe brez otrok in tiste z manj otroki bolj verjetno kot za tiste z večjim številom otrok, da se bodo odločile za (še enega) otroka. Podobno velja za vpliv starosti mlajšega ali edinega otroka: bolj pogosto je strinjanje med starši z otrokom, starim 0-3 let, kot med starši z otrokom, starim 4-7 let. Preseneča pa, da je pri treh od štirih trditev strinjanje pogostejše med starši, katerih mlajši ali edini otrok je star 8-13 let, kot med tistimi, katerih otrok je star 4-7 let. Pričakovali smo kontinuirano upadanje strinjanja.

6.7 DELO ZA DELOVNI ČAS, KI JE KRAJŠI OD POLNEGA

Anketirance smo vprašali, ali so vedeli, da po slovenski zakonodaji lahko eden od staršev dela za delovni čas, ki je krajši od polnega, če ima otroka, mlajšega od treh let, oziroma če ima dva otroke, od katerih je eden mlajši od šest let. Država mu za razliko do polnega delovnega časa plačuje prispevke za socialno varnost na podlagi minimalne plače. Za to možnost je vedela dobra polovica anketirancev (53 %), 3 % pa so o tem nekaj slišali, a niso poznali podrobnosti. Bistveno bolj so bile seznanjene ženske (več kot 2/3) kot moški (nekaj več kot tretjina). Najpogosteje so bile seznanjene osebe, stare 30-34 let (71 %), najslabše pa osebe, stare 20-24 let (30 %). Najstarejše osebe v vzorcu (stare 49 let) so bile ob uvedbi tega ukrepa decembra 2001 stare okrog 40 let, toda z ukrepom je bila vseeno seznanjena polovica anketirancev, starih 45-49 let.

Seznanjenost narašča z izobrazbo anketiranca: od 41 % med tistimi z največ osnovnošolsko izobrazbo, 51 % med tistimi s poklicno ali srednješolsko izobrazbo, do 66 % med tistimi z najmanj višjo izobrazbo. To je delno posledica dejstva, da osebe, ki še niso dokončale šolanja, ta tema največkrat še ne zanima. Bolj pogosto so seznanjeni starši treh ali več otrok (73 %) kot starši enega ali dveh otrok (63 %).

Od tistih, ki so bili seznanjeni s tem ukrepom in imajo otroka, je to možnost izbralo le 9 % anketirancev oziroma njihovih partnerjev/partneric. Od tistih, ki v prihodnje nameravajo imeti (še kakšnega) otroka (ali glede tega niso prepričani), bi to možnost (delno ali v celoti) zase izbralo 73 % žensk in 75 % moških, za svojega partnerja/partnerico pa 47 % žensk in 79 % moških. Zanimivi sta tako velika podobnost med spoloma glede izbire zase kot velika razlika glede izbire za partnerja/partnerico. Najverjetneje gre za vpliv besede »delno«, ki lahko pomeni, da bi si starša pravico delila. Če to drži, potem so moški bolj pogosto kot ženske zase predvideli, da bi si to pravico do otrokovega tretjega leta delili s partnerico. Ženske so večkrat menile, da bi ves čas same delale za delovni čas, ki je krajši od polnega.

To možnost bi zase izbrali vsi anketiranci z največ osnovnošolsko izobrazbo, 3/4 tistih s poklicno ali srednješolsko izobrazbo ter skoraj 2/3 tistih z najmanj višjo izobrazbo. Izbrali bi jo vsi samozaposleni, skoraj vsi, ki so bili v času anketiranja zaposleni za delovni čas, krajši od polnega, in le nekaj več kot 2/3 zaposlenih za polni delovni čas. Tudi pogostost izbire te možnosti za svojega partnerja/partnerico upada z naraščanjem dosežene izobrazbe: od 90 % pri tistih z največ osnovnošolsko izobrazbo na nekaj več kot polovico pri tistih z najmanj višjo izobrazbo.

Nadpovprečno pogosto bi to možnost v prihodnje izbrali zase anketiranci iz naselij z manj kot 7.000 prebivalci, podobno pa velja tudi za izbiro za svojega partnerja/partnerico.

6.8 DELITEV DELA MED PARTNERJEMA: VPETOST MOŠKIH

Anketirance smo vprašali, kdo pri njih v največji meri opravlja določene aktivnosti (kar, seveda, ne pomeni, da druge osebe pri teh aktivnostih ne sodelujejo). Prva skupina aktivnosti se nanaša na skrb za otroka, druga pa zajema gospodinjska opravila.⁷¹ Če so anketiranci vztrajali, da so si delo enakomerno delili z drugo

⁷¹ Obstajajo teoretični temelji za predpostavko, da so vztrajno nizke stopnje rodnosti v Evropi povezane z nedokončano spolno revolucijo, t. j. z le manjšimi spremembami v spolni vlogi moških v primerjavi s spremembami v vlogi žensk (McDonald 2000a). V izobraževanju in na trgu dela so se možnosti moških in žensk zelo približale, kar pa ne velja za njihove pravice in dolžnosti v družini. Močan padec rodnosti v razvitih državah se od konca prejšnjega tisočletja vse pogosteje povezuje z vplivom enakosti med spoloma kot bistvenemu dejavniku za razumevanje tega pojava (McDonald 2000b, Cooke 2003). Vključevanju žensk na trg dela namreč ni sledila večja udeležba moških pri opravilih v gospodinjstvu, kar je imelo za posledico dvojno obremenitev žensk. Številne teoretične in manj številne empirične raziskave (za pregled glej Mills in dr. 2008) nakazujejo, da sodelovanje očetov pri delu v gospodinjstvu povečuje tako namen kot tudi verjetnost, da bo par imel več otrok. Nekaj študij (npr. Mencarini in Tanturri 2004) je pokazalo, da si bolj izobraženi pari bolj enakomerno delijo gospodinjsko delo kot manj izobraženi. Visoka izobrazba (McDonald 2006) dovoljuje ženskam, da dajejo tradicionalno delitev vlog med spoloma pod vprašaj. Cooke (2003) je za Italijo in Španijo ugotovil, da precejšnja udeležba očetov v negi prvega otroka lajša odločitev mladih parov za drugega otroka. Tudi Mencarini in Tanturri (2004) sta za pet mestnih območij v Italiji ugotovili višjo verjetnost, da bo zaposlena ženska imela drugega otroka, če je po rojstvu prvega otroka oče povečal svojo udeležbo pri gospodinjškem delu in če mati ni zmanjšala delovnih ur v službi. Tazi-Preve in dr. (2004) so pokazali porazni učinek neenakomerne delitve gospodinjškega dela na nameravano rodnost v Avstriji. Olah (2003) je ugotovila, da na Švedskem in Madžarskem spolno bolj enakomerna delitev gospodinjškega dela pospešuje odločitev za drugega otroka. Mills in dr. (2008) so empirično preverile, ali neenaka delitev gospodinjškega dela vpliva na nižje rodnostne namene žensk v Italiji in na Nizozemskem. Signifikantni vpliv so ugotovile

osebo, so podali tudi drugi odgovor. V preglednici 6.9 navajamo samo primere, ko je ta druga oseba partner anketiranke. Osredotočili smo se na odgovore, ki kažejo aktivnost moških.

le v primeru, ko ženske že imajo težko breme večjega števila delovnih ur in otrok, kar je še zlasti značilno za zaposlene ženske v Italiji. Empirični rezultati torej ne kažejo jasno neposredne zveze med asimetrično delitvijo gospodinjskega dela z namenom imeti manj otrok. Prej bi rekli, da je problem v konfliktu med vlogami. Avtorice so namreč ugotovile, da asimetrična delitev gospodinjskega dela pripravi ženske – zlasti zaposlene ali matere – da prilagodijo svoje rodnostne namene. Posledično imajo manj otrok ali jih sploh nimajo. Višje izobražene ženske so izrazile višje rodnostne namene kot druge, kar avtorice razlagajo z večjo pogajalsko močjo teh žensk in tem, da si visoko izobraženi pari bolj enakomerno delijo gospodinjska dela ali pa jih zanje opravijo drugi (saj si to lahko privoščijo).

Preglednica 6.9: Aktivnost moških pri skrbi za otroke in gospodinjskih opravilih (odgovori na vprašanje, kdo v največji meri opravlja navedene aktivnosti)

	Prvi odgovor: v glavnem		Drugi odgovor: v glavnem		Prvi odgovor: v glavnem		Drugi odgovor: v glavnem	
Leto 2000	MOŠKI	MOŠKI PARTNER	MOŠKI	MOŠKI PARTNER	MOŠKI	MOŠKI PARTNER	MOŠKI	MOŠKI PARTNER
Skrb za otroka	20-49 let	(ženska 20-49 let)	20-49 let	(ženska 20-49 let)	20-49 let	(ženska 20-49 let)	20-49 let	(ženska 20-49 let)
	N = 332	N = 398			%	%	%	%
Priprava obrokov hrane za otroka/e	67	12	41	48	20,2	3,0	12,3	12,1
Oblačenje otrok/a	78	17	47	70	23,5	4,3	14,2	17,6
Obiski otroka pri zdravniku	106	35	53	88	31,9	8,8	16,0	22,1
Urejanje administrativnih zadev za otroka/e	136	58	44	65	41,0	14,6	13,3	16,3
Organizacija varstva otrok/a v nujnih primerih	102	33	49	71	30,7	8,3	14,8	17,8
Izbira oblike otroškega varstva/šole	125	26	66	145	37,7	6,5	19,9	36,4
Igranje ali kaka druga aktivnost z otrokom/i	152	36	71	160	45,8	9,0	21,4	40,2
Leto 2010								
Skrb za otroka	N = 239	N = 366						
Priprava obrokov hrane za otroka/e	68	19	6	36	28,5	5,2	2,5	9,8
Oblačenje otrok/a	56	19	5	40	23,4	5,2	2,1	10,9
Obiski otroka pri zdravniku	122	30	7	68	51,0	8,2	2,9	18,6
Urejanje administrativnih zadev za otroka/e	143	50	1	58	59,8	13,7	0,4	15,8
Organizacija varstva otrok/a v nujnih primerih	113	23	3	77	47,3	6,3	1,3	21,0
Izbira oblike otroškega varstva/šole	110	20	7	140	46,0	5,5	2,9	38,3
Igranje ali kaka druga aktivnost z otrokom/i	156	48	7	147	65,3	13,1	2,9	40,2
Gospodinjska opravila								
Gospodinjska opravila	N = 239	N = 366						
Čiščenje, pranje in likanje perila	27	5	6	15	11,3	1,4	2,5	4,1
Nakupovanje osnovnih živil	141	64	20	95	59,0	17,5	8,4	26,0
Kuhanje	88	20	11	62	36,8	5,5	4,6	16,9
Opravljanje manjših popravil v stanovanju/hiši, vrtnarjenje, skrb za hišne ljubljence	209	162	7	95	87,4	44,3	2,9	26,0

Prvi splošni vtis je, da so moški veliko bolj pogosto zase ocenili, da v glavnem opravljajo navedene aktivnosti, kot so to navedle ženske za svoje partnerje (primerjava 2. in 3. stolpca oziroma 6. in 7. stolpca v preglednici 6.9).

6.8.1 Skrb za otroka

Anketiranci so za sedem (skupin) aktivnosti, ki se nanašajo na skrb za otroka, ocenili, kdo jih med tednom pri njih v največji meri opravlja. V preglednici 6.9 navajamo odgovore, ki se nanašajo na vprašanja, ki smo jih zastavili tako v letu 2000 kot v letu 2010. V obeh letih upoštevamo odgovore oseb, starih 20-49 let, z otroki. Navajamo samo odgovore, ki opredeljujejo vpetost moških (torej odgovore moških zase in odgovore žensk za svoje partnerje). Način branja preglednice 6.9 predstavljamo na primeru aktivnosti "oblačenje otrok/a" v letu 2000. Od vseh moških, starih 20-49 let, jih je 67 (20,2 % od 332) ocenilo, da sami v glavnem opravljajo to aktivnost. Tudi 12 žensk (3,0 % od 398) je isto ocenilo za svoje partnerje. Da si to delo enakomerno delita s partnerico/partnerjem, je ocenilo 41 moških (12,3 % od 332) in 48 žensk (12,1 % od 398).

Moški so sami sebe razmeroma pogosto navedli kot osebe, ki v glavnem opravljajo aktivnosti v zvezi s skrbjo za otroka. Leta 2000 jih je na primer 20 % ocenilo, da v glavnem pripravljajo hrano za otroke, medtem ko so isto za svoje partnerje ocenili samo 3 % žensk (preglednica 6.9), kar je skupno 11 % primerov (10,8 % v preglednici 6.10). Če k temu dodamo druge odgovore, ki naj bi pomenili, da so si moški to delo enakomerno delili še s kom (praviloma s partnerico), se odstotek aktivnih očetov zviša na skoraj četrtno (23,0 % v preglednici 6.10). Pomembno je poudariti, da so dobri 2/3 prispevali odgovori moških, 1/3 pa odgovori njihovih partneric (stolpec 5 in 6 v preglednici 6.10).

Preglednica 6.10: Aktivnost moških pri skrbi za otroke in gospodinjskih opravilih (povzetek preglednice 6.9); odgovori oseb, starih 20-49 let, z otroki; % primerov, ko moški v glavnem opravlja posamezno aktivnost

	Prvi odgovor: v glavnem moški	Drugi odgovor: v glavnem moški	Skupaj	Odgovori moških	Odgovori za moške partnerje
Leto 2000					
Skrb za otroka					
Priprava obrokov hrane za otroka/e	10,8	12,2	23,0	14,8	8,2
Oblačenje otrok/a	13,0	16,0	29,0	17,1	11,9
Obiski otroka pri zdravniku	19,3	19,3	38,6	21,8	16,8
Urejanje administrativnih zadev za otroka/e	26,6	14,9	41,5	24,7	16,8
Organizacija varstva otrok/a v nujnih primerih	18,5	16,4	34,9	20,7	14,2
Izbira oblike otroškega varstva/šole	20,7	28,9	49,6	26,2	23,4
Igranje ali kaka druga aktivnost z otrokom/i	25,8	31,6	57,4	30,5	26,8
Leto 2010					
Skrb za otroka					
Priprava obrokov hrane za otroka/e	14,4	6,9	21,3	12,2	9,1
Oblačenje otrok/a	12,4	7,4	19,8	10,1	9,8
Obiski otroka pri zdravniku	25,1	12,4	37,5	21,3	16,2
Urejanje administrativnih zadev za otroka/e	31,9	9,8	41,7	23,8	17,9
Organizacija varstva otrok/a v nujnih primerih	22,5	13,2	35,7	19,2	16,5
Izbira oblike otroškega varstva/šole	21,5	24,3	45,8	19,3	26,4
Igranje ali kaka druga aktivnost z otrokom/i	33,7	25,5	59,2	26,9	32,2
Gospodinjska opravila					
Čiščenje, pranje in likanje perila	5,3	3,5	8,8	5,5	3,3
Nakupovanje osnovnih živil	33,9	19,0	52,9	26,6	26,3
Kuhanje	17,9	12,1	29,9	16,4	13,6
Opravljanje manjših popravil v stanovanju/hiši, vrtnarjenje, skrb za hišne ljubljence	61,3	16,9	78,2	35,7	42,5

Na podlagi ankete iz leta 2010 smo dobili podobno končno sliko aktivnosti moških pri skrbi za otroka, razen pri oblačenju otrok, kjer je skupna udeležba moških precej nižja kot leta 2000. Splošna razlika je v tem, da se moške leta 2010 (z

izjemo aktivnosti oblačenja otrok) pogosteje kot leta 2000 navaja kot tiste, ki v glavnem izvajajo aktivnosti skrbi za otroka.

V letu 2010 je približno petina moških aktivno vključena v pripravo obrokov hrane za otroka in oblačenje otrok. Moški razmeroma pogosto (skoraj dva od petih) peljejo otroka k zdravniku (tako kot leta 2000). V obeh opazovanih letih je več kot polovica moških vključenih v igranje ali kako drugo aktivnost z otrokom/otroki, nekoliko manj pogosto pa so moški tisti, ki v glavnem izbirajo obliko otroškega varstva oziroma šolo ali pa urejajo administrativne zadeve za otroka/otroke. Praviloma velja, da kakor aktivnost bolj sodi v nego otroka, tem manj pogosto jo v glavnem opravljajo moški.

Najbrž je bolj pomembna udeležba moških pri skrbi za mlajše otroke kot za otroke nasploh, saj je prav v obdobju, ko so otroci odvisni od nege, varstva in nasploh skrbstvenega dela staršev, ali pa še ne povsem samostojni, najteže usklajevati delo in družino. Zato v naslednjih dveh preglednicah (6.11 in 6.12) predstavljamo rezultate analize aktivnosti moških pri skrbi za otroke, stare 0-10 let.

Pričakovali smo manjšo podobnost rezultatov v preglednicah 6.9 in 6.11, čeprav razlike, seveda, obstajajo. Na splošno ugotavljamo, da se očetje (na podlagi svoje ocene) leta 2010 precej pogosteje kot leta 2000 pojavljajo kot pretežni izvajalci aktivnosti skrbi za otroke, stare 0-10 let (preglednica 6.11). To velja tako za nego otroka kot za druge aktivnosti. Tudi matere otrok jim leta 2010 priznavajo večjo aktivnosti, toda še vedno ostaja velik razkorak med odgovori moških in žensk.

Ko združimo odgovore moških zase in odgovore žensk za svoje partnerje, z veseljem ugotovimo, da se je v desetletnem obdobju pri vseh navedenih aktivnosti povečala vloga moškega kot glavnega (najpomembnejšega) izvajalca (preglednica 6.12). Toda, zmanjšala se je njihova udeležba kot enakovrednih izvajalcev z materjo otroka.

Preglednica 6.11: Aktivnost moških pri skrbi za otroke, stare 0-10 let (odgovori na vprašanje, kdo v največji meri opravlja navedene aktivnosti)

	Prvi odgovor: v glavnem		Drugi odgovor: v glavnem		Prvi odgovor: v glavnem		Drugi odgovor: v glavnem	
	MOŠKI	MOŠKI PARTNER	MOŠKI	MOŠKI PARTNER	MOŠKI	MOŠKI PARTNER	MOŠKI	MOŠKI PARTNER
Leto 2000	20-49 let	(ženska 20-49 let)	20-49 let	(ženska 20-49 let)	20-49 let	(ženska 20-49 let)	20-49 let	(ženska 20-49 let)
	N = 175	N = 165			%	%	%	%
Priprava obrokov hrane za otroka/e	35	9	28	19	20,0	5,5	16,0	11,5
Oblačenje otok/a	36	9	29	35	20,6	5,5	16,6	21,2
Obiski otroka pri zdravniku	58	14	30	39	33,1	8,5	17,1	23,6
Urejanje administrativnih zadev za otroka/e	71	28	28	33	40,6	17,0	16,0	20,0
Organizacija varstva otrok/a v nujnih primerih	57	17	29	27	32,6	10,3	16,6	16,4
Izbira oblike otroškega varstva/šole	64	10	40	71	36,6	6,1	22,9	43,0
Igranje ali kaka druga aktivnost z otrokom/i	84	14	45	79	48,0	8,5	25,7	47,9
Leto 2010								
	N = 144	N = 175						
Priprava obrokov hrane za otroka/e	44	7	3	22	30,6	4,0	2,1	12,6
Oblačenje otok/a	43	13	5	28	29,9	7,4	3,5	16,0
Obiski otroka pri zdravniku	77	14	5	40	53,5	8,0	3,5	22,9
Urejanje administrativnih zadev za otroka/e	82	27	40	26	56,9	15,4	27,8	14,9
Organizacija varstva otrok/a v nujnih primerih	78	13	2	41	54,2	7,4	1,4	23,4
Izbira oblike otroškega varstva/šole	77	8	5	87	53,5	4,6	3,5	49,7
Igranje ali kaka druga aktivnost z otrokom/i	104	27	6	82	72,2	15,4	4,2	46,9

Preglednica 6.12: Aktivnost moških pri skrbi za otroke, stare 0-10 let (povzetek preglednice 6.11); odgovori oseb, starih 20-49 let, z otroki; % primerov, ko moški v glavnem opravlja posamezno aktivnost

	Prvi odgovor: v glavnem moški	Drugi odgovor: v glavnem moški	Skupaj	Odgovori moških	Odgovori za moške partnerje
Leto 2000					
Priprava obrokov hrane za otroka/e	12,9	13,8	26,8	18,5	8,2
Oblačenje otrok/a	13,2	18,8	32,1	19,1	12,9
Obiski otroka pri zdravniku	21,2	20,3	41,5	25,9	15,6
Urejanje administrativnih zadev za otroka/e	29,1	17,9	47,1	29,1	17,9
Organizacija varstva otrok/a v nujnih primerih	21,8	16,5	38,2	25,3	12,9
Izbira oblike otroškega varstva/šole	21,8	32,6	54,4	30,6	23,8
Igranje ali kaka druga aktivnost z otrokom/i	28,8	36,5	65,3	37,9	27,4
Leto 2010					
Priprava obrokov hrane za otroka/e	15,9	7,8	23,8	14,7	9,1
Oblačenje otrok/a	17,5	10,3	27,8	15,0	12,8
Obiski otroka pri zdravniku	28,4	14,1	42,5	25,6	16,9
Urejanje administrativnih zadev za otroka/e	34,1	20,6	54,7	38,1	16,6
Organizacija varstva otrok/a v nujnih primerih	28,4	13,4	41,9	25,0	16,9
Izbira oblike otroškega varstva/šole	26,6	28,8	55,3	25,6	29,7
Igranje ali kaka druga aktivnost z otrokom/i	40,9	27,5	68,4	34,4	34,1

Iz zadnjih dveh stolpcev preglednice 6.12 lahko sklepamo o pomembnem pozitivnem premiku. K skupni oceni v letu 2010 manj prispeva lastna ocena moških in več ocena žensk za svoje moške partnerje. Torej, lahko zaključimo, da pri skrbi za otroka, starega 0-10 let, moški v letu 2010 praviloma sodelujejo več kot leta 2000, da so pogosteje glavni izvajalci posameznih aktivnosti in da to potrjujejo tudi odgovori žensk.

6.8.2 Gospodinjska opravila

Kakor je neko gospodinjsko opravilo tradicionalno manj žensko oziroma bolj moško, tako se zvišuje delež odgovorov, da jih v glavnem opravljajo moški. Najmanj pogosto so moški kot glavni izvajalci vključeni v čiščenje, pranje in likanje perila, nato v kuhanje, pa v nakupovanje osnovnih živil. To velja tako za odgovore moških zase kot

za odgovore žensk za svoje partnerje. V skoraj štirih od petih primerov pa so moški tisti, ki v glavnem opravljajo manjša popravila v stanovanju/hiši, vrtnarijo in skrbijo za hišne ljubljence. To je edina aktivnost (skupina aktivnosti), pri kateri so ženske bolj pogosto kot moški ocenile, da jo v glavnem ali enakomerno s prvim izvajalcem izvajajo moški (42,5 % proti 35,7 % v preglednici 6.10). Toda to je posledica sestave podzorca oseb, starih 20-49 let, z otrokom/otroki, kjer je 40 % moških in 60 % žensk. Iz preglednice 6.9 pa vidimo, da se je 87 % moških (stolpec 6) same ocenilo za pretežne izvajalce, medtem ko je tako svoje partnerje ocenilo le 44 % žensk (torej za polovico manjši delež; stolpec 7). Drži, da je nekaj več kot četrtnina žensk ocenila, da to skupino aktivnosti opravljata s partnerjem enakomerno (navedle so ga v drugem odgovoru: 26,0 % v devetem stolpcu preglednice 6.9), toda na prvo ali drugo mesto je samih sebe postavilo okrog 90 % (87,4 % + 2,9 %) moških, enako pa jih je ocenilo 70 % (44,3 % + 26,0 %) žensk.

7 POVZETEK GLAVNIH UGOTOVITEV

1. Izvedeli smo, zakaj so se anketiranci odločili za posameznega otroka. Ponovno se je potrdilo, da imajo ljudje otroke predvsem zato, ker si jih sami želijo. Zanimivo je, da je celo vpliv partnerja (kaj šele drugih) velik ali srednji v razmeroma majhnem deležu primerov. Precej pomembna je želja, da bi prvi otrok imel brata ali sestro. Potrebno je izpostaviti, da izboljšanje stanovanjskih pogojev v 80-85 % primerov (različno glede na vrstni red rojstva otroka) ni imelo nobenega vpliva ali pa je imelo majhen vpliv na odločitev za otroka.

2. Ugotovili smo tudi razloge, zakaj nekateri ne bodo imeli (več) otrok. Najpogostejši razlog je to, da že imajo toliko otrok, kolikor si jih želijo. Drugi najpogostejši zelo pomemben razlog je želja po ohranjanju svoje sedanje življenjske ravni. Tretji najpogostejši razlog je prevelika skrb za bodočnost otrok.

3. Videli smo, da ukrepi družinske politike v (veliki) večini primerov nimajo nikakršnega vpliva na odločanje za otroke oziroma da je zelo velik vpliv redek. Pravzaprav bi bili presenečeni, če bi dobili drugačen rezultat. Glede na to, da raziskave v Evropi niso ugotovile vpliva posameznih ukrepov družinske politike na zvišanje rodnosti - ali pa so ugotovile zelo majhen in praviloma kratkoročen vpliv - nam je že dolgo časa jasno, da s temi ukrepi ni možno spodbuditi ljudi, da bi imeli več otrok (v Sloveniji namreč ni tega problema, da ženske ne bi imele nobenega otroka). Toda, iz tega bi bilo napačno sklepati, da bi bilo vseeno, če bi te (drage) ukrepe zmanjšali ali celo odpravili. Družinsko politiko imamo zaradi rojenih otrok in njihovih družin, da bi jim tudi po rojstvu novega člana omogočili kar se da normalno življenje: da se življenjska raven družin ne bi bistveno znižala in, predvsem, da ne bi bila ogrožena eksistenca družin, da bi starši (predvsem matere) lahko usklajevali poklicno delo in družino in ne bi bili (na trgu dela) kaznovani zato, ker skrbijo za otroke, ipd. Poleg tega se moramo vedno vprašati (sicer brez upanja, da bi kdaj koli dobili odgovor), ali se ne bi bilo rodilo še manj otrok, če ne bi bilo ukrepov družinske politike.

3. Velik delež prejemnikov otroškega dodatka je nezadovoljen z zneskom, ki ga prejemajo. To predvsem velja za osebe z enim otrokom.

4. Preference glede značilnosti otroškega dodatka so v zadnjem desetletju ostale nespremenjene. Zanimivo je, da približno četrtina oseb zagovarja univerzalni otroški dodatek (enako visok za vse otroke). Po odvisnosti otroškega dodatka od dohodkov in od starosti otrok sedanja ureditev otroškega dodatka v Sloveniji še vedno ustreza preferencam večine oseb, starih 20-49 let. Za razliko od tega otroške dodatke, ki so višji za vsakega nadaljnjega otroka (takšno ureditev imamo) podpira le dobra petina anketirancev, skoraj tri petine anketirancev pa bi raje videle, da otroški dodatki ne bi bili odvisni od vrstnega reda rojstva otrok.

5. Preseneča razmeroma slaba seznanjenost anketirancev z ureditvijo dopusta za nego in varstvo otroka. Seznanjenost s 15-dnevnim očetovskim dopustom je odlična, saj so zanj vedeli vsi očetje otrok, rojenih po vpeljavi tega ukrepa. Nekoliko manj so ljudje seznanjeni s pravico do nadaljnjih 75 dni očetovskega dopusta.

6. Skoraj 70 % anketirancev je menilo, da je dopust za nego in varstvo otroka dovolj dolg. Če bi ga podaljšali, a po enem letu ne bi več bil plačan, ga ne bi izrabili 2/3 staršev. Za daljši dopust bi se najpogosteje odločile osebe pod 35 let starosti z največ osnovnošolsko izobrazbo, ki živijo v manjših naseljih.

7. Anketiranci so predlagali vrsto izboljšav sedanjega dopusta za nego in varstvo otroka. Če bi te izboljšave stopile v veljavo, bi se skoraj četrtina teh oseb odločila za (še enega) otroka.

8. V primeru, da bi oče otroka izrabil vsaj tri od devetih mesecev dopusta za nego in varstvo otroka, bi se za (še enega) otroka odločilo 9 % žensk.

9. Čim mlajši je otrok, tem pogosteje je oče izrabil očetovski dopust (ves ali del). Izvedeli smo, zakaj očetje niso izrabili (več) očetovskega dopusta. Več kot polovica družin, ki so imele otroka po letu 2002, si finančno ni mogla privoščiti (več) neplačanega dopusta. Drugi razlog po teži je ta, da oče o tem ni resno razmišljal, čeprav je vedel za pravice, ki mu po zakonu pripadajo. V več kot četrtini primerov delodajalec ni bil naklonjen temu, da bi njegov zaposleni izrabil očetovski dopust ali

več dni le-tega. Približno osmina vprašanih je kot razlog navedla to, da bi oče lahko izgubil službo/delo, če bi izrabil (ves) očetovski dopust.

10. Skoraj polovica anketirancev je zadovoljna s sedanjim trajanjem očetovskega dopusta, dobra četrtnina pa bi raje imela 6-mesečni dopust. Če bi polno nadomestilo plače prejeli tri mesece, bi tako dolg dopust izrabilo okrog 70 % moških.

11. Približno tretjina anketirancev se je strinjala, da bi vpeljava polno plačanega trimesečnega očetovskega dopusta vplivala na njihovo odločanje za otroke. Za otroka (več otrok) bi se verjetno odločilo 13 % anketirancev. Skoraj 30 % anketirancev se je strinjalo s tem, da bi jim takšen očetovski dopust omogočil, da bi prej imeli (naslednjega) otroka. To je pomembno, saj se ukrepe, ki vplivajo na zmanjšanje posledic med rojstvi otrok, šteje med tiste, ki bi lahko vplivali na zvišanje rodnosti. Odložena rojstva se namreč morda nikoli ne realizirajo (glej npr. Bongaarts 2008).

12. Ugotovili smo večji vpliv na rodnostno obnašanje prebivalstva, če bi bili plačani vsi trije meseci očetovskega dopusta, kot če bi oče izrabil tri mesece (enako plačanega) dopusta za nego in varstvo otroka. Vidimo dva možna razloga za to. Prvič, dopust za nego in varstvo otroka je pravica staršev, torej ga lahko v celoti izrabi mati (tudi če oče ne izrabi niti dneva). Trije plačani meseci očetovskega dopusta pa so dodatna pravica, ki bi jo ob polnem nadomestilu plače bilo pripravljeno izrabi skoraj 3/4 anketiranih očetov. Poleg tega domnevamo, da precejšen delež mater raje vidi, da same izrabijo ves ali veliko večino dopusta za nego in varstvo otroka. Drugič, na vprašanje o vplivu očetove izrabe treh mesecev dopusta za nego in varstvo otroka so odgovarjale samo ženske, te pa so bile precej manj kot moški nagnjene k strinjanju s pozitivnim vplivom na svoje rodnostno obnašanje, če bi bili plačani vsi trije meseci očetovskega dopusta. Torej so ženske nasploh veliko bolj previdne pri obljubljanju pozitivnih učinkov.

13. Anketiranci so dobro seznanjeni z možnostjo dela s polovičnim delovnim časom ob plačanih prispevkih za socialno varnost za drugo polovico delovnega časa do tretjega leta starosti otroka. To možnost jih je izrabilo 9 %, bi jo pa zase izbralo skoraj 3/4 anketirancev.

14. Preverili smo, koliko so moški vpeti v delo v zvezi s skrbjo za otroke in gospodinjsko delo. Na splošno so moški veliko bolj pogosto zase ocenili, da v glavnem opravljajo navedene aktivnosti, kot so to navedle ženske za svoje partnerje. Pri skrbi za otroka, starega 0-10 let, v letu 2010 moški praviloma sodelujejo več kot so leta 2000, pogosteje so glavni izvajalci posameznih aktivnosti in – kar je še posebej pomembno - to potrjujejo tudi odgovori žensk. Kakor aktivnost bolj sodi v nego otroka, tem manj pogosto jo v glavnem opravljajo moški.

Nedvomno je, da pridobljena datoteka dovoljuje še marsikatero bolj poglobljeno analizo vzročno-posledičnih povezav in pomena posameznih dejavnikov, ki jo načrtani obseg te raziskave ni mogel pokriti. Podatke smo že začeli analizirati tudi z bolj sofisticiranimi (multivariantnimi) metodami, s katerimi lahko pridemo do ugotovitev, ki so v analizi s pomočjo deskriptivne statistične metode ostale prikrite. Prve rezultate takšne analize smo predstavili septembra 2010 na Evropski prebivalstveni konferenci (Stropnik in Kump 2010) in jih bomo kasneje objavili v znanstveni reviji. Načrtujemo še nekaj referatov oziroma objav.

8 PREDLOGI IN PRIPOROČILA

1. **Želja po ohranjanju dosežene življenjske ravni se je izkazala za zelo pomembno oviro za odločanje za otroke.** Leta 2000 je bila zelo pomembna za samo 6 % anketirancev, leta 2010 pa za več kot tretjino. Leta 2010 je petina anketirancev menila, da bi (še en) otrok preveč stal. Nedvomno je, da **je treba družine finančno čim bolj razbremeniti**, če želimo, da bi imele več otrok.

2. Država bi morala **narediti več, da bi o pravicah v zvezi s starševskim dopustom seznanila vsakega polnoletnega prebivalca.** Pravočasna seznanjenost o možnostih izrabe dopusta omogoča očetom, da se pripravijo na svojo aktivno vlogo po rojstvu otroka in se ustrezno organizirajo.

3. **Situacija v delovnem okolju – posluh in razumevanje delodajalca, nadrejenih in sodelavcev – predstavlja pomembno oviro za odločanje za otroke. Promovirati in vpeljati bi bilo treba več prožnih oblik dela, predvsem takšnih, ki imajo čim manjši negativni vpliv na položaj žensk na trgu dela.**

4. Če si partnerja delita dopust za nego in varstvo otroka, pade manj bremena na materinega delodajalca. Zato bi bilo treba **z domišljenimi besednimi in slikovnimi sporočili spodbujati očete - tudi s pozitivnimi primeri znanih oseb, ki jih imajo za vzornike - da bi izrabili del dopusta za nego in varstvo otroka.** Pomembno je, da te kampanje trajajo dovolj dolgo ali da se pogosto ponavljajo, tako da se **dobro vtisnejo v spomin** ciljne populacije in tistih, ki naj bi to populacijo spodbujali k spremembi relevantnih stališč in obnašanja. Švedska ima na tem področju bogate in zelo pozitivne izkušnje, na primer z izpostavljanjem primerov najvplivnejših politikov, ki so izrabili ta dopust. V nordijskih državah so se obnesle tudi podobe mišičastih (»macho«) moških z majhnim otrokom v naročju in primernim sporočilom (O'Brien 2008). Takšne reklamne kampanje so imele velik pozitivni vpliv. Moški, ki bo odraščal ob takšnih vzornikih, bo verjetno tudi sam enako ravnal, in to ne samo kot oče: bo tudi bolj razumevajoč delodajalec in nadrejeni.

5. Kaže, da **je v Sloveniji zaželen dodatni dopust za nego in varstvo otroka, čeprav brez starševskega nadomestila. Če bi se za to odločili, bi bilo primerno začeti s polletnim podaljšanjem**, čeprav bi bilo kar nekaj zagovornikov še daljšega dopusta. Toda tukaj je treba resno **upoštevati** znane **pomislike** glede prekinjenih poklicnih poti žensk, zmanjšanja njihovega človeškega kapitala, izgube zavarovalne dobe za pokojnino ipd.

6. Očitno je, da vsi starši (očetje večkrat kot matere) ne razumejo pomena in vloge očetovskega dopusta. Menijo namreč, da je vseeno, ali materi pomaga oče otroka ali kdo drug. Ne dojemajo, da je tako za očeta kot za otroka pomemben stik tudi v najzgodnejšem obdobju. Veliko raziskav je ugotovilo različne pozitivne posledice letga tako za njune bodoče stike in razumevanje kot za aktivno vlogo očeta pri vsestranski skrbi za otroka. Zato bi bilo potrebno **osveščati starše glede namena in ciljev očetovskega dopusta**.

7. **Kaže, da bi imelo podaljšanje obdobja prejemanja polnega nadomestila plače (starševskega nadomestila) za čas očetovskega dopusta pozitivne posledice na število dni, ki bi jih očetje izrabili, pa tudi na rodnost.** Dobili smo vtis, da očetje (morda pa tudi oba starša) meni(ta), da je dopust za nego in varstvo otroka namenjen predvsem materam. Če pa bi očetje imeli pravico do daljšega plačanega očetovskega dopusta, mati ne bi bila prikrajšana in bi ga izrabili. Ta logika najbrž deluje tudi pri kvotah za moške znotraj dopusta za nego in varstvo otroka.⁷²

8. Zasebni delodajalci niso naklonjeni očetovskemu dopustu in se očetje - iz strahu, da bi izgubili zaposlitev, še zlasti v času recesije - ne odločajo za izrabo te pravice. Zato bi morali **redno izvajati aktivnosti osveščanja delodajalcev in tudi preverjati njihov odnos do očetov, ki bi radi izrabili dopust (tako očetovski kot dopust za nego in varstvo otroka).**

⁷² V nekaterih evropskih državah (na Švedskem, Norveškem in v Islandiji) so uvedli kvote za moške znotraj dopusta za nego in varstvo otroka. Če je očetje ne izrabijo, je ta del dopusta izgubljen za družino. Vpeljava očetovskega dopusta v starševski dopust na Norveškem je bila politična odločitev z jasnim namenom vplivati na vloge med spoloma v družinah (Lappegård 2010). Pri tem so sicer tudi težave: neenakopravni položaj družin glede na to, ali je v njih prisoten oče, negativne posledice za otroka, če se oče ne odloči za izrabo svoje kvote, itd. Tudi ni vseeno, ali preostali dopust (brez očetove kvote) traja 3, 6 ali 9 mesecev.

9. Zdravstvene težave preprečujejo (dodatno) starševstvo skoraj četrtini oseb v starosti 20-49 let. **Reševanju težav z zanositvijo oz. neplodnostjo enega od partnerjev bi morali nameniti več pozornosti in sredstev.** S tem bi lahko pomembno zvišali rodnost v Sloveniji, saj se že zdaj v Sloveniji okrog 3,5 % rojenih otrok spočne na umeten način (Društvo za neplodnost Živa 2005).

10. Potrebno bi bilo vse **polnoletne prebivalce seznaniti z možnostjo dela za polovični delovni čas do otrokovega tretjega leta starosti.** Kaže, da bi ga marsikdo izrabil.

LITERATURA

Boh, K. (1993): Novi trendi v družinski politiki. V Teorija in praksa. Let. 30, št. 3/4 (1993), str. 221-229.

Boljka, U. (2009): Demografske značilnosti mladih in problem rodnosti. V Rakar, T. in Boljka, U. (ur.): Med otroštvom in odraslostjo: Analiza položaja mladih v Sloveniji 2009. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.

Bongaarts, J. (2008): What can fertility indicators tell us about pronatalist policy options? Vienna Yearbook of Population Research 2008, str. 39-55. DOI: 10.1553/populationyearbook2008s39.

Breton, D., Prioux, F. (2005): Two children or three? Influence of family policy and sociodemographic factors. Population-E, 60(4): 415-445.

Cirman, A. (2004) 'Modelling Housing Tenure Preferences: The Case of Slovenia', paper presented at the ENHR Conference, Cambridge, Julij 2004.

Cirman, A. (2007): Razvoj stanovanjskega trga v Sloveniji: pogled z vidika stanovanjskega financiranja. V Sendi, R. (ur.): Stanovanjska reforma: pričakovanja, potrebe in realizacija: 53–83. Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije.

Cooke, L. P. (2003): The South Revisted: The division of labor and family outcomes in Italy and Spain. IRISS Working Paper Series, št. 2003-12. Luksemburg: CEPS/Instead.

Cukut, S. (2006): Rojstva in samomori v Sloveniji skozi tri desetletja. Ljubljana: Založba ZRC.

Černič Istenič, M. (2001): Differences in population-related policy acceptance between married and cohabiting unions. European Population Conference 2001, Helsinki, 7.-9. junij 2001.

Društvo za neplodnost Živa (2005): Živa forum: Pogovor o neplodnosti. Dostopno prek: <http://www.neplodnost.info/forum/viewtopic.php?t=1429> (9. 6. 2006).

Duvander, A. Z., Andersson. G. (2008): Gender equality and fertility in Sweden: A study on the impact of the father's uptake of parental leave on continued childbearing. Marriage and Family Review, 39, 121-142.

Ekert-Jaffé, O. (1986) Effets et limites des aides financières aux familles: une expérience et un modèle. Population, 41(2): 327-348.

Ekert-Jaffé, O., Joshi, H., Lynch, K., Mougin, R., Rendall, M., Shapiro, D. (2002): Fertility, timing of births and socio-economic status in France and Britain: social policies and occupational polarisation. Population-E, 57(3): 475-507.

Eurofund (2004): Fertility and family issues in an enlarged Europe. Summary. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.

Eurostat (2010): Eurostat Statistic Database, Population. Dostopno prek: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (20. 4. 2010).

Eurostat Yearbook (2005): Europe in figures. Dostopno prek: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CD-05-001/EN/KS-CD-05-001-EN.PDF (22. 4. 2010).

Eurostat Yearbook (2008): Europe in figures. Dostopno prek: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CD-07-001/EN/KS-CD-07-001-EN.PDF (23. 4. 2010).

Esping-Andersen, G. (1990): The Three Worlds of Welfare Capitalism. Princeton University Press, Princeton, New Jersey.

Filipovič, M. (2007): Ranljivost na stanovanjskem področju: Slovenija v evropski perspektivi. V Sendi, R. (ur.): Stanovanjska reforma: pričakovanja, potrebe in realizacija: 33–53. Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije.

Frejka, T., Sobotka, T., Hoem, J. M., Toulemon, L. (2008): Summary and General Conclusions: Childbearing Trends and Policies in Europe. Demographic Research. 19 (2): 5-14. Dostopno prek: <http://www.demographic-research.org/Volumes/Vol19/2/> (22. 4. 2010).

Gauthier, A H., Hatzius J. (1997): Family benefits and fertility: an economic analysis. Population Studies, 51(3): 295-306.

Hoem, J. M. (2008): Overview Chapter 8: The Impact of Public Policies on European Fertility. Demographic Research. 19 (26): 249-260. Dostopno prek: <http://www.demographic-research.org/Volumes/Vol19/10/> (20. 4. 2010).

Javornik, J. (2006): Socialni razgledi 2006. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.

Komisija evropskih skupnosti (2006): Demografska prihodnost Evrope, kako spremeniti izziv v priložnost? Sporočilo komisije COM (2006) 571. Bruselj: Komisija evropskih skupnosti. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=2023&langId=en> (10. 5. 2010).

Kolarič, Z., Črnak-Meglič, A., Vojnovič, M. (2002): Zasebne neprofitno-volonterske organizacije v mednarodni perspektivi. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Kopač, A., Rakar, T. (2010): Redistributivna pravičnost v slovenskem sistemu socialne varnosti: od zaslužnosti k preverjeni potrebi? V Družboslovne razprave. Letn. 26, št. 63, str. 7-28.

Korintus, M., Stropnik, N. (2009): Hungary and Slovenia: long leave or short?. V Kamerman S. B., in Moss P. (ur.): The politics of parental leave policies. Bristol: The Policy Press, 135-157.

Kovač, N. (2009): Sociološke razsežnosti fenomena otrokocentričnosti: diplomsko delo. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede. Dostopno tudi na: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/kovac-nadja.pdf> (10. 5. 2010).

Lappegård, T. (2010) Family Policies and Fertility in Norway. *European Journal of Population*, 26: 99-116. DOI 10.1007/s10680-009-9190-1.

Mandič, S. (2006): Stanovanje in kakovost življenja. V Mandič, S., in Cirman, A. (ur.): Stanovanje v Sloveniji 2005: 15–55. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Mandič, S. (2007): Odhod v prvo samostojno stanovanje: primerjalna analiza med državami EU. *Družboslovne razprave XXIII (54)*:7-24.

Mandič, S. (2009): Stanovanjske razmere mladih. V Rakar, T., in Boljka, U. (ur.): Med otroštvom in odraslostjo. Analiza položaja mladih v Sloveniji 2009: 77-93. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino, Inštitut RS za socialno varstvo.

McDonald, P. (2006): Low Fertility and the State: The Efficacy of Policy. *Population and Development Review*, 32(3): 485-510.

McDonald, P. (2000a). Gender equity in theories of fertility transition. *Population and Development Review*, 26(3): 427-439.

McDonald, P. (2000b): Gender equality, social institutions and the future of fertility. *Journal of Population Research*, 17(1): 1-16.

Mencarini, L., Tanturri, M. L. (2004) Time use, family role-set and childbearing among Italian working women. *Genus*, 60: 111-137.

Mills, M., Mencarini, L., Tanturri, M. L., Begall, K. (2008): Gender equity and low fertility in Italy and the Netherlands: empirical evidence and policy implications. IUSSP Seminar on Fertility and Public Policies in Low Fertility Countries, Barcelona, 7.-8. julij 2008. Dostopno prek: <http://www.iussp.org/members/restricted/publications/Barcelona08/programme08.php> (29. 1. 2010).

MISSOC 2009. Mutual Information System on Social Protection. Social Protection in the Member States of the European Union, the European Economic Area and in Switzerland. Situation on 1 July 2009. Brussels: European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/employment_social/missoc/db/public/compareTables.do (14. 1. 2010).

Moss, P. (2009): International Review of Leave Policies and Related Research 2009. Employment relations research series no. 102. London: BIS, Department for Business Innovation & Skills.

Neyer, G., Andersson, G. (2008): Consequences of family policies on childbearing behaviour: Effects or artifacts? V *Population and development review* 34 (4): 699-724.

Neyer, G. (2006): Family policies and fertility in Europe: Fertility policies at the intersection of gender policies, employment policies and care policies. Rostock: Max Planck Institute for demographic research.

O'Brien, M. (2008): Fathers and Parental Leave Policies: International comparisons. Expert Workshop: Diversity and Leave Arrangements, Amsterdam, 14.-15. julij 2008. Dostopno prek: http://www.sfi.dk/Files/Filer/Leave%20network/powerpoint%20presentations/presentation_O'Brien.ppt#4 (9. 9. 2010).

Olah, L. S. (2003): Gendering fertility: Second births in Sweden and Hungary. *Population Research and Policy Review*, 22, 71-200.

Pailhé, A., Rossier, C., Toulemon, L. (2008): French family policy: long tradition and diversified measures. *Vienna Yearbook of Population Research* 2008, str. 149-164. DOI: 10.1553/populationyearbook2008s149.

Rajgelj, U. (2008): Med samouresničitvijo in družbenimi pričakovanji: odnos univerzitetno izobraženih do rodnosti. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Resolucija Evropskega parlamenta z dne 21. februarja 2008 o demografski prihodnosti Evrope (2008). Evropski parlament. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P6-TA-2008-0066+0+DOC+WORD+V0//SL> (22. 4. 2010).

Salmi, M., Lammi-Taskula, J. (2009): Current leave policy issues in Finland. Leave Policy and Research Network, International Seminar, Prague, 10.-11. september 2009. Dostopno prek: <http://www.sfi.dk/Files/Filer/Leave%20network/powerpoint%20presentations/Minna.Finland.ppt#5> (9. 9. 2010).

Sendi, R. (2007) (ur.): Stanovanjska reforma: pričakovanja, potrebe in realizacija. Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije.

Stanovnik, T. (2004) 'Social Sector Development', in M. Mrak, M. Rojc and C. Silva-Jauregui (eds) *Slovenia. From Yugoslavia to the European Union*, The World Bank: Washington, D.C.

Stropnik, N. (1997): *Ekonomski vidiki starševstva*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Stropnik, N. (2001a): Preferences in Slovenia versus reality in Europe: The case of parental leave and child benefit. *European Population Conference 2001*, Helsinki, 7.-9. junij 2001.

Stropnik, N. (2001b): Reliability of a policy acceptance and attitude survey for formulating family- and population policy. IUSSP XXIV General Population Conference, Salvador, Brazilija, 18.-24. avgust 2001 (objavljeno na zgoščenki konference).

Stropnik, N. (2005): Stališča prebivalstva kot odraz novih trendov v starševstvu in podlaga za preoblikovanje družinske politike v Sloveniji. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.

Stropnik, N. (2007): Fertility Behaviour of Highly Educated People in Slovenia. Anthropological Notebooks, XIII (2): 51-72.

Stropnik, N. (2010): Policy overview and policy impact analysis - A case study: Slovenia. V Child poverty and child well-being in the European Union. Volume IV: Country case studies. Report prepared for the DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities (Unit E.2) of the European Commission. Budimpešta: TÁRKI. Dostopno prek: http://www.tarki.hu/en/research/childpoverty/case_studies/childpoverty_slovenia.pdf (20. 8. 2010).

Stropnik, N., Černič Istenič, M. (2001): Prebivalstvo, družina, blaginja: stališča do politike in ukrepov. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.

Stropnik, N., Kump, N. (2010): Gender equality incentives within the childbirth-related leave arrangements in Slovenia and their consequences. European Population Conference 2010, Dunaj, 1.-4. september 2010. Povzetek dostopen prek: <http://epc2010.princeton.edu/abstractViewer.aspx?submissionId=100139> (8. 9. 2010); razširjeni povzetek prek: <http://epc2010.princeton.edu/download.aspx?submissionId=100139> (8. 9. 2010).

Stropnik, N., Sambt, J. (2007): Parental Leave and Child Allowances: Attitudes, Preferences and Possible Impact. Revija za socialnu politiku, 14 (3): 347-371. Dostopno prek: <http://www.rsp.hr/ojs2/index.php/rsp/article/viewFile/714/670> (8. 9. 2010).

Stropnik, N., Sambt J., Kocourková, J. (2006): Preferences for improved parental leave and higher child allowance. European Population Conference, Liverpool, 21.-24. junij 2006. Dostopno prek: <http://epc2006.princeton.edu/download.aspx?submissionId=60035> (8. 9. 2010).

Stropnik, N., Sambt J., Kocourková, J. (2008): Preferences versus actual family policy measures. V Höhn, C., Avramov, D. in Kotowska, I. E. (ur.), People, Population Change and Policies - Lessons from the Population Policy Acceptance Study - Volume 1. Berlin: Springer, 391-410.

Stropnik, N., Šircelj, M. (2008): Slovenia: generous family policy without evidence of any fertility impact. V Demographic Research. Vol. 19, 26 (2008), str. 1019-1058. Dostopno prek: <http://www.demographic-research.org/volumes/vol19/26/19-26.pdf> (15. 4. 2010).

SURS (2010). SI-STAT podatkovni portal. Dostopno prek: <http://www.stat.si/pxweb/dialog/statfile2.asp> (26. 4. 2010).

SURS (2009). Statistični letopis 2009. Dostopno prek: http://www.stat.si/publikacije/pub_letopis_prva.asp (26. 4. 2010).

Šircelj, M. (2006): Rodnost v Sloveniji od 18. do 21. stoletja. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.

Švab, A. (2001): Družina: od modernosti k postmodernosti. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Švab, A. (2006): Družinske spremembe. V Rener, T., Sedmak, M., Švab, A., Urek, M.: Družine in družinsko življenje v Sloveniji. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.

Švab, A., Žakelj, T. (2008): Raziskovalna naloga "Ali ukrepi družinske politike vplivajo na rodnost": Zaključno poročilo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za socialno psihologijo.

Tazi-Preve, I., Bichlbauer, D., Goujon, A. (2004): Gender Trouble and Its Impact on Fertility Intentions. Yearbook of Population Research in Finland, št. 40, str. 5.24.

Valicon (2010): Raziskava o vplivih veljavnih ukrepov družinske politike na odločanje za otroke. Poročilo o izvedbi telefonskega anketiranja, junij, 2010.

PRILOGA

PRILOGA A: VPRAŠALNIK ZA SPLETNO ANKETO

Spoštovani,

po naročilu Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve izvajamo raziskavo o rodnosti v Sloveniji. Kot ste verjetno že večkrat slišali, se v Sloveniji že vrsto let soočamo z eno od najnižjih stopenj rodnosti v Evropi. Osnovni cilj raziskave je zato ugotoviti, kaj starše motivira za to, da imajo otroke, predvsem pa to, kaj vpliva na odločitev za večje število otrok. Na Ministrstvu bi namreč na osnovi ugotovitev radi pripravili ukrepe, s katerimi bi staršem olajšali odločitev za večje število otrok. Da bi to ugotovili, potrebujemo vašo pomoč! Zanima nas, kaj je Vas spodbudilo pri tem, da imate več kot enega otroka!

Anketa je kratka, vprašanja pa konkretna, zato vam bo sodelovanje vzelo le nekaj minut vašega časa! Prosimo vas, da jo izpolnite v celoti.

Za sodelovanje se vam najlepše zahvaljujemo!

IRSSV - OO

V1. Ali imate otroke?

1. NE (pojdi na v2)
2. DA (pojdi na **V5**)

V2. Ali v prihodnje načrtujete imeti otroke?

1. NE (pojdi na v3)
2. DA (pojdi na v4)

V3. Ali bi vas kakšni ukrepi države lahko spodbudili k temu, da bi imeli otroke?

1. NE (pojdi na demografijo)
2. DA, kateri (pojdi na V3a)

V3a. Kateri (naštejte ukrepe) (pojdi na demografijo)

V4. Ali vas k vaši odločitvi lahko spodbudijo tudi kakšni ukrepi države?

1. NE (pojdi na demografijo)
2. DA, kateri (pojdi na V4a)

V4a. Kateri (naštejte ukrepe) (pojdi na demografijo)

V5. Koliko otrok imate?

1. Enega (pojdi na V6)
2. Dva ali več (pojdi na V8)

V6. Ali načrtujete še drugega in več otrok?

1. NE (pojdi na V7)
2. DA (pojdi na V7)

V7. Ali bi vas kakšni ukrepi države lahko spodbudili k temu, da bi imeli še več otrok?

1. NE (pojdi na demografijo)
2. DA, kateri (pojdi na V7a)

V7a. Kateri (naštejte ukrepe) (pojdi na demografijo)

V8. Na podlagi česa ste se odločili za drugega, tretjega in nadaljnje otroke? Prosimo, naštejte vse dejavnike, ki so vas spodbudili k temu, da imate več otrok! (pojdi na V9)

V9. Ali so vas k odločitvi za drugega, tretjega in nadaljnje otroke spodbudili tudi kateri državni ukrepi?

1. NE (pojdi na V10)
2. DA (pojdi na V9a)

V9a. Kateri (naštejte ukrepe) (pojdi na V10)

V10. Ali bi vas kakšni ukrepi države lahko spodbudili k temu, da bi imeli še več otrok?

1. NE (pojdi na demografijo)
2. DA (pojdi na V10a)

V10a. Kateri (naštejte ukrepe) (pojdi na demografijo)

DEMOGRAFIJA:

SPOL:

1. Moški
2. Ženski

STAROST: Katerega leta ste rojeni?

ZAPOSLE: Kakšen je vaš zaposlitveni status?

1. Samozaposlen
2. Zaposlen za polni delovni čas
3. Zaposlen za krajši delovni čas
4. Kmet
5. Gospodinja
6. Brezposeln
7. Upokojenec
8. Dijak ali študent
9. Drugo

IZOB: Kakšna je vaša dokončana izobrazba?

1. Nedokončana osnovna šola
2. Osnovna šola
3. Poklicna šola
4. Štiriletna srednja šola
5. Višja šola
6. Visoka šola, univerza
7. Specializacija, magisterij
8. Doktorat

ZAK_STAN: Kakšen je vaš zakonski stan?

1. Samski
2. Poročen
3. Izvenzakonska skupnost
4. Ločen/razvezan
5. Vdova/vdovec

TIP_KRAJ: Kakšen je tip kraja, v katerem prebivate?

1. vaško naselje
2. primestno naselje
3. mesto

DOH_GOSP: Povejte, kam bi uvrstili vaše gospodinjstvo na lestvici od 1 do 5 glede na finančne in materialne razmere v katerih živite. 1 pomeni gospodinjstva z najnižjim materialnim standardom, 5 pa gospodinjstva z najvišjimi materialnim standardom.

1 2 3 4 5

Najlepše se vam zahvaljujemo za sodelovanje v naši spletni anketi!

Na koncu bi vas radi povprašali še nekaj: Ali bi bili pripravljeni sodelovati v daljši telefonski anketi o rodnosti v Sloveniji, ki jo bomo izvajali predvidoma marca in aprila?

Če da, ali nam lahko zaupate svojo kontaktno telefonsko številko in navedete, ob katerem delu dneva ste najbolj dosegljivi:

Telefonska številka: _____

Dosegljivost: _____

Vaši podatki so tajni in jih bomo uporabili izključno za namene te raziskave!

PRILOGA B: VPRAŠALNIK ZA TELEFONSKO ANKETO

Po naročilu Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve Inštitut RS za socialno varstvo izvaja raziskavo o rodnosti v Sloveniji. Osnovni cilj raziskave je ugotoviti, kaj starše motivira za to, da imajo otroke, in kateri so ključni dejavniki zaradi katerih se ljudje odločajo za večje število otrok.

1. IZBOR

VSI

V1.1. Ali imate otroka/e? (štejte pastorko in posvojence, ne štejte pa otrok v rejništvu)

1. DA
2. NE

VSI

V1.2. Ali trenutno pričakujete otroka?

1. DA
2. NE

! Če V1.1. DA in V1.2. NE => V1.3.

! če V1.1. NE in V1.2. NE => V2.2. => FILTER »BREZ OTROK«

! če V1.1. NE in V1.2. DA => FILTER »PRVIČ NOSEČE«; pojdi na V1.4. in pri V1.3. avtomatsko številka 1

ŽENSKE Z OTROKI

MOŠKI Z OTROKI

V.1.3. Koliko otrok imate? _____(ANKETAR: NOSEČNOST SE ŠTEJE, KOT DA OTROKA ŽE IMATE)

ŽENSKE Z OTROKI

MOŠKI Z OTROKI

PRVA NOSEČNOST

V1.4. Kdaj je bil/bo rojen vaš (najstarejši) otrok? Prosim, navedite mesec in leto rojstva. _____(mesec in leto)

(ANKETAR: VPRAŠAJ SAMO, ČE IMA VEČ OTROK)

ŽENSKE Z OTROKI

MOŠKI Z OTROKI

V1.5. Kdaj je rojen vaš najmlajši otrok? Prosim, navedite mesec in leto rojstva. _____(mesec in leto)

2. MOTIVI ZA ROJSTVO OTROKA

ŽENSKE Z OTROKI

MOŠKI Z OTROKI

PRVA NOSEČNOST

V2.1. Ljudje se za otroke odločajo iz različnih razlogov. Navedli vam bomo nekaj dejavnikov, ki vplivajo na odločitev za otroka, vas pa prosimo, da nam poveste, v kolikšni meri je posamezen dejavnik vplival na vašo odločitev za posameznega otroka. Prosim, ocenite na lestvici od 1 do 4, pri čemer 1 pomeni, da dejavnik v nikakršni meri ni vplival na vašo odločitev, 4 pa pomeni, da je vplival v veliki meri.

! ZA VSAKEGA OTROKA POSEBEJ GLEDE NA V 1.3. (DO VKLJUČNO 4. OTROKA)

! FILTER: PRI **F** in **K** SPRAŠUJ SAMO OD DRUGEGA OTROKA NAPREJ, PRI **L** OD TRETJEGA OTROKA NAPREJ

		1	2	3	4
		V nikakršni meri	V majhni meri	V srednji meri	V veliki meri
a.	Pregovoril/a me je partner/ica				
b.	Moji sorodniki, znanci in prijatelji so imeli toliko otrok				
c.	Prihajam iz velike družine				
d.	Menil/a sem, da je to moja dolžnost (zaradi družine)				
e.	Menil/a sem, da je to moja dolžnost (zaradi celotne družbe)				
f.	Otroci potrebujejo brate in sestre				
g.	Izboljšali so se mi stanovanjski pogoji				
h.	Resnično sem želel/a (še enega) otroka				
i.	Situacija v službi/poklicu mi je to končno dovoljevala				
		1	2	3	4
	Kaj pa ukrepi družinske politike? Prosimo ocenite v kolikšni meri so naslednji ukrepi družinske politike vplivali na vašo odločitev za otroka.	V nikakršni meri	V majhni meri	V srednji meri	V veliki meri
k.	Brezplačni vrtec za drugega in nadaljnje otroke				
l.	Dodatek za veliko družino				
m.	Otroški dodatek				
n.	Porodniški dopust s polnim nadomestilom plače				
o.	Davčne olajšave za otroke				
p.	Drugo (vpiši)				

VSI

V2.2. Ali nameravate imeti v prihodnje (še kakšnega) otroka?

(NOSEČNOST SE ŠTEJE, KOT DA OTROKA ŽE IMATE)

1. Ne
2. Da, in sicer ____ (vpiši koliko otrok vseh skupaj) => pojdi na V3.1
3. Ne vem, nisem prepričan/a => pojdi na V3.1

TISTI, KI SO V2.2. ODGOVORILI 1

V2.3. Obstajajo različni razlogi, da si ljudje ne želijo (še enega) otroka? Navedli vam bomo nekaj razlogov, vas pa prosimo, da ocenite, v kolikšni meri posamezni razlogi veljajo za vas. **Prosimo, ocenite na lestvici od 1 do 5, kjer pomeni 1 sploh ne velja zame, 5 pa zelo velja zame.**

	1	2	3	4	5
Že imam toliko otrok, kolikor si jih želim. / Ne želim si otrok.					
Moje zdravstveno stanje tega ne dovoljuje.	1	2	3	4	5
Nimam stalnega partnerja/stalne partnerice.	1	2	3	4	5
Moje delo in službene obveznosti tega ne dovoljujejo.	1	2	3	4	5
Želim ohraniti svojo sedanjo življenjsko raven.	1	2	3	4	5
(Še en) otrok bi preveč stal.	1	2	3	4	5
Preveč me skrbi bodočnost otrok.	1	2	3	4	5

Neenakopravna delitev dela v gospodinjstvu med mano in partnerjem/ico.	1	2	3	4	5
Neenakopravna delitev skrbi za otroke med mano in partnerjem/ico.	1	2	3	4	5
Partner/ica ne namerava izrabiti niti dneva porodniškega dopusta (po 3 mesecih, ki pripadajo samo materi) (NE ŠTEJ OČETOVSKEGA DOPUSTA)	1	2	3	4	5

Vprašanja v nadaljevanju se nanašajo na otroški dodatek.

3. OTROŠKI DODATKI

VSI

V3.1. Kakšen sistem otroških dodatkov, glede na družinske dohodke, vam je najbolj všeč? (MOŽEN JE SAMO EN ODGOVOR)

1. Otroški dodatek, odvisen od dohodkov (nižji dohodek, višji otroški dodatek)
2. Otroški dodatek, neodvisen od višine družinskih dohodkov (enak za vse)
3. Otroški dodatek samo za družine z nizkimi dohodki
9. Ne vem (NE BERI)

VSI

V3.2. In kateri sistem otroških dodatkov, glede na starost otrok, bi imeli najraje? (MOŽEN JE SAMO EN ODGOVOR)

1. Čim starejši je otrok, tem višji je otroški dodatek
2. Otroški dodatek, neodvisen od starosti otroka
3. Čim mlajši je otrok, tem višji je otroški dodatek
9. Ne vem (NE BERI)

VSI

V3.3. In, končno, kateri sistem otroških dodatkov, glede na število otrok, bi imeli najraje? (MOŽEN JE SAMO EN ODGOVOR)

1. Otroški dodatek samo za prva dva otroka
2. Otroški dodatek, ki je višji za vsakega naslednjega otroka
3. Otroški dodatek od tretjega otroka naprej
4. Otroški dodatek enak za vse otroke
9. Ne vem (NE BERI)

ŽENSKE Z OTROKI

MOŠKI Z OTROKI

V3.4. Ali vi oziroma vaš/a partner/ica trenutno prejema/te otroški dodatek za enega ali več otrok?

! FILTER: NE SPRAŠUJ TISTIH BREZ OTROK IN PRVIČ NOSEČIH => PRESKOK NA V4.1.

1. Da za ____ (vpiši) otrok
2. Ne ⇒ POJDI NA V4.1.

ŽENSKE Z OTROKI

MOŠKI Z OTROKI

V3.5. Kaj menite o znesku otroškega dodatka, do katerega ste upravičeni? Ali menite, da je prenizek, primeren ali previsok? (MOŽEN JE SAMO EN ODGOVOR)

1. Prenizek
2. Primeren
3. Previsok
9. Nimam mnenja (NE BERI)

ŽENSKE Z OTROKI

MOŠKI Z OTROKI

V3.6. Koliko otroškega dodatka prejimate mesečno, za vse otroke skupaj?

_____ €

4. PORODNIŠKI DOPUST

V nadaljevanju vam bomo zastavili nekaj vprašanj o porodniškem dopustu.

V Sloveniji porodniški dopust traja eno leto ob polnem nadomestilu plače. Sestavljen je iz dveh delov. Prvi del, 3 meseci, pripada izključno materi, ostalih 9 mesecev pa lahko izrabita mati ali oče.

VSI

4.1. Ali ste vedeli, da si 9 mesecev starša lahko delita?

1. DA
2. NE

VSI

V4.2. Kaj menite o dolžini porodniškega dopusta? (MOŽEN JE SAMO EN ODGOVOR)

1. Menim, da je predolg
2. Menim, da je dovolj dolg
3. Menim, da je prekratek
9. Nimam mnenja (NE BERI)

ŽENSKE Z OTROKI

MOŠKI Z OTROKI

(ANKETAR: OKLEPAJ BERI SAMO ZA MOŠKE)

V4.3. Ali ste kdaj (NAMESTO MATERE URADNO) delno ali v celoti izrabili/a tistih 9 mesecev porodniškega dopusta, ki si ga starša lahko delita?

! FILTER: NE SPRAŠUJ TISTIH BREZ OTROK IN PRVIČ NOSEČIH => PRESKOK NA V4.7

1. Da (delno ali v celoti) => POJDI NA V4.4.
2. Ne => POJDI NA V4.5.
3. Ne, toda imam namen => POJDI NA V4.5.
9. Ne vem (NE BERI) => POJDI NA V4.5.

ŽENSKE Z OTROKI

MOŠKI Z OTROKI

! FILTER: NE SPRAŠUJ TISTIH BREZ OTROK IN PRVIČ NOSEČIH => PRESKOK NA V4.7.

V4.4. Koliko mesecev/dni ste izrabili? _____; največ 9 mesecev/260 dni

ANKETAR: ZABELEŽI, ČE REČE »S POLOVIČNIM DELOVNIM ČASOM« IN/ALI ČE IMA DVOJČKE ALI PODALJŠAN DOPUST IPD.

ŽENSKE Z OTROKI

MOŠKI Z OTROKI

! FILTER: NE SPRAŠUJ TISTIH BREZ OTROK IN PRVIČ NOSEČIH => PRESKOK NA V4.7.

V4.5. Ali je vaš/a partner/ica kdaj delno ali v celoti izrabili/a tistih 9 mesecev, ki si ga starša lahko delita?

1. Da (delno ali v celoti) ⇒ POJDI NA V4.6.
2. Ne ⇒ POJDI NA V4.7.
3. Ne, toda imam namen (sem oziroma partnerica je noseča) ⇒ POJDI NA V4.7.
9. Ne vem (NE BERI) ⇒ POJDI NA V4.7.

ŽENSKES Z OTROKI

MOŠKI Z OTROKI

! FILTER: VPRAŠAJ SAMO TISTE, KI SO NA V4.5 ODGOVORILI »DA«

V4.6. Koliko mesecev/dni je izrabili/a? _____; največ 9 mesecev/260 dni

ANKETAR: ZABELEŽI, ČE REČE »S POLOVIČNIM DELOVNIM ČASOM« IN/ALI ČE IMA DVOJČKE ALI PODALJŠAN DOPUST IPD.

VSI

V4.7. Katero konkretno spremembo v ureditvi tistega dela porodniškega dopusta, ki si ga starša lahko delita, bi predlagali vladi? Povejte, prosim en predlog in v enem stavku.

ČE JE B.O. ALI NE VE, POJDI MOŠKI => V4.11.; ŽENSKES => V4.10.

SAMO TISTI, KI ODGOVORIJO NA V4.7.

V4.8. Če bi vlada v prihodnosti vpeljala to spremembo porodniškega dopusta (dopusta za nego in varstvo otroka), ali bi to imelo kakšne posledice za osebno življenje vas in vaše partnerice / vašega partnerja? Prosim, povejte, ali se strinjate ali ne strinjate s sledečimi trditvami:

ANKETAR: KOLIKO OTROK VPISUJ SAMO PRI TISTIH, KI SE STRINJAJO.

	Se strinjam	Se ne strinjam	Ne vem (NE BERI)
Potem bi lažje imela število otrok, ki jih nameravava imeti VPIŠI KOLIKO VSEH SKUPAJ _____			
To bi nama omogočilo, da bi prej imela (naslednjega) otroka			
Ponovno bi premislil/a o možnosti, da bi imel/a (še enega) otroka			
Verjetno bi se odločil/a imeti (še enega) otroka VPIŠI KOLIKO VSEH SKUPAJ _____			

ŽENSKES ⇒ POJDI NA V4.10.

MOŠKI, KI SE Z NIČEMER NE STRINJAJO => V4.11.

VPRAŠANJE SAMO ZA MOŠKE, KI SO SE STRINJALI VSAJ Z ENO TRDITVIJO IZ PREJŠNJEGA VPRAŠANJA:

V4.9. Če bi vlada v prihodnosti vpeljala spremembo porodniškega dopusta, ki ste jo prej navedli, ali bi sami (pri naslednjem otroku) izrabili tisti del, ki si ga starša lahko delita?

1. Ne ⇒ POJDI NA V4.11.
2. Da, in sicer |__| |__| |__| (VPIŠI ŠTEVILO DNI/MESECEV; NAJVEČ 260 DNI/9 MESECEV) ⇒ POJDI NA V4.11.

3. Ne vem, nisem prepričan ⇒ POJDI NA V4.11.

VPRAŠANJE SAMO ZA ŽENSKE:

V4.10. Če bi vaš partner izrabil vsaj tri mesece porodniškega dopusta (od devetih, ki si jih lahko delita), ali bi to imelo kake posledice za vaše osebno življenje? Prosim, povejte, ali se strinjate ali ne strinjate s sledečimi trditvami:

ANKETAR: KOLIKO OTROK VPISUJ SAMO PRI TISTI, KI SE STRINJAJO.

	Se strinjam	Se ne strinjam	Ne vem (NE BERI)
Potem bi lažje imela število otrok, ki jih nameravamo imeti VPIŠI KOLIKO VSEH SKUPAJ _____			
To bi nama omogočilo, da bi prej imela (naslednjega) otroka			
Ponovno bi premislil/a o možnosti, da bi imel/a (še enega) otroka			
Verjetno bi se odločil/a imeti (še enega) otroka VPIŠI KOLIKO VSEH SKUPAJ _____			

VSI

V4.11. Koliko porodniškega dopusta bi vi ali vaš/a partner/ica izrabili, če bi trajal več kot leto dni, nadomestilo plače pa bi prejeli samo eno leto, tako kot je to sedaj? Ostalo pa ne bi bilo plačano.

(MOŽEN SAMO EN ODGOVOR)

1. Eno leto
2. Eno leto in pol
3. Dve leti
4. Tri leta

VSI

V4.12. Po slovenski zakonodaji lahko eden od staršev dela za delovni čas, ki je krajši od polnega, če ima otroka, mlajšega od 3 let, oziroma, če ima dva otroka, od katerih je eden mlajši od šest let. Država mu za razliko do polnega delovnega časa plačuje socialne prispevke na podlagi minimalne plače. Ali ste to vedeli?

1. Da ⇒ POJDI NA V4.13.
2. Ne ⇒ POJDI NA V4.14.
3. Nekaj sem slišal/a, toda ne poznam podrobnosti ⇒ POJDI NA V4.14.

ŽENSKE Z OTROKI

MOŠKI Z OTROKI

V4.13. Ali ste vi oziroma vaš partner / partnerica izbrali to možnost?

! FILTER: NE SPRAŠUJ TISTI, BREZ OTROK IN PRVIČ NOSEČIH => PRESKOK NA V4.14.

1. Da (delno ali v celoti)
2. Ne
9. Ne vem (NE BERI)

VSI

V4.14. Ali bi v prihodnje zase ali za svojega partnerja/-ico izbrali to možnost?

! FILTER: TISTI, KI SO V2.2 ODGOVORILI »NE«, JIH TU IZLOČI

	Zase	Za partnerja

Da (delno ali v celoti)		
Ne		
Ne vem (NE BERI)		

5. OČETOVSKI DOPUST

Sedaj vam bomo zastavili še nekaj vprašanj glede očetovskega dopusta.

VSI

V5.1. V Sloveniji imajo očetje pravico do 15 dni polno plačanega očetovskega dopusta. Ali ste to vedeli?

1. DA
2. NE

VSI

V5.2. Poleg plačanega dela lahko očetje izkoristijo še 2 meseca in pol neplačanega dopusta, država pa jim za ta čas plača socialne prispevke (torej se jim tudi ta čas šteje v pokojninsko dobo). Ali ste to vedeli?

1. DA
2. NE

(VPRAŠANJE ZA TISTE, KI SO IMELI OTROKA LETA 2003 ALI KASNEJE – SELEKCIJA GLEDE NA VPRAŠANJE V1.4. in V1.5.) (NE SPRAŠUJ TISTIH BREZ OTROK IN PRVIČ NOSEČIH => PRESKOK NA V5.6.)

ŽENSKE Z OTROKI

MOŠKI Z OTROKI

! FILTER: NE SPRAŠUJ TISTIH BREZ OTROK IN PRVIČ NOSEČIH => PRESKOK NA V5.6.

V5.3. Ali ste vi izrabili/ je vaš partner izrabil očetovski dopust?

1. Da (delno ali v celoti) => POJDI NA V5.4.
2. Ne => POJDI NA V5.5.
9. Ne vem (NE BERI) => POJDI NA V5.5.

ŽENSKE Z OTROKI

MOŠKI Z OTROKI

V5.4. Koliko dni ste izrabili/je izrabil vaš partner?

a. Izrabil sem/Izrabil je _____ dni (vpiši število dni; največ 90) => ČE ODGOVORI 90 DNI, PRESKOK NA V5.6.

b. Ne vem (NE BERI) => POJDI NA V5.6.

ŽENSKE Z OTROKI

MOŠKI Z OTROKI

V5.5. Zakaj niste oziroma vaš partner ni izrabil (več) očetovskega dopusta?

Prosimo, da pri vsaki trditvi navedete, ali to velja za vas.

ANKETAR: ČE ANKETIRANEC PRI PRVIH SEDMIH ODGOVORIH ODGOVORI »DA« VEČ KOT TRIKRAT, VPRAŠAJ, KATERI 3 SO NAJBOLJ POMEMBNI IN OZNAČI VRSTNI RED.

Nisem/ni vedel za vse možnosti.*	DA	NE
Vedel sem/je, a o tem nisem/ni resno razmišljal	DA	NE
Finančno si nismo mogli privoščiti več neplačanega dopusta.	DA	NE

Meni/menim, da očetje ne morejo/moremo biti koristni pri negi majhnega otroka.	DA	NE
Sodelavci, prijatelji, znanci bi me/ga zasmehovali	DA	NE
Delodajalec temu ni bil naklonjen.	DA	NE
Zaradi tega bi lahko izgubil službo/delo	DA	NE
Bo/bom še izkoristil	DA	NE
Zaradi narave dela ne potrebujem uradnega očetovskega dopusta	DA	NE
Drugo	DA	NE

***FILTER:** - če je V5.1. ali V.5.2. odgovor „DA”, na to ne odgovarja

VSI

V5.6. Če bi morali izbrati, kako dolg očetovski dopust bi bil za vas osebno najboljša izbira? Upoštevajte, da bi moral oče vsaj 15 dni izrabiti v prvih 6 mesecih po rojstvu otroka, preostanek pa do njegovega tretjega leta.

(MOŽEN SAMO EN ODGOVOR)

1. 3 meseci, kot je sedaj
2. 6 mesecev
3. 9 mesecev
7. Nobena od teh rešitev mi ne ustreza

ŽENSKE ⇒ POJDI NA V5.9.

VPRAŠANJE SAMO **MOŠKE**

V5.7. Koliko dni takšnega očetovskega dopusta bi izrabili ob polnem nadomestilu plače?

I ___ I ___ I dni (VPIŠI ŠTEVILO DNI; NAJVEČ 274 DNI; ČE POVE V MESECIH, POMNOŽI S 30)

VPRAŠANJE SAMO **MOŠKE**

V5.8. Koliko dodatnih dni očetovskega dopusta (poleg 15 plačanih dni) bi izrabili, če ne bi prejeli nadomestila plače, bi vam pa država plačevala socialne prispevke na podlagi minimalne plače?

I ___ I ___ I dni (VPIŠI ŠTEVILO DNI; NAJVEČ 259 DNI; ČE POVE V MESECIH, POMNOŽI S 30)

VSI

V5.9. Če bi vlada v prihodnosti vpeljala 3 mesečni očetovski dopust s polnim nadomestilom plače, ali bi to imelo kake posledice za osebno življenje vas in vašega partnerja /vaše partnerice? Prosim povejte, ali se strinjate ali ne strinjate s sledečimi trditvami:

ANKETAR: KOLIKO OTROK VPISUJ SAMO PRI TISTI, KI SE STRINJAJO.

	Se strinjam	Se ne strinjam	Ne vem (NE BERI)
Potem bi lažje imela število otrok, ki jih nameravava imeti VPIŠI KOLIKO VSEH SKUPAJ _____			
To bi nama omogočilo, da bi prej imela (naslednjega) otroka			
Ponovno bi premislil/a o možnosti, da bi imel/a (še enega) otroka			
Verjetno bi se odločil/a imeti (še enega) otroka VPIŠI KOLIKO VSEH SKUPAJ _____			

Sledi še vprašanje o delitvi obveznosti v zvezi z otrokom.

6. DRUGO

(NE SPRAŠUJ TISTIH BREZ OTROK, PRVIČ NOSEČIH IN TISTIH, KI SO PRVIČ NA PORODNIŠKI => PRESKOK NA DEMOGRAFIJO)

ŽENSKES Z OTROKI

MOŠKI Z OTROKI

V6.1. Našteli vam bomo nekaj aktivnosti, ki se nanašajo na skrb za otroka. Prosimo vas, da za posamezne aktivnosti ocenite, kdo jih med tednom pri vas v največji meri opravlja. To, seveda, ne pomeni, da druge osebe pri teh aktivnostih ne sodelujejo.

(OZNAČITE ODGOVOR V VSAKI VRSTICI; DRUGI ODGOVOR VPIŠI SAMO, ČE ANKETIRANEC VZTRAJA, DA SI DELITA/ STA SI DELILA OBA ENAKO)

	1 v glavne m jaz	2 v glavnem moj/a partner(ica)	3 babica/e	4 dedek/i	5 drugi člani gospodi njstva	6 kaka druga oseba	7 nimam te obvez nosti
Priprava obrokov hrane za otroka/e							
Oblačenje otrok/a							
Obiski otroka pri zdravniku							
Urejanje administrativnih zadev za otroka/e							
Organizacija varstva otrok/a v nujnih primerih							
Izbira oblike otroškega varstva/šole							
Igranje ali kaka druga aktivnost z otrokom/i							
V.6.2. Našteli vam bomo nekaj aktivnosti, ki se nanašajo na gospodinjska opravila. Prosimo vas, da za posamezne aktivnosti ocenite, kdo jih pri vas <u>v največji meri</u> opravlja. To, seveda, ne pomeni, da druge osebe pri teh aktivnostih ne sodelujejo. (ANKETAR: VSEENO, ALI MED TEDNOM ALI MED VIKENDOM)							
Čiščenje, pranje in likanje perila							
Nakupovanje osnovnih živil							
Kuhanje							
Opravljanje manjših popravil v stanovanju/hiši, vrtnarjenje, skrb za hišne ljubljence							

Na koncu vam bomo zastavili še nekaj demografskih vprašanj.

VSI

7. DEMOGRAFIJA

V7.1. SPOL:

1. Moški
2. Ženski

V7.2. STAROST: Kdaj ste rojeni? Prosimo navedite mesec in leto rojstva.

_____mesec in leto

V7.3. ZAPOSŁ: Kakšen je vaš zaposlitveni status?

1. Zaposlen za polni delovni čas ⇒ POJDI NA V7.3a
2. Zaposlen za skrajšan delovni čas ⇒ POJDI NA V7.3a
3. Samozaposlen
4. Kmet
5. Gospodinja
6. Upokojenec
7. Študent, dijak
8. brezposeln
9. drugo

V7.3a. ZAPOSŁ_CAS: Ali ste zaposleni za določen ali nedoločen čas?

1. Določen
2. Nedoločen

V7.4. IZOB: Kakšno izobrazbo imate?

1. Osnovna šola ali manj
2. Končana poklicna šola
3. Končana srednja šola
4. Končana višja ali visoka šola

V7.5. ZAK_STAN: Kakšen je vaš zakonski stan?

1. Poročen
2. Zunajzakonska zveza
3. Samski
4. Ločen/razvezan
5. Vdova/vdovec

V7.6. ŠT_GOSP: Koliko članov šteje vaše gospodinjstvo vključno z vami?

_____VPIŠI ŠTEVILO

Gospodinjstvo sestavljajo osebe, ki skupaj stanujejo večino dni v tednu in skupaj porabljajo sredstva za osnovne življenjske potrebe, kot so stanovanje, hrana in drugo.

ČE JE SAMO 1 OSEBA => KONEC ANKETE

V7.7. STRUK_GOSP: Kdo so osebe, ki poleg vas še živijo v vašem gospodinjstvu večino dni v tednu?

1. partner/partnerica
2. otrok _____VPIŠI ŠTEVILO
3. oče/tast _____VPIŠI ŠTEVILO
4. mama /tašča _____VPIŠI ŠTEVILO
5. drug sorodnik _____VPIŠI ŠTEVILO
6. prijatelj _____VPIŠI ŠTEVILO
7. drugo _____VPIŠI ŠTEVILO
8. ne vem, b.o.

ZA TISTE, KI IMAJO PARTNERJA/PARTNERICO (V.7.7. ODGOVOR 1 JE DA), ČE SO OSTALI ODGOVORI (2 – 8) => KONEC ANKETE

V7.8. STAROST_P: Ali nam lahko zaupate katerega leta je rojen/a vaš partner/ica?
_____ mesec in leto

V7.9. ZAPOS_L_P: Ali nam lahko zaupate še, kakšen je zaposlitveni status vašega partnerja(ice)?

1. Zaposlen za polni delovni čas ⇒ POJDI NA V7.9a.
2. Zaposlen za skrajšan delovni čas ⇒ POJDI NA V7.9a.
3. Samozaposlen
4. Kmet
5. Gospodinja
6. Upokojenec
7. Študent, dijak
8. brezposeln
9. drugo

V7.9a. ZAPOS_L_CAS: Ali je zaposlen za določen ali nedoločen čas?

1. Določen
2. Nedoločen

V7.10. IZOB_P: Ali nam lahko zaupate še, kakšna je dokončana izobrazba vašega partnerja(ice)?

1. Osnovna šola ali manj
2. Končana poklicna šola
3. Končana srednja šola
4. Končana višja ali visoka šola

Zaključek.